

KLAIPĖDOS UNIVERSITETAS

Sveikatos mokslų fakultetas

Visuomenės sveikatos katedra

Goda Balinskienė

**ELEKTRONINIŲ IR TABAKO CIGAREČIŲ BEI
KANAPIŲ RŪKYMO ASPEKTAI RADVILIŠKIO
MIESTO MOKYKLŲ 7 – 10 KLASIŲ MOKSLEIVIŲ
POPULIACIJOJE**

Visuomenės sveikatos ugdymo studijų programos magistro baigiamasis darbas

Klaipėda, 2020

SANTRAUKA

Balinskienė G. Elektroninių ir tabako cigarečių bei kanapių rūkymo aspektai Radviliškio miesto mokyklų 7 – 10 klasių moksleivių populiacijoje. Visuomenės sveikatos ugdymo magistro studijų programos baigiamasis darbas. Darbo vadovas Prof. Dr. B. Anušienė, Klaipėdos universitetas: Klaipėda, 2020. – 76 p.

PSO duomenimis pasaulyje sparčiai daugėja rūkančių jaunų žmonių. Didelis dėmesys yra skiriamas elektroninių ir tabako cigarečių bei kanapių rūkymui. Nemenkas iššūkis ugdymo įstaigų bendruomenėms – motyvuoti moksleivius atsisakyti šių žalingų įpročių. Nors yra nemažai tyrimų, susijusių su tabako cigarečių ir kanapių vartojimu bei jų poveikiu sveikatai, o mokslininkai vis dar intensyviai atlieka tyrimus su elektroninėmis cigaretėmis, tačiau kol kas visuomenės požiūris į šias rūkymo rūšis – skirtingas.

Tyrimo tikslas: teoriškai išanalizuoti ir empiriškai atskleisti Radviliškio miesto mokyklų 7 – 10 klasių moksleivių elektroninių ir tabako cigarečių bei kanapių rūkymo aspektus.

Tyrimo metodika. Atliktas kiekybinis tyrimas. Taikyta anoniminė anketinė moksleivių apklausa. Apklausta 437 7 - 10 klasių moksleiviai. Tolesnėje analizėje panaudotos 402 anketos. Duomenų statistinė analizė atlikta SPSS bei Microsoft Excel 2011 programomis. Tyrimas atliktas laikantis etikos principų.

Tyrimo rezultatai. Elektronines cigaretes rūko 25 proc., tabako cigaretes – 12 proc., o kanapes – 7 proc. apklaustų moksleivių. Didžiausias elektroninių cigarečių rūkymo paplitimas tarp 9 – 10 klasių moksleivių (38 proc.). Daugiau nei 50 proc. respondentų nurodė, jog pirmą kartą elektroninę ir tabako cigaretę išbandė būdami 11 – 14 m. amžiaus bei rūko jas 5 ir daugiau kartų per dieną (išskyrus kanapes - 1 kartą per dieną). 62,4 proc. apklaustųjų apie elektronines cigaretes informacijos gauna iš interneto. Dauguma respondentų elektronines ir tabako cigaretes bei kanapes vertino neigiamai. Pusės moksleivių nuomone, elektroninės cigaretės gali padėti mesti rūkyti įprastas cigarete, tabako cigarečių rūkymas – paskatinti rūkyti elektronines cigaretes, o kanapių rūkymas – išbandyti kitas psichoaktyvias medžiagas. Daugiau nei trečdalis respondentų mano, jog rūkantys tėvai bei draugai turi įtakos moksleivių rūkymui. Dauguma apklaustųjų nurodė, jog nė vienos iš šių rūkymo rūšių ateityje rinktis neketina.

Išvada. Daugiau nei trečdalis apklaustųjų yra bandę rūkyti elektronines cigaretes, kiek mažiau – tabako cigaretes ir kanapes. Daugumos moksleivių nuomone, elektroninių ir tabako cigarečių bei kanapių rūkymui daug įtakos turi jas rūkantys tėvai, draugai, bei populiarumas. Beveik visi tyrime dalyvavę respondentai turi įvairaus lygio žinių apie šių rūkymo rūšių poveikį sveikatai. Dauguma moksleivių elektroninių ir tabako cigarečių bei kanapių rūkymą vertino neigiamai.

Raktažodžiai: elektroninės cigaretės, tabakas, kanapės, rūkantys moksleiviai, paaugliai, paplitimas, įtaka.

SUMMARY

Balinskienė G. Electronic Cigarettes and Tobacco and Cannabis Smoking Aspects in the Prie-Schools' Population of 7th – 10th Grade Pupils' in Radviliskis City. Master's Degree in Public Health Education Studies. Work supervisor Prof. Dr. B. Anužienė, Klaipėda University; Klaipėda, 2020. – 76 p.

According to WHO, there is a growing number of young smokers in the world. Nowadays a lot of attention is paid to the smoking of the electronic, tobacco cigarettes and cannabis. A major challenge for educational communities is to motivate students to give up these harmful habits. Despite a number of studies on the use of tobacco cigarettes and cannabis and their effects on health, researchers are still conducting intensive research into electronic cigarettes (e-cigarettes), but so far public attitudes to these types of smoking have differed.

Goal of the research: theoretically analyze and empirically reveal the aspects of smoking the electronic and tobacco cigarettes and cannabis of 7th - 10th grade students in Radviliškis city schools.

Methodology of the research: A quantitative study was performed. There was used an anonymous questioning among 437 7th – 10th grade students. There were analyzed 402 questionnaires for further analysis. SPSS, and Microsoft Excel 2011 software were used for statistical analyze of data. The research was conducted in accordance with ethical principles.

Results: survey shows 25% of students are smoking e-cigarettes, 12% tobacco cigarettes and 7% cannabis. The highest prevalence of e-cigarette smoking was among students in grades 9-10 (38%). More than 50 % of respondents indicated that they tried electronic and tobacco cigarettes for the first time at the age of 11-14 and smoke them 5 or more times a day (except for cannabis - 1 time a day). 62,4%. respondents receive information about e-cigarettes from the internet. Most respondents rated electronic and tobacco cigarettes and cannabis negatively. Half of students believe that e-cigarettes can help them quit smoking of tobacco cigarettes, the smoking of tobacco cigarettes can encourage them to smoke e-cigarettes, meanwhile smoking of cannabis can encourage them to try other psychoactive substances. More than a third of respondents believe that parents and friends who smoke have an impact on students' smoking. Most respondents indicated that they do not intend to choose any of these types of smoking in the future.

Conclusions: More than a one third of respondents have tried electronic cigarettes, a little bit less tobacco cigarettes and cannabis. More than a third of respondents believe that parents and friends who smoke can encourage students to start smoking. Almost all respondents have knowledge of the health effects of these types of smoking. Most students rated e-cigarettes and cannabis smoking negatively.

Keywords: electronic cigarettes, tobacco, cannabis, smoking youth, adolescent, prevalence, influence.

PAGRINDINĖS SĄVOKOS

Elektroninė cigaretė - gaminys, naudojamas garams, kuriuose yra nikotino, vartoti per kandiklį, arba bet kuri tokio gaminio sudedamoji dalis, įskaitant kapsulę, rezervuarą ir įtaisą be kapsulės ar rezervuaro (Aleknaitė ir kt., 2016).

Hašišas – tai produktas, gaunamas iš kanapės žiedo išskiriant sakus (Grimalauskienė ir kt., 2002).

Marihuana - tai kanapių produktas, išgaunamas iš džiovintos viršutinės augalo dalies (Caulkins, Kilmer, Kleiman, 2016.)

Nikotinas – tai lengvai į kraujotaką patenkanti medžiaga, prie kurios greitai įprantama (NTAKD, 2016).

Psichoaktyviosios medžiagos – medžiagos, sukeliančios psichikos ir elgesio sutrikimus (NTAKD, 2018).

SANTRUMPOS

Kl. – klasės

JAV – Jungtinės Amerikos Valstijos

LTP (ang. Lifetime prevalence) – bent kartą gyvenime

LMP (angl. Last month prevalence) – per paskutinį mėnesį

LYP – (angl. Last year prevalence) – per paskutiniuosius metus

N – Tiriamųjų skaičius

NTAKD – Narkotikų, tabako ir alkoholio kontrolės departamentas

PSO – Pasaulio sveikatos organizacija

THC – tetrahidrokanabinolis

LENTELIŲ SĄRAŠAS

1 lentelė	Respondentų, vartojusių tabako gaminius, pasiskirstymas pagal amžių ir lytį, 2004 – 2016 m., proc.	17 psl.
2 lentelė	Tyrimo eiga ir etapai	33 psl.
3 lentelė	Radviliškio miesto mokyklų moksleivių socialinės demografinės charakteristikos	35 psl.
4 lentelė	Moksleivių pasiskirstymas pagal atsakymus į klausimą: „Ar teko girdėti bet kokios informacijos apie elektronines cigaretes?“ priklausomai nuo klasės, lyties ir gyvenamosios vietos	36 psl.

PAVEIKSLŲ SĄRAŠAS

1 pav.	Tabako vartojimo paplitimas LTP, LYP ir LMP pagal 15 – 64 m. amžiaus respondentų lytį, 2004–2016 m., proc.	17 psl.
2 pav.	Kanapių vartojimas nors kartą per paskutinius 12 mėnesių 15 – 34 metų amžiaus grupėje Europos šalyse.	20 psl.
3 pav.	Veiksnių, lemiančių elektroninių cigarečių vartojimą tarp 15 – 17m. ir 18 – 24 m. amžiaus respondentų, pasiskirstymas procentais.	21 psl.
4 pav.	Moksleivių atsakymų pasiskirstymas į klausimą „Ar turi pakankamai informacijos apie elektroninių cigarečių daromą poveikį sveikatai?“	37 psl.
5 pav.	Informacijos šaltiniai, iš kurių moksleiviai gauna žinių apie elektroninių cigarečių daromą poveikį sveikatai	37 psl.
6 pav.	Informacijos šaltinių, iš kurių moksleiviai gauna žinių apie elektroninių cigarečių daromą poveikį sveikatai pasiskirstymas pagal klases	36 psl.
7 pav.	Informacijos šaltinių, iš kurių moksleiviai gauna žinių apie elektroninių cigarečių daromą poveikį sveikatai pasiskirstymas pagal lytį	38 psl.
8 pav.	Atsakymai apie elektroninės cigaretės sudedamąsias dalis pagal klases	38 psl.
9 pav.	Moksleivių atsakymų apie elektroninės cigaretės garuose esančius sunkiuosius metalus pasiskirstymas pagal klases	39 psl.
10 pav.	Moksleivių atsakymų į klausimą: „Kaip manai, ar polipropilenglikolis, esantis elektroninėje cigaretėje, gali sukelti vartotojui alergiją?“ pasiskirstymas pagal lytį	39 psl.
11 pav.	Moksleivių atsakymų į klausimą: „Kaip manai, ar elektroninė cigaretė gali sprogti rūkymo metu?“ pasiskirstymas pagal lytį	40 psl.
12 pav.	Moksleivių atsakymų į klausimą apie elektroninės cigaretės galimai sukeltus simptomus pasiskirstymas pagal lytį	41 psl.
13 pav.	Moksleivių atsakymų į klausimą: „Ar, Tavo nuomone, elektroninių cigarečių garai moksleivių sveikatai kenkia taip pat kaip ir įprastų cigarečių dūmai?“ pasiskirstymas pagal lytį	41 psl.
14 pav.	Moksleivių atsakymų apie elektroninių cigarečių rūkymą pasiskirstymas pagal klases	42 psl.
15 pav.	Moksleivių atsakymų apie elektroninių cigarečių rūkymą pasiskirstymas pagal lytį	42 psl.
16 pav.	Moksleivių atsakymų į klausimą apie elektroninės cigaretės rūkymo dažnumą per parą pasiskirstymas	43 psl.
17 pav.	Moksleivių atsakymų į klausimą apie elektroninės cigaretės rūkymo dažnumą per parą pasiskirstymas pagal klases	43 psl.
18 pav.	Moksleivių atsakymų į klausimą: „Kur dažniausiai rūkai elektronines cigaretes?“ pasiskirstymas	44 psl.
19 pav.	Moksleivių atsakymų į klausimą: „Ar rūkai elektronines cigaretes pertraukų tarp pamokų?“ pasiskirstymas pagal klases	45 psl.
20 pav.	Moksleivių atsakymų į klausimą: „Ar rūkai elektronines cigaretes pertraukų tarp pamokų?“ pasiskirstymas pagal lytį	45 psl.
21 pav.	Moksleivių atsakymų į klausimus apie elektroninių cigarečių ir joms skirtų priedų įsigijimo šaltinius pasiskirstymas pagal lytį	46 psl.
22 pav.	Moksleivių atsakymų į klausimą apie rūkančių tėvų įtaką moksleivių elektroninių cigarečių rūkymui pasiskirstymas	46 psl.
23 pav.	Moksleivių atsakymų į klausimą apie rūkančių tėvų įtaką moksleivių elektroninių cigarečių rūkymui pasiskirstymas pagal lytį	47 psl.
24 pav.	Moksleivių atsakymų į klausimą apie rūkančių draugų įtaką moksleivių elektroninių cigarečių rūkymui pasiskirstymas	47 psl.
25 pav.	Moksleivių atsakymų į klausimą apie rūkančių draugų įtaką moksleivių	48 psl.

	elektroninių cigarečių rūkymui pasiskirstymas pagal lytį	
26 pav.	Moksleivių atsakymų į klausimą apie elektroninių cigarečių kainos įtaką moksleivių rūkymui pasiskirstymas	48 psl.
27 pav.	Moksleivių atsakymų į klausimą apie įtemptos veiklos, patiriamo streso bei nuovargio įtaką moksleivių rūkymui pasiskirstymas	49 psl.
28 pav.	Moksleivių atsakymų į klausimą apie įtemptos veiklos, patiriamo streso bei nuovargio įtaką moksleivių rūkymui pasiskirstymas pagal lytį	49 psl.
29 pav.	Moksleivių atsakymų į klausimą apie papildomų užsiėmimų trūkumo įtaką moksleivių rūkymui pasiskirstymas	50 psl.
30 pav.	Moksleivių atsakymų į klausimą apie didėjančio elektroninių cigarečių populiarumo įtaką moksleivių rūkymui pasiskirstymas	50 psl.
31 pav.	Moksleivių atsakymų į klausimą apie didėjančio elektroninių cigarečių populiarumo įtaką moksleivių rūkymui pasiskirstymas pagal lytį	51 psl.
32 pav.	Moksleivių atsakymų į klausimą apie didėjančio elektroninių cigarečių populiarumo įtaką moksleivių rūkymui pasiskirstymas pagal gyvenamąją vietą	51 psl.
33 pav.	Moksleivių atsakymų į klausimą apie įvairių elektroninių cigarečių skonių įtaką moksleivių rūkymui pasiskirstymas	52 psl.
34 pav.	Moksleivių atsakymų į klausimą apie įvairių elektroninių cigarečių skonių įtaką moksleivių rūkymui pasiskirstymas pagal lytį	52 psl.
35 pav.	Moksleivių atsakymų apie požiūrį į elektroninių cigarečių rūkymą pasiskirstymas pagal klases	53 psl.
36 pav.	Moksleivių atsakymų apie požiūrį į elektroninių cigarečių rūkymą pasiskirstymas pagal lytį	53 psl.
37 pav.	Moksleivių atsakymų į klausimą: „Kaip manai, ar elektroninės cigaretės gali padėti mesti rūkyti įprastas cigaretes?“ pasiskirstymas pagal lytį	54 psl.
38 pav.	Moksleivių atsakymų į klausimą apie ketinimą ateityje rūkyti elektronines cigaretes pasiskirstymas pagal klases	55 psl.
39 pav.	Moksleivių atsakymų į klausimą apie ketinimą ateityje rūkyti elektronines cigaretes pasiskirstymas pagal lytį	55 psl.
40 pav.	Moksleivių atsakymų į klausimą: „Ar dažnai susimąstai apie neigiamą elektroninių cigarečių rūkymo poveikį sveikatai?“ pasiskirstymas pagal gyvenamąją vietą	56 psl.
41 pav.	Moksleivių atsakymų į klausimą apie tabako cigarečių rūkymą pasiskirstymas pagal klases	56 psl.
42 pav.	Moksleivių atsakymų į klausimą: „Kiek kartų per dieną rūkai tabako cigaretes?“ pasiskirstymas	57 psl.
43 pav.	Moksleivių požiūrio į tabako cigarečių rūkymą pasiskirstymas	58 psl.
44 pav.	Moksleivių požiūrio į tabako cigarečių rūkymą pasiskirstymas pagal klases	58 psl.
45 pav.	Moksleivių atsakymų į klausimą: „Kaip manai, ar tabako cigarečių rūkymas gali paskatinti moksleivius rūkyti elektronines cigaretes?“ pasiskirstymas	59 psl.
46 pav.	Moksleivių atsakymų į klausimą apie ketinimą ateityje rūkyti tabako cigaretes pasiskirstymas pagal klases	59 psl.
47 pav.	Moksleivių atsakymų į klausimą apie ketinimą ateityje rūkyti tabako cigaretes pasiskirstymas pagal gyvenamąją vietą	60 psl.
48 pav.	Moksleivių atsakymų į klausimą: „Kaip manai, ar turi pakankamai informacijos apie tabako cigarečių daromą poveikį sveikatai?“ pasiskirstymas	60 psl.
49 pav.	Moksleivių atsakymų į klausimą: „Ar dažnai susimąstai apie neigiamą tabako rūkymo poveikį sveikatai?“ pasiskirstymas pagal lytį	61 psl.
50 pav.	Moksleivių atsakymų į klausimą apie kanapių rūkymą pasiskirstymas pagal	62 psl.

	klases	
51 pav.	Moksleivių atsakymų į klausimą apie kanapių rūkymą pasiskirstymas pagal lytį	62 psl.
52 pav.	Moksleivių požiūrio į kanapių rūkymą pasiskirstymas pagal klases	63 psl.
53 pav.	Moksleivių požiūrio į kanapių rūkymą pasiskirstymas pagal lytį	64 psl.
54 pav.	Moksleivių požiūrio į kanapių rūkymą pasiskirstymas pagal gyvenamąją vietą	64 psl.
55 pav.	Moksleivių atsakymų į klausimą: „Kokią įtaką kanapes rūkantys tėvai turi moksleivių kanapių rūkymui?“ pasiskirstymas	65 psl.
56 pav.	Moksleivių atsakymų į klausimą: „Kokią įtaką kanapes rūkantys tėvai turi moksleivių kanapių rūkymui?“ pasiskirstymas pagal lytį	65 psl.
57 pav.	Moksleivių atsakymų į klausimą apie draugų daromą įtaką moksleivių kanapių rūkymui pasiskirstymas	66 psl.
58 pav.	Moksleivių atsakymų į klausimą apie draugų daromą įtaką kanapių rūkymui pasiskirstymas pagal klases	66 psl.
59 pav.	Moksleivių atsakymų į klausimą apie draugų daromą įtaką moksleivių kanapių rūkymui pasiskirstymas pagal lytį	67 psl.
60 pav.	Moksleivių atsakymų į klausimą apie kanapių poveikio daromą įtaką kanapių rūkymui pasiskirstymas	67 psl.
61 pav.	Moksleivių atsakymų į klausimą apie kanapių poveikio daromą įtaką kanapių rūkymui pasiskirstymas pagal klases	68 psl.
62 pav.	Moksleivių atsakymų į klausimą apie kanapių poveikio daromą įtaką moksleivių kanapių rūkymui pasiskirstymas pagal lytį	68 psl.
63 pav.	Moksleivių atsakymų į klausimą apie įtemptos veiklos, patiriamo streso bei nuovargio daromą įtaką moksleivių kanapių rūkymui pasiskirstymas	69 psl.
64 pav.	Moksleivių atsakymų į klausimą apie įtemptos veiklos, patiriamo streso bei nuovargio daromą įtaką moksleivių kanapių rūkymui pasiskirstymas pagal klases	69 psl.
65 pav.	Moksleivių atsakymų į klausimą apie įtemptos veiklos, patiriamo streso bei nuovargio daromą įtaką moksleivių kanapių rūkymui pasiskirstymas pagal lytį	70 psl.
66 pav.	Moksleivių atsakymų į klausimą apie papildomų užsiėmimų trūkumo daromą įtaką moksleivių kanapių rūkymui pasiskirstymas	70 psl.
67 pav.	Moksleivių atsakymų į klausimą apie didėjančio kanapių populiarumo daromą įtaką kanapių rūkymui pasiskirstymas	71 psl.
68 pav.	Moksleivių atsakymų į klausimą apie didėjančio kanapių populiarumo daromą įtaką kanapių rūkymui pasiskirstymas pagal lytį	71 psl.
69 pav.	Moksleivių atsakymų į klausimą: „Kaip manai, ar kanapių rūkymas gali paskatinti paauglius išbandyti kitas psichoaktyvias medžiagas?“ pasiskirstymas pagal gyvenamąją vietą	72 psl.
70 pav.	Moksleivių atsakymų apie ketinimą rūkyti kanapes ateityje pasiskirstymas pagal lytį	73 psl.

TURINYS

ĮVADAS.....	10
I. RŪKYMO REIŠKINIO PAPLITIMO MOKSLEIVIŲ POPULIACIJOJE TEORINIS DISKURSAS.....	13
1.1. Rūkymo rūšys.....	13
1.2. Įvairių rūkymo rūšių paplitimas	15
1.3. Rūkymo rūšių paplitimą moksleivių populiacijoje lemiantys veiksniai	20
1.4. Skirtingų rūkymo rūšių poveikis žmogaus organizmui.....	23
1.5. Įvairių rūkymui skirtų gaminių įsigijimo ir pardavimo reglamentavimas	27
II MOKSLEIVIŲ POŽIŪRIO Į ELEKTRONINIŲ IR TABAKO CIGAREČIŲ BEI KANAPIŲ RŪKYMO ASPEKTUS ANALIZĖ.....	31
2.1. Tyrimo metodika	31
2.1.1. Tyrimo imties charakteristikos.....	31
2.1.2. Tyrimo metodai	32
2.1.3. Tyrimo instrumentas	32
2.1.4. Tyrimo eiga ir etapai	33
2.1.5. Tyrimo etika	33
2.2. Rezultatai.....	35
2.2.1. Respondentų charakteristika	35
2.2.2. Moksleivių žinios apie elektronines cigaretes bei jų poveikį sveikatai	35
2.2.3. Elektroninių cigarečių rūkymo aspektai.....	42
2.2.4. Elektroninių cigarečių rūkymo vertinimas	52
2.2.5. Tabako cigarečių rūkymo aspektai.....	56
2.2.6. Kanapių rūkymo aspektai.....	61
2.3. Rezultatų aptarimas	74
IŠVADOS.....	77
REKOMENDACIJOS.....	77
LITERATŪRA.....	79
PRIEDAI	85

IVADAS

Temos aktualumas. Pasaulio sveikatos organizacijos (PSO) duomenimis, Pasulyje sparčiai didėja įvairaus amžiaus rūkančių jaunų žmonių skaičius (Kabir, Hog, Khan, 2013). Diskutuojant apie iššūkius, su kuriais susiduria ugdymo įstaigų bendruomenės, vis dažniau mokyklų vadovai pripažįstama, jog būtent įvairių rūšių rūkymas yra viena iš didžiausių problemų, kurią įveikti darosi vis sunkiau. Vis dažniau mokyklų bendruomenės kreipiasi į visuomenės sveikatos specialistus, psichologus ir kitus, įvairių sričių, specialistus prašydami paskaitų, diskusijų moksleiviams apie rūkymo žalą sveikatai, galimas pasekmes ateityje. Mokytojai bei mokyklų vadovai taip pat pripažįsta, kad kovoti su rūkymu nepadeda ne tik sparčiai besiplečiančios rūkymui skirtų gaminių įsigijimo galimybės, bet ir didėjanti tėvų tolerancija vaikų rūkymui.

Suaugusiųjų dėmesį vis labiau traukia ne tik įprastos bei plačiai iširtos tabako cigaretės, bet ir ypač jaunimo tarpe populiarios, elektroninės cigaretės bei rūkoma psichoaktyvioji medžiaga – kanapės (Bhatnagar et al., 2014). Galime rasti daug mokslinių tyrimų, susijusių su įprasto tabako cigarečių ir kanapių vartojimu bei poveikiu sveikatai, tačiau su elektroninėmis cigaretėmis situacija kiek kitokia. Nors pirmą kartą Kinijos rinkoje elektroninės cigaretės pasirodė dar 2003 m., vis dar lieka daug neatsakytų klausimų apie jų ilgalaikį poveikį žmogaus sveikatai. Kai kuriose šalyse elektroninių cigarečių pardavimas jau yra draudžiamas.

Vos prieš keletą metų Lietuvoje elektroninės cigaretės buvo eilinė ne maisto prekė, kurią galėjo įsigyti net ir pilnametystės nesulaukę asmenys. Lietuvos Respublikos tabako, tabako gaminių ir su jais susijusių gaminių kontrolės įstatyme nurodoma, jog elektroninė cigaretė yra gaminys, naudojamas garams, kuriuose yra nikotino, vartoti per kandiklį, arba bet kuri tokio gaminio sudedamoji dalis, įskaitant kapsulę, rezervuarą ir įtaisą be kapsulės ar rezervuaro (LR tabako, tabako gaminių ir su jais susijusių gaminių kontrolės įstatymas 1996 (Žin. Nr. 11-281)). Nuo 2015 m. Lietuvos Respublikoje elektroninių cigarečių pardavimas pradėtas reglamentuoti. Įprastos tabako cigaretės taip pat parduodamos tik pilnamečiams asmenims, o kanapės – nelegali svaiginamoji medžiaga, kurios vartojimas ir pardavimas asmenims užtraukia baudžiamąją atsakomybę (Baudžiamasis kodeksas. 259 straipsnis).

Kadangi elektroninės cigaretės, palyginti su įprastomis tabako cigaretėmis ar kanapėmis, dar yra „jaunos“, visuomenėje, o ypač tarp jaunimo, sklendo diskutuotinos temos: vieni teigia, jog elektroninių cigarečių rūkymas daro žalą žmogaus organizmui kaip ir įprastos cigaretės, o kiti – priešingai. Todėl kyla abejonių dėl žmonių informuotumo apie elektronines cigaretes bei turimų žinių patikimumo (McRobbie et al., 2014). Panaši situacija ir su kanapėmis – jaunų žmonių požiūris į jas gana lengvabūdiškas (Jurgelevičius, 2018).

Vienintelės įprastos tabako cigaretės yra daug kartų iširtos ir įvertintos, jog tiesiogiai daro neigiamą poveikį rūkančiojo ir aplinkinių sveikatai. (Kelbauskas, Kelbauskienė, Nedzelskienė, 2005).

Seniai žinoma, jog įprastų cigarečių bei kanapių rūkymas gali lemti įvairius sveikatos sutrikimus: kvėpavimo takų, širdies ir kraujagyslių ligas, alergines reakcijas bei onkologines ligas (Šatkauskas, Danila 2001). Tačiau, kol nėra atlikta pakankamai mokslinių tyrimų, galima tik spėti, kokios gali būti ilgalaikio elektroninių cigarečių rūkymo pasekmės. Nepaisant to, žinoma, koks yra nikotino poveikis, kuris gali būti viena iš elektroninių cigarečių sudedamųjų dalių. Taip pat žinoma, jog rūkant šias cigaretes didėja rizika nusideginti veido, rankų ar kojų odą bei patirti alergines reakcijas (Higienos institutas, 2017).

Priklausomai nuo amžiaus, priežastis, kodėl moksleiviai rūko, yra skirtingos, tačiau galima būtų skirti ir keletą bendrų priežasčių. Moksleiviai įprastas ir elektronines cigaretes bei kanapių suktines gali naudoti kaip priemonę būti populiariems, pritaipiti prie bendraamžių. Rinktis šiuos rūkymo priemones gali skatinti, didėjantis jų populiarumas, įvairovė bei prietaisų išskirtinis dizainas (Suris et al., 2015; Veryga ir kt., 2008). Visi įvardyti aspektai rodo, kad tabako ir elektroninių cigarečių bei kanapių rūkymas yra aktuali visuomenės sveikatos problema, kurią reikia tirti.

Nors yra atlikta nemažai mokslinių tyrimų apie įvairias rūkymo rūšis, tačiau dauguma tyrimų atlikti apklausiant suaugusius asmenis. O mokslškai pagrįstų tyrimų apie rūkymą tarp moksleivių nėra daug. Pagrindiniai elektroninių ir tabako cigarečių bei kanapių rūkymo aspektai Radviliškio miesto populiacijoje tėra to miesto ugdymo įstaigų bendruomenių pastebėjimai, patirtys matant moksleivius rūkančius. Mokslinių tyrimų, apibendrinančių pagrindinius rūkymo aspektus Radviliškio miesto 7 -10 klasių moksleivių populiacijoje darbo autorės nėra užfiksuota.

Taigi, šio tyrimo atlikimas Radviliškio miesto mokyklose ypač naudingas praktinio pritaikomumo prasme, nes padės išsiaiškinti konkretaus miesto situaciją, susijusią su įvairiomis rūkymo rūšimis tarp 7 – 10 klasių moksleivių. Atlikus statistinę respondentų atsakymų analizę, galima formuoti konkrečias išvadas bei teikti tikslingas rekomendacijas, kaip pagerinti esamą situaciją Radviliškio mieste. Atsižvelgdamos į pateiktus siūlymus, Radviliškio miesto mokyklos gali imtis konkrečių veiksmų, mažinant įvairių rūšių rūkymo paplitimą tarp moksleivių.

Mokslinė problema: kokie rūkymo aspektai reiškiasi 7 – 10 klasių moksleivių populiacijoje?

Tyrimo objektas: 7 – 10 klasių moksleivių elektroninių ir tabako cigarečių bei kanapių rūkymas.

Tyrimo hipotezė: Rūkančių draugų ir tėvų įtaka dažnai lemia moksleivių pasirinkimą rūkyti elektronines ir tabako cigaretes bei kanapes.

Tyrimo tikslas: teoriškai išanalizuoti ir empiriškai atskleisti Radviliškio miesto mokyklų 7 – 10 klasių moksleivių elektroninių ir tabako cigarečių bei kanapių rūkymo aspektus.

Tyrimo uždaviniai:

1. Analizuojant mokslinę literatūrą, aprašyti pagrindines rūkymo rūšis.
2. Nustatyti elektroninių ir tabako cigarečių bei kanapių rūkymo paplitimą tarp 7 – 10 klasių moksleivių.
3. Apibūdinti veiksnius, darančius įtaką elektroninių ir tabako cigarečių ir kanapių rūkymui.
4. Įvertinti moksleivių žinias apie daromą elektroninių ir tabako cigarečių ir kanapių poveikį sveikatai.
5. Ištirti, aprašyti moksleivių požiūrį į elektroninių ir tabako cigarečių bei kanapių rūkymą.

Darbo metodai: mokslinės literatūros analizė, kurios tikslas – atlikti teorinio diskurso analizę; kiekybinis tyrimas, naudojant anketinę apklausą, kurios tikslas – respondentų požiūrio į elektroninių ir tabako cigarečių bei kanapių rūkymą, analizė.

Darbo struktūra. Darbas sudarytas iš dviejų dalių – teorinės ir tiriamosios dalies. Teorinėje dalyje nagrinėjama literatūra apie elektroninių ir tabako cigarečių bei kanapių rūkymo aspektus tarp paauglių. Empirinėje dalyje pateikiama kiekybinio tyrimo metodika rezultatai, kurie yra gauti apklausus Radviliškio miesto 7 – 10 klasių moksleivius.. Darbo pabaigoje pateikiamos išvados ir literatūros sąrašas. Darbą sudaro 18 lapų teorinės dalies ir 44 lapai tiriamosios dalies. Literatūros sąrašė pateikta 86 mokslinės literatūros šaltiniai, kurie panaudoti magistro baigiamajame darbe. Darbo prieduose pateikiama elektroninių cigarečių struktūra ir rūšys, kiekybiniam tyrimui naudota anketa, imties dydžio apskaičiavimas bei prašymai mokyklų vadovams atlikti anoniminę anketinę apklausą jų vadovaujamoje mokykloje.

Padėka. Dėkoju darbo vadovei prof. dr. Birutei Anužienei už pagalbą ir vertingas pastabas rengiant magistro baigiamąjį darbą bei Radviliškio miesto mokyklų vadovams ir moksleiviams už dalyvavimą tyrime.

I. RŪKYMO REIŠKINIO PAPLITIMO MOKSLEIVIŲ POPULIACIJOJE TEORINIS DISKURSAS

1.1. Rūkymo rūšys

Rūkytas – tai socialiai paplitęs, sudėtingas reiškinys, sąlygojamas individo, socialinės aplinkos, kultūrinių, ekonominių ir politinių veiksnių (WHO, 2008). Rūkant tam tikros medžiagos patenka į žmogaus organizmą, sukelia įvairius pojūčius ir daro neigiamą poveikį sveikatai. Analizuojant mokslinę literatūrą galima rasti įvairių rūkymo rūšis, tačiau verta išskirti tris pagrindines, labiausiai paauglių smalsumą žadinančias, rūkymo rūšis, kurios plačiai paplitusios kaip aktuali visuomenės problema – elektroninių ir tabako cigarečių bei kanapių rūkymas.

Pasaulyje vis dar labiausiai paplitęs **tabako cigarečių** rūkymas. Žvelgiant istoriškai, jau IX a. buvo žinomi gaminiai, panašūs į dabartines tabako cigaretes (Goodman, 1993). Daug anksčiau tabakas buvo naudojamas kaip vaistas nuo daugelio ligų ir tik vėliau buvo pradėta kalbėti apie tabako cigarečių keliamą grėsmę individui. Įprasta tabako cigaretė yra sudaryta iš džiovinto pjaustyto tabako, kuris yra patalpinamas į iš popieriaus susuktą cilindrą. Tabako dūmuose yra nikotino, kuris turi trumpalaikį stimuliuojantį poveikį, tačiau sukuria stiprią fiziologinę ir psichologinę priklausomybę. Neretai norą rūkyti tabako cigaretes gali lemti nuolatinis patiriamas stresas ir žmogaus įsitikinimas, jog rūkymas padeda numalšinti įtampą. Paauglius išbandyti cigaretes dažnai paskatina noras būti panašiems į suaugusiuosius, pritapti prie bendraamžių ar paprasčiausias smalsumas (Bielskutė, Zaborskas, 2005).

Vos susidūrus su skambiu pavadinimu „**elektroninės cigaretės**“, galima įtarti, jog kuriant pastarąsias cigaretes buvo stengiamasi kad jos būtų kuo panašesnes į įprastas tabako cigaretes; kad elektronines cigaretes naudojant būtų lengviau imituojamas įprastinio rūkymo jausmas (Bhatnagar et al., 2014). Elektroninė cigaretė susideda iš: skysčiu užpildytos kasetės, kaitiklio ir baterijos (Bhatnagar et al., 2014, McRobbie et al., 2014) (1 priedas).

Priklausomai nuo to, koks yra prietaiso modelis, kaitiklis gali būti suaktyvintas įtraukiant orą arba vienintelio mygtuko paspaudimu. Kuomet kaitiklis įkaista, kasetėje kaitinamas specialus skystis tampa garais, kurie panašūs į įprasto tabako gaminių garus. Kuo didesnė prietaiso galia, tuo įtraukiami, o vėliau ir išpučiami garai yra tirštesni. Visai neatsitiktinai buvo sugalvotas ir terminas „garinti“ (angl. *to vapor*), siekiant atskirti elektroninių cigarečių naudojimo procesą nuo įprastų cigarečių rūkymo (Aleknaitė ir kt., 2016).

Sparčiai į priekį žengiant ir kasdien vis labiau tobulėjant technologijoms, neatsilieka ir elektroninių cigarečių struktūros tobulinimas. Naujausi, tarp paauglių plačiai paplitę, modeliai yra didesnio galingumo, taip pat gali naudoti didesnės nikotino koncentracijos skysčius bei savo išvaizda yra vis mažiau panašūs į įprastas cigaretes.

Šiai dienai elektroninės cigaretės suskirstytos į tris kartas (Bhatnagar et al., 2014; McRobbie

et al., 2014):

Pirmosios kartos elektroninės cigaretės išvaizda yra panašiausia įprastam tabako cigaretes (1 priedas). Jos gali būti vienkartinės ir daugkartinės. Baigus vartoti vienkartinės elektroninės cigaretės reikia jas atitinkamai išmesti, o daugkartinės – įkrauti ir papildyti (Aleknaitė ir kt., 2016).

Antrosios kartos elektroninės cigaretės yra didesnės nei pirmosios. Jos turi galingesnes įkraunamas baterijas, taip pat turi jungiklius ar elektronines sistemas, kurios leidžia vartotojui reguliuoti įkvėpimo trukmę, dažnį bei energijos tiekimą į kaitiklį (2 priedas) (Aleknaitė ir kt., 2016). Šios kartos elektroninių cigarečių kasetės gali būti papildomos specialiu skysčiu.

Patobulinus antrosios kartos elektronines cigaretes, buvo sukurta ir **trečioji** karta. Šios elektroninės cigaretės vartotojui suteikia galimybę pačiam keisti prietaiso nustatymus. Kai kurie trečios rūšies prietaisai suteikia galimybę reguliuoti kaitiklio varžą, dėl to galima pasiekti aukštesnę kaitinimo temperatūrą (3 priedas.) (Aleknaitė ir kt., 2016).

Naudojant elektronines cigaretes, tiršti dūmai susidaro vykstant specialaus skysčio kaitinimui, priešingai nei rūkant įprastam cigaretes, kuomet dūmai susidaro, kai dega tabakas (Grana, Benowitz, Glantz, 2014). Beveik ant visų pardavinėjamų skysčių etikečių rašomos tos pačios pagrindinės sudedamosios dalys: nikotinas (jo gali ir nebūti), glicerolis arba propilenglikolis ir kvapiosios medžiagos (jų taip pat gali nebūti, tačiau manoma, kad platus kvapiųjų medžiagų pasirinkimas gali didinti susidomėjimą elektroninėmis cigaretėmis tarp jaunimo, o ypač tarp nerūkančiųjų (Ganna, 2014)). Taip pat skysčių sudėtyje gali būti ir kitų medžiagų (Heffernan, 2016; Kim, Shin, 2013; Scheffler et al., 2015; Laugesen, 2008; Williams et al.,).

Taip pat vis dažniau visuomenėje girdime kalbas apie **kanapes**, jų produktų vartojimą ir net legalizavimą. Dalies visuomenės požiūris į kanapių vartojimą – gana liberalus. Aktyviai už kanapes ir jų produktų vartojimą pasisakantys asmenys teigia, kad šių produktų poveikis nėra kenksmingas žmogaus organizmui ir nesukelia priklausomybės. Taip pat kanapių ir jų produktų šalininkai aktyviai teigia, kad šių produktų vartojimas neskatina kitų psichoaktyvių medžiagų vartojimo. Moksliskai nepagrįsta ir viešai skelbiama informacija klaidina visuomenę, o ypač, jaunimą, kuris ne visada gaunamą informaciją vertina kritiškai, o dažniausiai priešingai – taip kaip jiems naudingiau. Reikia pripažinti, kad šiuo metu paaugliams didelę įtaką vartoti kanapes turi plačiai paplitęs mitas, kad kanapės yra „lengvas“ narkotikas. Tiesa yra ta, jog narkotinių medžiagų skirstymas į „lengvasias“ ar „sunkiąsias“ neturi pagrindo, nes visų šių medžiagų ilgalaikis vartojimas gali sukelti sveikatai itin pavojingas pasekmes. Daugelis vartotojų iš birių kanapių susuka suktinę ir rūko ją lyg visiems matyti įprastą cigaretę.

Taigi, aptarus pagrindinių rūkymo rūšių principus, naudojamus gaminius, verta pasigilinti ir į tai, koks jų paplitimas ne tik Lietuvoje, bet ir kitose šalyse bei skirtingose amžiaus grupėse.

1.2. Įvairių rūkymo rūšių paplitimas

Elektroninės cigaretės. Šiuo metu atliekama vis daugiau tyrimų apie elektroninių cigarečių rūkymo paplitimą tarp jaunų asmenų. „Eurobarometro“ duomenimis, Europos šalyse elektronines cigaretes išbandžiusių žmonių pagausėjo nuo 7 proc. 2012 m. iki 12 proc. 2014 m (EC, 2015). Tyrimų duomenimis, JAV taip pat matomas ryškus elektroninių cigarečių vartojimo padidėjimas (Vansickel, Eissenberg, 2013; Farsalinos et al., 2013; Barrington – Trimis et al., 2014). Nustatyta, kad skaičiai padidėjo nuo 1,8 proc. 2010 m. iki 13,0 proc. 2013 m., o nuolatos rūkančių padaugėjo nuo 0,3 proc. iki 6,8 proc. (McMillen et al., 2015).

Dauguma tyrėjų teigia, jog elektroninės cigaretės yra populiareesnės tarp jaunimo nei tarp suaugusiųjų (Radzevičiūtė, 2017). Nuolatos stebima situacija, kad elektroninių cigarečių rūkymas ypač plinta tarp paauglių (Arrazola, 2014). Nuo 2011 m. iki 2015 m. tarp moksleivių elektroninių cigarečių rūkymas išaugo nuo 1,5 proc. iki 14 proc. vidurinėse mokyklose bei pagrindinėse mokyklose nuo 0,6 proc. iki 5,3 proc. (Farsalinos et al., 2013; CDC, 2013). Pagal 2014 m. suorganizuotų nacionalinių apklausų duomenis nustatyta, jog tarp paauglių elektroninių cigarečių vartojimas ne tik labiau paplitęs nei įprastų cigarečių, bet ir pralenkė visų kitų tabako gaminių vartojimą (Arrazola et al., 2014; Aleknaitė ir kt., 2016).

Buvo nustatyta, kad beveik visi paaugliai, kaip ir dauguma suaugusiųjų, nuolat vartojantys elektronines cigaretes, yra rūkę ir įprastas tabako cigaretes (Vansickel, Eissenberg, 2013; Vardavas et al., 2012; Barrington – Trimis et al., 2014). Nustatyta, jog elektronines cigaretes, tarp niekada anksčiau nerūkiusių asmenų, bandė vos 1,2 proc. JAV ir 0,5 proc. Didžiojoje Britanijoje (Barrington – Trimis et al., 2014, King et al., 2014).

Vieno iš Teksaso valstijoje atliktų tyrimų metu buvo nustatyta, kad apie ketvirtadalis visų 6 – 12 klasių moksleivių yra bent kartą rūkę elektronines cigaretes, o 14 proc. rūkė per pastarąsias 30 dienų. 24 proc. esamų elektroninių cigarečių vartotojų niekada nerūkė įprastų cigarečių, o vos tik 7 proc. apklaustųjų niekada nevartojo kitų tabako produktų, tik elektronines cigaretes (Cooper, Case, Loukas, 2015).

Panašaus pobūdžio tyrimas buvo atliktas 2014 m. Prancūzijoje. Tyrimo metu buvo apklausti 3319 respondentų, iš kurių 56 proc. bent kartą gyvenime bandė rūkyti elektroninę cigaretę (iš jų 59,9 proc. berniukų, o mergaičių – 49,3 proc.). Įdomu tai, kad kiti respondentai, rūkantys elektronines cigaretes, negalėjo atsakyti į klausimą, kokia nikotino koncentracija jų naudojamuose prietaisuose ir ar nikotino ten išvis yra. Išanalizavus duomenis taip pat nustatyta, kad dažniausiai prieš pradėdant naudoti elektronines cigaretes, prieš tai buvo rūkomos įprastos tabako cigaretės (Stenger, Chailleux, 2016).

Tais pačiais 2014 m. Graikijoje atliktame tyrime 16,6 proc. 15 metų amžiaus moksleivių nurodė, jog nors kartą gyvenime rūkė elektronines cigaretes, o 36,9 proc. respondentų atsakė, jog nors kartą gyvenime yra bandę rūkyti įprastas tabako cigaretes (Fotiou et al., 2015).

Yra šalių, kuriose elektroninės cigaretės yra pristatomos klaidinančiai ir parduodamos kaip priemonė, kuri gali padėti mesti rūkyti įprastas tabako cigaretes. Vienoje iš Pietų Korėjoje vykdytų apklausų dalyvavo 75643 13 – 18 metų respondentai, iš kurių 9,4 proc. yra bent kartą gyvenime vartoję elektronines cigaretes, o 4,7 proc. elektronines cigaretes vartojo per pastarąsias 30 dienų. Įvertinus demografinius duomenis, buvo nustatyta, kad esami įprastų cigarečių vartotojai buvo labiau linkę naudoti elektronines cigaretes, negu tie, kurie nerūkė visai. Taip pat pastebėta, jog būti elektroninių cigarečių vartotoju tikimybė yra 1,58 kartus didesnė tarp tų, kurie bandė mesti rūkyti, negu tarp tų, kurie to daryti nė nebandė (Lee, Cho, 2017).

Nors visame pasaulyje intensyviai vykdomos prevencinės programos dėl tabako cigarečių rūkymo mažinimo, paaugliai vis dar galvoja, kad elektroninės cigaretės yra tinkama alternatyva įprastosioms tabako cigaretėms. Pagal 2012 m. JAV mokslininkų atlikto tyrimo duomenis, iš 24658 respondentų 64,2 proc. teigė, kad elektroninių cigarečių žala žmogaus sveikatai priklauso nuo to, kaip dažnai jos vartojamos. Atlikus įvairius skaičiavimus nustatyta, jog maždaug du iš trijų respondentų mano, jog elektroninių cigarečių daroma žala žmogaus sveikatai yra mažesnė nei įprastų cigarečių (Ambrose et al., 2014).

Kaimyninėje Lenkijoje 2010 – 2011 m. buvo atliktas tyrimas, kurio metu buvo nustatyta, kad šalyje penktadalis jaunimo (15 – 24 metų amžiaus) yra bandę vartoti elektronines cigaretes, o dauguma iš jų jau anksčiau rūkė įprastas cigaretes (Goniewicz, Zielinska - Danch, 2012).

Išanalizavus 2016 m. Lietuvoje atlikto tyrimo duomenis, galima teigti, jog elektroninės cigaretės greitai plinta tarp moksleivių, tačiau jų rūkymas nėra pastovus. Beveik pusė apklaustųjų (46 proc.) nurodė, kad yra bandę rūkyti elektronines cigaretes. Tarp šių moksleivių maždaug 16 proc. elektronines cigaretes bent kartą rūkė per paskutiniąsias 30 d. Taip pat 10 proc. moksleivių nurodė, kad elektronines cigaretes vartoja kasdien (iš jų vaikinių 14,5 proc. o merginų – 5,2 proc.) (ESPAD, 2015).

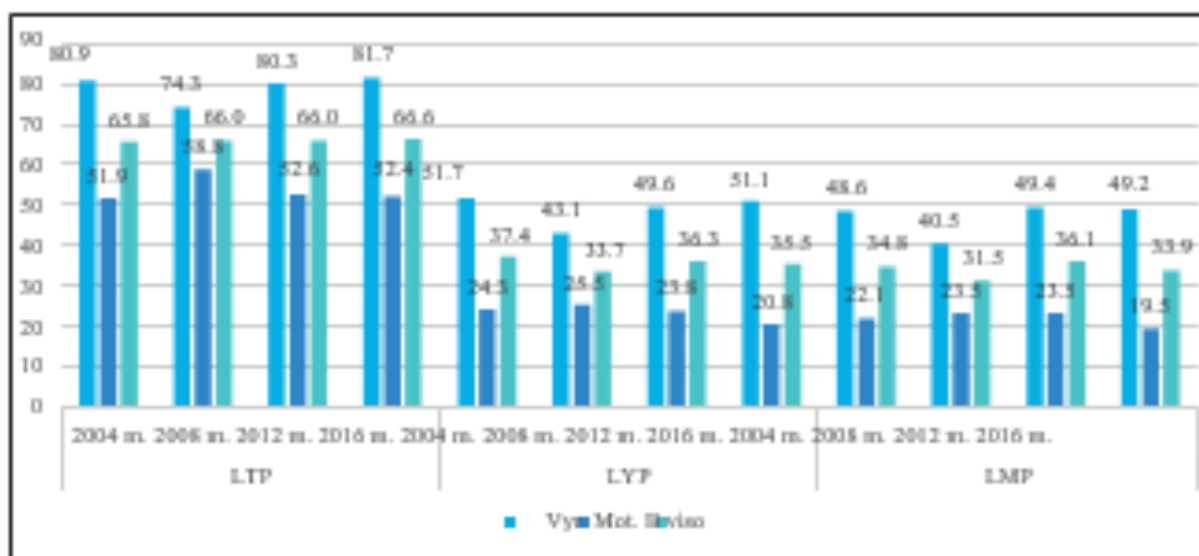
2014 m. buvo atliktas Tarptautinio mokyklinio amžiaus vaikų gyvenimo ir sveikatos tyrimas (HBSC), kurio duomenimis, nors kartą gyvenime elektronines cigaretes rūkė 70 proc. 15 m. amžiaus Vilniaus miesto berniukų ir 48 proc. tokio pat amžiaus mergaičių. 13 m. amžiaus berniukų – 53 proc. ir 25 proc. mergaičių, o 11 m. amžiaus – 20 proc. berniukų bei 1 proc. mergaičių (HBSC, 2014).

Apibendrinant tyrimų, apie vaikų ir paauglių elektroninių cigarečių rūkymo paplitimą, rezultatus, galima teigti, jog yra praktikuojamas ne tik jų rūkymas, bet rūkymas įprastas tabako ir elektronines cigaretes kartu.

Tabako cigaretės. Tai labiausiai paplitusi rūkymo rūšis, lemianti daugelį ligų ir priešlaikinių mirčių. Jaunimas Lietuvoje yra labiausiai rūkanti amžiaus grupė: net trečdalis 20 – 24 metų žmonių

reguliariai rūko. Jaunystė yra kritiškas laikotarpis žmogaus gyvenime, todėl labai palankus tabako kompanijoms laimėti būsimą vartotoją (Šaulinskienė ir kt., 2012).

Europos narkotikų ir narkomanijos stebėsenos centro 2018 m. metinėje ataskaitoje skelbiama, kad rūkymas yra plačiai paplitęs ir tarp Lietuvos gyventojų. 2016 metais bent kartą gyvenime rūkė 66,6 proc. 15 – 64 metų amžiaus Lietuvos gyventojų (žr. 1 pav.).

1 pav. Tabako vartojimo paplitimas LTP, LYP ir LMP pagal 15–64 m. amžiaus respondentų lytį, 2004–2016 m., proc.

Nė karto nebandžiusių vartoti tabako gaminių yra 33,4 proc. suaugusiųjų. Bent kartą rūkiusių ar bandžiusių rūkyti tabako gaminių yra daugiau tarp vyrų nei tarp moterų, atitinkamai 81,7 proc. ir 52,4 proc. Analizuojant rūkymo paplitimą tarp jaunesniųjų ir vyresniųjų (15 –34 bei 35 – 64 metų amžiaus grupėse) respondentų, stebimos tos pačios tendencijos – visose amžiaus grupėse vyrai rūko dažniau nei moterys (žr. 1 lentelę).

1 lentelė. Respondentų, vartojusių tabako gaminius, pasiskirstymas pagal amžių ir lytį, 2004–2016 m., proc. (NTAKD, 2018)

		15–64 m.			15–34 m.			35–64 m.		
		Vyrai	Moterys	Iš viso	Vyrai	Moterys	Iš viso	Vyrai	Moterys	Iš viso
LTP	2016 m.	81,7	52,4	66,6	76,7	57,1	67,2	85,0	49,8	66,2
	2012 m.	80,3	52,6	66,0	73,8	59,0	66,5	85,3	48,6	65,7
	2008 m.	74,	58,8	66,0	74,8	68,7	71,6	73,9	50,8	61,5
	2004 m.	80,9	51,9	65,8	79,3	66,0	72,6	82,3	41,9	60,7
LYP	2016 m.	51,1	20,8	35,5	45,5	24,3	35,2	54,9	18,8	35,7
	2012 m.	49,6	23,8	36,3	44,7	26,8	36,0	53,4	21,9	36,6
	2008 m.	43,1	25,5	33,7	43,3	30,8	36,7	43,1	21,2	31,4
	2004 m.	51,7	24,3	37,4	49,4	32,6	41,0	53,5	18,3	34,7
LMP	2016 m.	49,2	19,5	33,9	43,7	22,8	33,5	52,9	17,7	34,1
	2012 m.	49,4	23,5	36,1	44,4	26,3	35,6	53,3	21,6	36,4
	2008 m.	40,5	23,5	31,5	40,6	27,8	33,8	40,5	20,1	29,6
	2004 m.	48,6	22,1	34,8	45,9	28,9	37,4	50,7	17,3	32,9

Analizuojant rūkymo bent kartą gyvenime rodiklį, didžiausias rūkymo paplitimas stebimas tarp 25 – 34 metų amžiaus asmenų. Analizuojant 2016 metų LYP ir LMP rūkymo rodiklius, per paskutinius 12 mėnesių rūkė 35,5 proc. 15 – 64 metų amžiaus Lietuvos gyventojų, per paskutines 30 dienų – 33,9 proc. Šios analizės duomenimis rūkymas tiek per paskutinius 12 mėnesių, tiek per paskutines 30 dienų yra labiau paplitęs tarp vyrų nei tarp moterų. Per paskutinius 12 mėnesių rūkė dvigubai daugiau vyrų nei moterų, atitinkamai 51,1 ir 20,8 proc., o per paskutines 30 dienų – 49,2 proc. vyrų ir 19,5 proc. moterų.

Tabako vartojimo LYP ir LMP rodikliai nežymiai aukštesni tarp 25 – 54 metų respondentų: per paskutinius 12 mėnesių rūkė 42,6 proc. 25 – 34 metų amžiaus respondentų, 41,2 proc. 35 – 44 metų amžiaus respondentų ir 38,1 proc. 45 – 54 metų amžiaus respondentų, per paskutines 30 dienų rūkė 40,0 proc. 25 – 34 metų amžiaus respondentų, 39,9 proc. 35 – 44 metų amžiaus respondentų ir 36,3 proc. 45 – 54 metų amžiaus respondentų (NTAKD, 2018).

Tos pačios ataskaitos duomenimis rūkymas per paskutinius 12 mėnesių ir per paskutines 30 dienų labiau paplitęs ne tik tarp vyrų bei 25 – 54 metų amžiaus respondentų, bet ir tarp turinčiųjų vidurinį ir aukštesnįjį išsilavinimą bei nekvalifikuotų darbininkų.

Rodiklis rūkymo bent kartą gyvenime nuo 2004 metų išliko beveik nepakitęs, o rūkymo per paskutinius 12 mėnesių ir per paskutines 30 dienų rodikliai sumažėjo. Palyginti su 2012 metų duomenimis, tabako vartojimo LTP ir LYP rodikliai beveik nepakito. Tuo tarpu LMP rodiklis sumažėjo: 2012 metais jis siekė 36,1 proc., 2016 metais – 33,9 proc. Šį pokytį lėmė ypač sumažėjusi moterų, rūkiusių per paskutines 30 dienų, procentinė dalis (žr. 1 lentelę).

Išanalizavus 2016 metų tyrimo duomenis buvo nustatyta, jog, vienas rūkantis asmuo vidutiniškai per dieną surūko 13,5 cigaretės. Vidutinis per dieną surūkomų cigarečių skaičius per dešimtmečius išlieka beveik pastovus: 2004 metais respondentai vidutiniškai per dieną surūkydavo 13,5 cigaretės, 2008 metais – 14,4 cigaretės, o 2012 metais – 13,6 cigaretės (NTAKD 2018).

Tyrime nors kartą gyvenime rūkusiujų buvo klausama, ar jie yra mėginę mesti rūkyti. Tyrimas atskleidė, kad dauguma (72,9 proc.) rūkiusių ar rūkančių tyrimo dalyvių teigė, kad yra mėginę mesti rūkyti: 26,4 proc. pavyko, 46,5 proc. mėgino mesti, tačiau nesėkmingai, 11,8 proc. pripažino, kad norėtų pamėginti mesti rūkyti, nors niekada to nedarė, o 15,4 proc. nemėgino mesti ir net nesiruošia to daryti. Taip pat atlikto tyrimo rezultatai rodo, kad vis dar trūksta žmonių informavimo apie su rūkymu susijusią žalą ir priemones, padedančias atsisakyti šio ypač žalingo įpročio (NTAKD, 2018).

Kanapės. Sakoma, kad iki 1960 m. dauguma amerikiečių nebuvo nieko girdėję apie kanapes. Bet šiandien tai yra dažniausiai vartojamas narkotikas. 2018 m. metinėje Europos narkotikų ir narkomanijos stebėsenos centro ataskaitoje skelbiama, kad šiek tiek daugiau nei ketvirtadalis 15 – 64

metų amžiaus Europos Sąjungos gyventojų, nors kartą gyvenime yra bandę neteisėtų narkotikų. Daugiau vyrų negu moterų turi narkotikų vartojimo patirties.

Remiantis 2016 m. bendrosios populiacijos tyrimo duomenų analize, Lietuvoje narkotikus nors kartą gyvenime vartojo 11,5 proc. 15–64 metų amžiaus gyventojų: 18 proc. vyrų ir 5,4 proc. moterų. Mūsų šalies nors kartą gyvenime vartotų narkotikų rodiklis yra beveik du kartus mažesnis nei Europos šalių vidurkis (20 proc.).

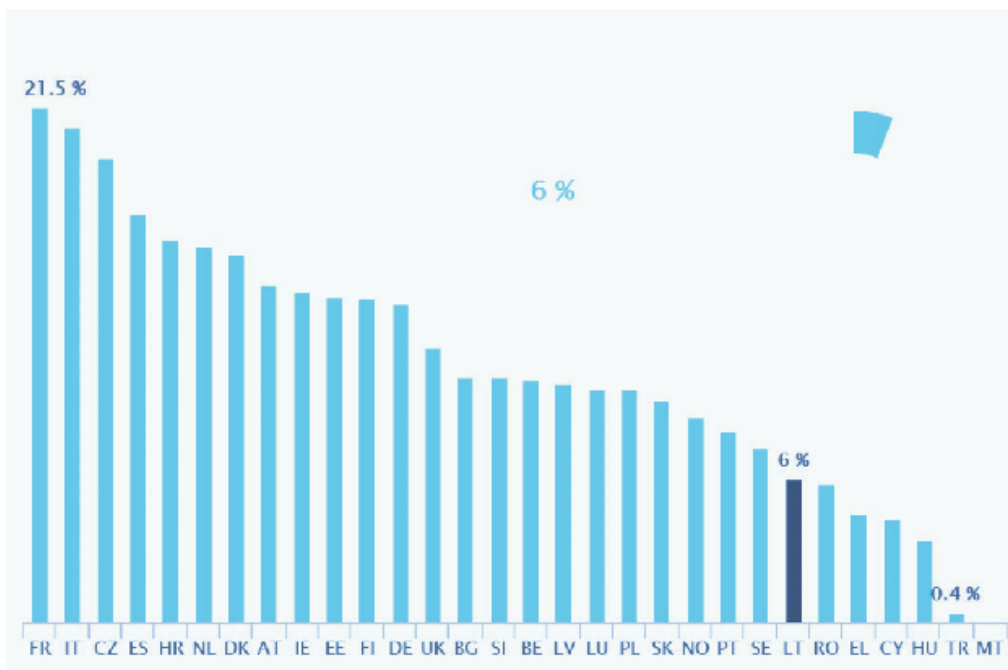
Narkotikų vartojimo per paskutinius 12 mėnesių Europos šalių rodiklis didžiausias tarp jaunų suaugusiųjų. Buvo nustatyta, kad narkotikų per paskutinius 12 mėnesių vartojo 18,9 mln. Jaunų (15–34 metų amžiaus) suaugusiųjų; jų vartoję nurodo dukart daugiau vyrų nei moterų.

Lietuvoje per paskutinius 12 mėnesių narkotikų vartojo 19,3 proc. 15–34 metų amžiaus asmenų: 27,2 proc. vyrų ir 11,1 proc. moterų. Buvo nustatyta, jog aukštesni narkotikų vartojimo rodikliai yra tarp vyrų, nevedusių ir miestų gyventojų (NTAKD, 2018).

Palyginus naujausius duomenis su 2012 m. duomenimis, bendro nors kartą gyvenime ir nors kartą per paskutinius 12 mėnesių narkotikų vartojimo rodikliai išliko beveik nepakitę.

Naujausioje Europos narkotikų ir narkomanijos stebėsenos centro 2018 m. metinėje ataskaitoje pažymima, jog dažniausiai įvairaus amžiaus asmenų išbandomas narkotikas tiek Lietuvoje, tiek Europoje yra kanapės. Paprastai kanapės rūkomos, o Europoje – dažnai maišomos ir su tabaku. Svarbu paminėti, jog kanapių vartojimo ypatumai gali skirtis: jos gali būti vartojamos retkarčiais, reguliariai arba dėl priklausomybės (NTAKD, 2018).

Tyrimų duomenimis nors kartą gyvenime kanapes išbandė 26,3 proc., Europos Sąjungos 15 – 64 metų amžiaus asmenų. Kanapių per paskutinius 12 mėnesių vartojo 14,1 proc., 15 – 34 metų amžiaus žmonių; 17,4 proc., iš jų buvo 15 – 24 metų amžiaus. Vartojimo per paskutinius 12 mėnesių paplitimas tarp 15 – 34 metų amžiaus žmonių svyravo nuo 3,5 proc. Vengrijoje iki 21,5 proc. Prancūzijoje (žr. 2 pav.).

2 pav. Kanapių vartojimas nors kartą per paskutinius 12 mėnesių 15 – 34 metų amžiaus grupėje Europos šalyse (NTAKD, 2018).

Lietuvoje 2010 m. HBSC atlikto tyrimo duomenimis, narkotines medžiagas buvo bandęs kas trečias (33,5 proc.) 15 m. berniukas ir kas penkta (18,4 proc.) 15 m. mergaitė. To paties tyrimo metu buvo nustatyta, kad mieste gyvenantys paaugliai turėjo daugiau galimybių išbandyti narkotikus nei to paties amžiaus paaugliai, gyvenantys kaime, o tie, kurie gyveno tik su vienu iš tėvų – dažniau nei paaugliai, gyvenę su abiem tėvais. Taip pat buvo pastebėta, jog išbandyti narkotines medžiagas labiau linkę pasiturinčiose šeimose gyvenantys paaugliai (Goštautaitė – Midttun., Goštautas, Čepulytė, 2013).

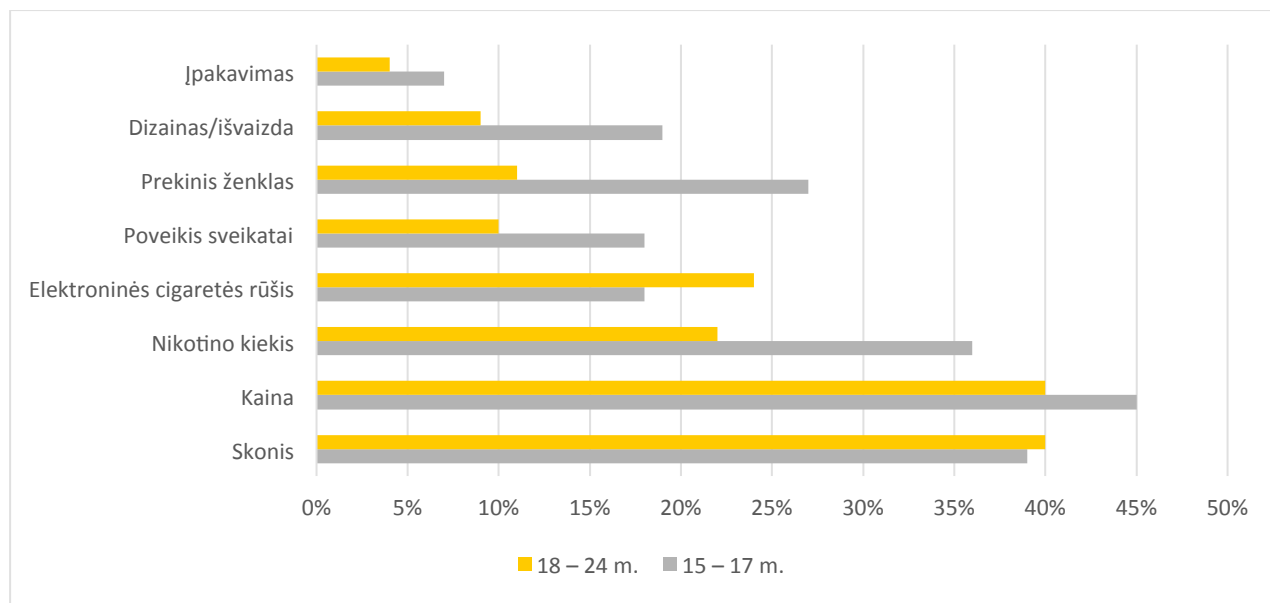
Analizuojant mokslinę literatūrą pastebima, jog įvairių rūšių rūkymas sparčiai plinta ir vis tarp jaunesnių asmenų. Taigi, būtina išanalizuoti mokslinius tyrimus, kurie atskleidžia, kokie veiksniai skatina jaunuolius rūkyti.

1.3. Rūkymo rūšių paplitimą moksleivių populiacijoje lemiantys veiksniai

Elektroninės cigaretės. Vieno iš Šveicarijoje atliktų tyrimų metu buvo mėginama nustatyti, kodėl paaugliai rūko elektronines cigaretes. 43 proc. respondentų yra bent kartą gyvenime bandę elektronines cigaretes, o smalsumas – pagrindinė nurodyta priežastis (Suris, Akre, 2015).

2014 m. „Eurobarometro“ atlikto tyrimo duomenimis, lyginant 15 – 17 m. asmenų atsakymus su 18 – 24 m. asmenų atsakymais nustatyta, jog daugiau 15 – 17 m. respondentų atsakė, kad elektroninių cigarečių vartojimą lemia šių prietaisų: kaina (atitinkamai 45 proc. ir 40 proc.); prekinis ženklas (atitinkamai 27 proc. ir 11 proc.); elektroninių cigarečių išvaizda (atitinkamai 19 proc. ir 9 proc.); poveikis sveikatai (atitinkamai 18 proc. ir 10 proc.); bei nikotino kiekis, esantis elektroninių cigarečių skystyje (atitinkamai 36 proc. ir 22 proc.). Tačiau daugiau 18 – 24 m. nei 15 – 17 m. amžiaus

respondentų atsakė, jog elektroninių cigarečių vartojimą lemia šių prietaisų tipas (2 lentelė) (EC 2014, Higienos institutas, 2017).

3 pav. Veiksnių, lemiančių elektroninių cigarečių vartojimą tarp 15 – 17m. ir 18 -24 m. amžiaus respondentų, pasiskirstymas procentais (NTAKD, 2018)

Galima manyti, jog elektroninių cigarečių rūkymas yra susijęs su paauglių žinių trūkumu apie šių cigarečių galimą neigiamą poveikį sveikatai.

2008 m. Sveikatinimo fondo projekto atlikto tyrimo Korėjoje duomenimis, mokyklinio amžiaus asmenys daugiausiai informacijos apie elektronines cigaretes gauna iš interneto (46,4 proc.), bendraudami su draugais (27,9 proc.), žiūrėdami televiziją (11 proc.) bei 14, 7 proc. informacijos gauna skaitydami įvairią literatūrą ir iš šaltinių, kurie buvo įvardinti „kita“ (Cho, Shin, Moon 2011).

Taip pat vieno iš Pietryčių Kalifornijoje atliktų tyrimų duomenimis, atsižvelgiant į tai, ar šeimoje vartojamas alkoholis, ar rūkoma, nustatyta, jog nors kartą bandžiusių elektronines cigaretes buvo 11 proc., įprastas cigaretes – 6, 8 proc., o alkoholį vartojusių bent kartą – 38 proc. Taip pat šeimos narių dėmesio stoka buvo susijusi su elektroninių cigarečių vartojimu net 5 kartus labiau nei su kitomis medžiagomis. Taigi, tėvų dėmesio bei rūpesčio trūkumas taip pat turi įtakos paauglių elektroninių cigarečių vartojimui (Pentz et al., 2015).

Tabako cigaretės. Kasmėt atliekamų tyrimų duomenys rodo, jog tabako vartojimas sparčiai didėja tarp įvairaus amžiaus žmonių. Norint iš esmės išspręsti paauglių rūkymo problemą reikia tiksliai žinoti veiksnius, darančius įtaką jų rūkymui. Šie veiksniai gali būti socialiniai ir kultūriniai bei individo ir jo aplinkos:

- **Socialiniai ir ekonominiai veiksniai.** Natūralu, jog moksleivių galimybė rūkyti priklauso nuo šeimos socialinės ekonominės padėties (Elgar et al., 2005). Tėvai, kurie gauna didesnes pajamas yra linkę savo vaikams duoti daugiau dienpinigių. Suomijoje atlikto tyrimo metu buvo nustatyta, kad pastovus alkoholio vartojimas ir rūkymas buvo būdingi tiems paaugliams, kurie gaudavo

daugiau pinigų iš tėvų (Lintonen et al., 2000). Jaunimo rūkymo rizika taip pat labai priklauso nuo tėvų išsilavinimo ir profesijos. Paaugliai, kurių tėvai turi žemesnį išsilavinimą, dažniau rūko (Droomers, Schrijvers, Casswell, 2003).

- **Fiziologiniai ir genetiniai veiksniai.** Moksliniais tyrimais nustatyta, jog rūkymas ir greitai atsirandanti priklausomybė nuo tabako gali būti susijusi tam tikrais genų dariniais. Jaunuoliai, kurie turi specifines CYP2A6 geno atmainas, greičiau tampa priklausomi nuo nikotino, nes šios atmainos sulėtina medžiagų apykaitą ir nikotinas ilgiau veikia paauglio smegenis (Loughlin et al., 2004).

- **Asmenybės bruožai.** Įvairiuose moksliniuose šaltiniuose rašoma, jog asmenybės bruožai yra įvardijami kaip ankstyvieji rizikingo elgesio veiksniai (Pickett et al., 2002). “Sudėtingo” charakterio asmenys, kurie apibūdinami kaip emociškai nestabilūs, lėčiau besiadaptuojantys, paauglystėje dažniau reguliariai rūko (Lerner, Vicary, 1984).

- **Šeimos struktūra.** Komplikuotas šeimos narių bendravimas, nepakankamas tėvų dėmesys vaikams, nuolatiniai konfliktai, vieno (arba abiejų) tėvų netektis didina paauglių rūkymo riziką. Paaugliai, gyvenantys su vienu iš tėvų, ar tėvų susituokusiu dar kartą, dažniau linkę rūkyti. Taip pat ir vyresnieji broliai ar seserys, linkę vartoti tabako gaminius rodo neigiamą pavyzdį jaunesniesiems (Adalbjarnardor, Rafinsson, 2002).

- **Vaikų auklėjimas šeimoje.** Adekvati kontrolė ir mokymas prisiimti atsakomybę už savo veiksmus padeda paaugliams atsispirti neigiamai bendraamžių įtakai. Šeimose, kuriose vaikams nustatomos griežtos ribos rūkymo srityje mažina cigarečių suvartojimą, tačiau nuolatinis tėvų pamokslavimas apie rūkymo daromą žalą – neefektyvus (Van der Vorst, Engelss, 2005).

- **Mokymosi pasiekimai.** Alkoholinius gėrimus bei tabaką vartojantys moksleiviai pasižymi prastesniais mokymosi rezultatais, dažniau praleidžia pamokas, dažnai susilaukia mokytojų pastabų (Bielskutė, Zaborskas, 2005). Turintys žemus įverčius mokykloje dažniausiai anksti pradeda vartoti tabako gaminius nei kiti jų bendraamžiai.

- **Draugų įtaka.** Įvairių mokslinių tyrimu metu buvo nustatyta, jog yra ryšys tarp paauglių ir jų bendraamžių draugų tabako vartojimo. Daug moksleivių rūkalus gauna iš savo draugų ar vyresnių brolių/seserų. Paaugliai, turintys daugiau rūkančių draugų labiau linkę pradėti rūkyti, susiranda rūkančiųjų draugų, taigi, su amžiumi draugų įtaka vis didėja, o tėvų – mažėja (Bielskutė, Zaborskas, 2005).

Kanapės. Žmogaus smegenys vystosi maždaug iki dvidešimties metų. Mokslinių tyrimų duomenys rodo, jog ilgiausiai vystosi tos smegenų sritys, kurios yra atsakingos už impulse kontrolę bei planavimą. Dėl to, manoma, paaugliai gali būti labiau linkę ieškoti nuotykių nei suaugusieji, taip pat

gali norėti išmėginti tai, kas yra draudžiama. Taigi, jaunuoliai gali imti labai rizikingų veiksmų – išbandyti narkotikus (NTAKD, 2011).

Pastaruoju metu vis dažniau pastebimas liberalėjantis jaunų asmenų požiūris kanapių ir jų produktų vartojimą. Daugėja įvairaus amžiaus asmenų, besilankančių užsienio šalyse, kuriose kanapių vartojimas yra plačiau paplitęs. Taip pat dėl įvairių internetinių svetainių ir itin populiarių bei sunkiai sukontroliuojamų socialinių tinklų narkotinių medžiagų rinka tapo atviresnė, o kanapių įsigijimas net iš užsienio šalių – paprastesnis.

Paaugliai susidomi kanapių vartojimu dėl labai įvairių priežasčių. Dažniausiai nugali smalsumas, noras maištauti, būti pranašesniu ar pritaipiti prie bendraamžių. Kai kurie moksleiviai turi tokių draugų, kurie patys vartoja narkotines medžiagas ir darydami spaudimą ragina savo bendraamžius daryti tą patį. Teigiama, jog kartais paaugliai išbando kanapes tikėdamiesi, kad tai jiems padės išspręsti įvairias problemas, sumažinti patiriamą įtampą, varginančią depresiją, nemalonias emocijas ar padės pamiršti nepasitenkinimą keliančius santykius šeimoje ar su draugais. Taip pat mokslinių tyrimų rezultatai rodo, jog alkoholio ir narkotikų vartojimas šeimoje yra vienas iš svarbiausių veiksnių paaugliui apsisprendžiant ar pradėti vartoti narkotines medžiagas (NTAKD 2011, Bulotaitė, 2009).

Nors viešai publikuojamuose moksliniuose darbuose priežasčių, lemiančių jaunų žmonių rūkymą, pateikiama daugybė, tačiau viena iš pagrindinių priežasčių – jaunatviškas smalsumas išbandyti tai, kas yra draudžiama. Taigi, būtina apžvelgti ir tuos mokslinius darbus, kurie atskleidžia skirtingų rūkymo rūšių poveikį žmogaus organizmui.

1.4. Skirtingų rūkymo rūšių poveikis žmogaus organizmui

Elektroninės cigaretės. Pirmosioms prekyboje pasirodžiusioms elektroninėms cigaretėms yra maždaug 15 metų, taigi dėl to kol kas dar nėra surinkta pakankamai duomenų ir nėra atlikta pakankamai tyrimų apie ilgalaikio elektroninių cigarečių rūkymo pasekmes žmogaus sveikatai. Tačiau galima išskirti keletą produktų, kurių poveikis sveikatai jau yra pakankamai žinomas: **nikotinas** bei elektroninių cigarečių naudojimo metu susidarantys **garai**.

Nikotinas. Šios medžiagos kiekis skysčiuose, kurie naudojami elektroninėms cigaretėms gali varijuoti nuo 0 iki 36 mg/ml (ir daugiau). Dažniausiai naudojamuose skysčiuose nikotino koncentracijos yra 6, 12, 18 arba 24 mg/ml (Bhatnagar et al., 2014). Yra tyrimų, kuomet cheminės analizės metodu nustatytas nikotino kiekis neatitiko to, kuris pateikiamas ant gaminių etikečių. Kartais nikotino galima aptikti ir gaminiuose, kurie yra pristatomi kaip be nikotino (Heffernan, 2016; Scheffler et al., 2015; Laugesen, 2008). Nepriklausomai nuo rūkomų cigarečių tipo (įprastos ar elektroninės), nikotino atliekama funkcija – ta pati: jis didina širdies susitraukimų dažnį, o kraujyje susidaro reikšmingai didelis nikotino metabolito kotinino kiekis (Mcrobbie et al., 2014; Goniewicz et

al., 2014). Kiek nikotino patenka į žmogaus organizmą vartojant elektronines cigaretes, priklauso ne tik nuo nikotino koncentracijos skystyje, bet ir nuo kitų skysčio sudedamųjų dalių, vartotojo patirties, vartojimo intensyvumo bei prietaiso struktūros (Goniewicz et al., 2014; McAuley et al., 2012). Kai elektroninės cigaretės vartotojas yra patyręs, proceso metu susidarančius garus jis įtraukia žymiai giliau ir prietaisą naudoja dažniau nei pradedantysis, todėl patyrusio todėl patyrusių garintojo kraujyje nikotino kiekis yra didesnis ir net gali pasiekti tokį, kuris susidaro rūkant įprastas cigaretes (Hajek et al., 2014).

Garai. Jaunimo pamėgtos elektroninės cigaretės nuo įprastų cigarečių skiriasi ne tik išvaizda, bet ir rūkymo metu išsiskiriančių garų sudėtimi. Kai kurie mokslininkai mano, kad įkvėpti elektroninių cigarečių garus yra mažiau kenksminga nei įprastų cigarečių dūmus. Taip pat elektroninių cigarečių garuose nėra dervų (Bhatnagar et al., 2014; Vansickel, Eissenberg, 2013; Zhang, Sumner, Chen, 2013). Vieno iš Lenkijoje atliktų tyrimų metu buvo nustatyta, jog elektroninių cigarečių garuose yra nuo 9 iki 450 kartų mažesni tirtųjų toksinų kiekiai nei įprastų cigarečių dūmuose (Goniewicz, 2014).

Vis dar nėra pakankamai mokslinių duomenų apie išgarinto **glicerolio ir propilenglikolio** galimą poveikį žmogaus sveikatai. Kuomet kaitinamas glicerolis, gali susidaryti toksinas akroleinas, kuris pasižymi kvėpavimo takų sudirginimu, o kuomet aukštoje temperatūroje skyla propilenglikolis, jis gali sudaryti propilenoksidą, kuris gali būti kancerogeniškas žmonėms, o (Latino et al., 2012; Goniewicz, 2014). Formaldehidai ir acetaldehidai yra glicerolio ir propilenglikolio skilimo produktai, o susidarantys jų kiekiai priklauso nuo naudojamos elektroninės cigaretės baterijos galios (Farsalinos et al., 2013; Hajek et al., 2014). Taip pat elektroninių cigarečių garuose, kaip ir įprastų cigarečių dūmuose, yra kietųjų dalelių (Kabir, Goh, Khan, 2013; Bhatnagaer et al., 2014).

Įvairių tyrimų metu buvo nustatyta, kad įtraukus elektroninių cigarečių garų, sukeliama ūminiai pokyčiai kvėpavimo takuose yra mažesni už įprastų cigarečių dūmų sukeltus pokyčius, tačiau tai neleidžia teigti, jog elektroninių cigarečių vartojimas yra sveikas (Vardavas, 2012). Elektroninių cigarečių skysčiuose naudojamos kvapiosios medžiagos bei jų poveikis žmonių kvėpavimo sistemai taip pat nėra iki galo ištyrtas, tačiau yra nustatytas ryšys tarp citotoksiškumo ir tam tikrų aromatų, ypač paplitusių tarp jaunų žmonių: saldžių (diacetilas, acetilo propionilas) ir cinamono kvapų (cinamaldehydas, 2-me-toksicinamaldehydas) (Pisinger, Dossing, 2014; Laino et al., 2012; Kosmider et al., 2014; Vardavas, 2012; Bahl et al., 2012).

Yra mokslinių tyrimų, kurie nustatė reikšmingus skirtumus tarp elektroninių cigarečių etiketėse nurodytų ir faktiškai nustatytų cheminių medžiagų kiekio. Taip pat dauguma mokslinių tyrimų rodo, jog elektroninės cigaretės sutrikdo žmogaus organizmo ląstelių aprūpinimą deguonimi ir gali paskatinti įvairius uždegiminius procesus (Higienos institutas, 2017).

Dažniausiai dėl nepageidautino elektroninių cigarečių poveikio yra registruojami nelaimingi atsitikimai: veido, rankų, kojų odos nudegimai, apsinuodijimai nikotinu bei kiti skirtingo sunkumo

simptomai – galvos skausmas, pykinimas ir vėmimas, sausas kosulys ir alergija (Higienos institutas, 2017). Šiuo metu elektroninių cigarečių poveikis aplinkinių sveikatai bei oro taršai nėra pakankamai ištirti, tačiau dėl toksinių bei kancerogeninių medžiagų įvairovės, kuri buvo nustatyta elektroninių cigarečių skystyje bei garuose, galima daryti tik prielaidas, kad elektroninės cigaretės gali kelti riziką ne tik rūkančiujų, bet ir aplinkinių sveikatai (Radzevičiūtė, 2017; Higienos institutas, 2017). Taip pat galima daryti prielaidą, kad elektroninės cigaretės vaikams bei paaugliams gali daryti didesnę žalą nei suaugusiems dėl vaikų ir paauglių organizmo labilumo.

Tabako cigaretės. Panašūs į šiuolaikines cigaretes gaminiai buvo minimi jau seniai, taigi ir mokslinių tyrimų, įrodančių tabako cigarečių rūkymo žalą žmogaus sveikatai, atlikti ypač daug (Goodman, 1993).

Įvairių mokslinių tyrimų metu buvo nustatyta, jog tabako dūmuose randama per 4000 cheminių junginių, iš kurių net keli šimtai laikomi kenksmingais sveikatai, o apie 40 iš jų yra patvirtinti kancerogenais, kurie sukelia vėžį ar skatina jo vystymąsi. Kancerogenai patenka į organizmą su dervomis ir labiausiai pakenkia lūpų, burnos ertmės, gerklų, bronchų gleivinę, todėl ilgalaikis rūkymas sąlygoja ryklės, gerklų, stemplės, plaučių, o taip pat ir skrandžio, kasos, kepenų ir šlapimo pūslės vėžio atsiradimą. Dervos yra pavojingiausios cigarečių cheminės medžiagos. Jos nusėda rūkančiųjų kvėpavimo takuose ir ilginiui gali sukelti onkologines ir plaučių ligas. Be to, dervos silpnina imuninę sistemą (UNODC, 2016).

Nikotinas yra pagrindinė tabako dūmų veiklioji medžiaga, daranti įtaką priklausomybės atsiradimui. Rūkant nikotinas pasiekia smegenis greičiau nei per 10 sekundžių. Iš pradžių jis stimuliuojančiai veikia centrinę nervų sistemą, o vėliau ją slopina, todėl keičiasi savijauta ir elgsena, t.y. svyruoja nuotaika, sumažėja įtampa, padidėja darbingumas (UNODC, 2016).

Rūkantieji dažnai stengiasi išlaikyti pastovią nikotino koncentraciją ir išvengti simptomų, susijusių su nerūkymu: nervingumo, priešiško, nerimo, prislėgtos nuotaikos, sulėtėjusio širdies susitraukimų dažnio, padidėjusio apetito (UNODC, 2016).

Rūkantieji tabako cigaretes yra padidintos rizikos grupėje susirgti katarakta – taip vadinamas akies lęšiuko sudrumstėjimas, sukiantis regos sutrikimus ar net apakimą. Rūkantiems taip pat dažniau diagnozuojama ir amžinė geltonosios dėmės degeneracija – nepagydoma regėjimą atimanti šviesai jautriausios tinklainės dalies liga (UNODC, 2016).

Nuo cigarečių rūkymo išsausėja burnos gleivinė, taigi, seilės nesikaupia taip, kaip turėtų, jos nepadeda išvalyti nešvarumų ir pašalinti bakterijų. Todėl rūkančiuosius žmones dažniau kankina įvairios burnos infekcijos ir jų dantys lengviau pasiduoda ėduoniui (UNODC, 2016; Yamaguchi et al., 2019).

Dažniausiai rūkantieji susiduria su periodontitu. Tai liga, kurios metu uždegimas pažeidžia

dantį supančius audinius: dantenas, periodonto raištį, cementą, alveolės kaulą. Dauguma odontologų net sutinka su teiginiu, jog šios ligos sudėtingumas priklauso nuo to, kiek cigarečių per dieną surūko žmogus (UNODC, 2016).

Kaip ir vartojant elektronines cigaretes, taip ir rūkant įprastas – nikotinas didina širdies susitraukimų dažnį, sutraukia kraujagysles, didina arterinį kraujospūdį, skatina cholesterolio kaupimąsi kraujagyslių sienelėse taip pat didina trombocitų agregaciją (sulipimą), todėl rūkaliams greičiau vystosi aterosklerozė. Mokslinių tyrimų metu buvo nustatyta, jog rūkančiųjų tikimybė mirti nuo širdies ir kraujagyslių ligų yra 1,6 karto didesnė nei nerūkančiųjų. Tyrimų duomenimis rūkymas yra vienas pagrindinių išeminės širdies ligos rizikos veiksnių. Taip pat įprastų tabako cigarečių rūkymas didina ir insulto riziką (UNODC, 2016).

Jau sąlyginai seniai nustatyta, jog įprastų tabako cigarečių rūkymas sukelia plaučių vėžį. Lėtinis bronchitas taip pat yra neišvengiama ilgalaikio reguliaraus rūkymo pasekmė. Užkietėję rūkoriai žymiai dažniau serga plaučių uždegimu ir kitomis ūmiomis kvėpavimo sistemos ligomis nei nerūkantieji (UNODC, 2016; Yamaguchi et al., 2019).

Taip pat nustatyta, jog rūkymas didina galimybę susirgti tuberkulioze, gripu ir peršalimo ligomis. Neretai rūkantiesiems dažniau paūmėja astma. Dusulys, kosulys ir skrepliavimas – tai nuolatiniai simptomai kasdien lydintys užkietėjusius rūkorius (UNODC, 2016; Yamaguchi et al., 2019).

Ne kartą atliktų tyrimų metu paaiškėjo, jog įprastų tabako cigarečių rūkymas itin veikia žmonių reprodukcinę sistemą: vyrams galima impotencija, spermų pakitimai, o rūkančioms moterims žymiai dažniau pasireiškia skausmingos ar nereguliarios menstruacijos (UNODC, 2016).

Matomiausia vieta, kurią pažeidžia įprastų tabako cigarečių rūkymas – oda. Rūkantiems ji pradeda senti gana – pablogėja kraujotaka, oda netenka baltymų ir vitamino A, todėl ilgainiui praranda elastingumą, ima sausėti ir raukšlėti. Ypač sausa ir susiraukšlėjusi oda tampa aplink lūpas ir akis (UNODC, 2016; Yildirim et al., 2017).

Nustatyta, kad 2017 m. nuo su rūkymu susijusių piktybinių navikų mirė 1 650 žmonių. Dauguma (79,8 proc.) nuo šių piktybinių navikų mirusių asmenų buvo vyrai (Lietuvos statistikos departamentas 2018).

Kanapės. Du pagrindiniai ir dažniausiai ne tik jaunimo, bet ir suaugusiųjų vartojami kanapių produktai – marihuana ir hašišas.

Marihuana – tai džiovintos viršutinės augalo dalys, kurios primena sausą žolę. Šio kanapių produkto spalva gali būti žalia, gelsva ar pilkai rusva. Šiame produkte yra nuo 1 iki 30 proc. THC (tetrahidrokanabinoido) – medžiagos, kuri sukelia apsvaigimą. Po kiekvieno šio produkto pavartojimo galimas skirtingas poveikis sveikatai. Dažniausiai jaučiamas pagreitėjęs širdies ritmas, apsvaigimas, atsipalaidavimas, palaima, pradedama juoktis be priežasties. Dažnai marihuanos vartotojams parausta

akys, džiūva burna ir gerklė, jaučiamas alkis, neretai sutrinka ir hormone balansas. Dažnai vartotojai nebesiorientuoja laike, paastrėja jų klausa, uoslė ir rega. Fiziškai prie šio produkto nėra priprantama, bet atsiranda psichinė priklausomybė. Marihuanos vartotojai taip pat rizikuoja sirgti beveik identiškomis ligomis ir kaip rūkantieji tabako cigaretes: širdies ir kvėpavimo takų bei onkologinėmis ligomis. Kuomet pasireiškia abstinencijos sindromas žmogus darosi dirglus, nekantrus, praranda apetitą ir sunkiai užmiega (Aškinytė ir kt., 2001).

Hašišas – gaunamas iš kanapės žiedo išskiriant sakus, kurie yra presuojami. Dažniausiai būna rudos ar juodos spalvos. Hašiše yra nuo 5 iki 30 proc. THC. Neretai naudojamas ir hašišo aliejus. Tai koncentratas, gautas ekstrahuojant kanapes ar kanapių dervą, klampaus skysčio konsistencijos, būna nuo rausvos iki rudos arba žalios spalvos. THC yra apie 30- 40 proc. Grynas nevartojamas, maišomas su maistu, gėrimais, dedamas į cigaretes (Aškinytė ir kt., 2001).

Net ir atsitiktinai parūkius kanapių, dėl žalingo THC poveikio kyla grėsmė paauglių psichiniam ir fiziniam vystymuisi. Jiems dažniau nei suaugusiems gali atsirasti asmenybės ir psichikos sutrikimų. Taip pat yra duomenų, kad asmenims, kurie bent kartą gyvenime vartojo kanapes, yra tikimybė, kad vėliau 10 proc. iš jų gali išsivystyti priklausomybė. Ši tikimybė padidėja iki 16 proc., jei kanapes vartoti pradėdama dar paauglystėje, ir išauga iki 25 – 50 proc., jei vartojama kasdien. Be to, kanapes vartojantys asmenys turi didesnę riziką pradėti piktnaudžiauti ir kitais narkotikais (NTAKD, 2011).

Nors ne apie visų rūkymo rūšių ilgalaikio poveikio sveikatai pasekmes yra pakankamai moksliniais tyrimais pagrįstų duomenų, tačiau aišku, jog vienareikšmiškai visos rūkymo rūšys vienaip ar kitaip kenkia žmogaus sveikatai. Taigi, svarbu išanalizuoti, kaip įvairios valstybės prisideda prie rūkymo rūšių prieinamumo bei paplitimo mažinimo.

1.5. Įvairių rūkymui skirtų gaminių įsigijimo ir pardavimo reglamentavimas

Nors elektroninės cigaretės paplitusios visame pasaulyje, tačiau tokios šalys kaip Šveicarija, Seišeliai, Kanada, Australija, Brazilija, Urugvajus, Singapūras, Panama bei Meksika yra kategoriškai uždraudusios elektroninių cigarečių prekybą savo šalyje (Kabir, Goh, Khan 2013, Bhatnagar et al., 2014, Aleknaitė ir kt. 2016).

Kai 2003 m. elektroninės cigaretės pateko į prekybos rinką, ši prekė buvo ne tik tinkamai neįvertinta moksliniais tyrimais, bet ir buvo parduodama be valdžios institucijų reglamentavimo; taigi šį produktą galėjo įsigyti bet kas (tarp jų ir nepilnamečiai) (Eurobarometer 2015). Vos 2014 m. Europos Parlamento ir Europos Sąjungos Taryba išleido direktyvą, kurioje nurodyti, jog elektroninės cigaretės, kuriose yra iki 20 mg/ml nikotino, turi būti kontroliuojamos kaip ir visi tiki tabako gaminiai (EC 2014). Šioje direktyvoje taip pat pateikti ir kiti reikalavimai, kurie yra keliami elektroninėms cigaretėms:

- Nikotino kiekis, esantis elektroninių cigarečių skystyje, negali viršyti 20 mg/ml;
- Prie parduodamų elektroninių cigarečių turi būti pridėtas informacinis lapelis, kuriame privaloma nurodyti, kaip naudotis įrenginiu, informacija apie galimą nikotino priklausomybę ir žalą žmogaus organizmui, nurodyti visas medžiagas, kurios įeina į elektroninių cigarečių skysčio sudėtį;
- Papildomosios talpyklos bei rezervuarai privalo turėti apsaugą nuo vaikų, o jų talpa gali būti tik iki 10 ml, o elektroninių cigarečių kasečių talpa gali būti tik iki 2 ml;
- Elektroninių cigarečių bei kitų jų priedų vienkartinės pakuotės turi būti žymimos įspėjamaisiais ženklais, kurie perspėtų apie nikotino sukeliama priklausomybę ir kad šis prietaisas nerekomenduojamas nerūkantiems;
- Už produkto saugumą, kokybę bei gaminius, kuriuos planuojama teikti rinkai, visišką atsakomybę prisiima elektroninių cigarečių bei jų papildomų talpyklų gamintojai ir importuotojai;
- Tačiau valstybėms narėms yra suteikiama teisė priimti papildomus saugumo reikalavimus kaip amžiaus riba įsigyjant elektronines cigaretes (EC, 2014).

Tais pačiais metais Lietuvoje buvo priimtose Tabako kontrolės įstatymo pataisose, kuriomis į Lietuvos Respublikos nacionalinę teisę buvo perkeltos Direktyvos nuostatos, reguliuojančios elektroninių cigarečių pardavimą bei vartojimą. Taigi, vadovaujantis naujausiomis pataisomis, buvo reglamentuotas elektroninių cigarečių ir jų priedų pardavimo ribojimas nepilnamečiams asmenims: uždrausta prietaisus bei jų papildomas dalis parduoti asmenims, neturintiems 18 metų. Taip pat pilnametystės nesulaukusiems draudžiama elektronines cigaretes bei jų priedus neturėti su savimi (LR tabako, tabako gaminių ir su jais susijusių gaminių kontrolės įstatymas, 1996 (Žin. Nr. 11-281)).

Kad kiekviena šalis galėtų priimti atitinkamus sprendimus dėl elektroninių cigarečių reglamentavimo, jos privalo turėti tik moksliniais tyrimais pagrįstą informaciją apie šių prietaisų vartojimo galimą poveikį žmogaus sveikatai, bei nuolatos sekti, kokią praktiką taiko kitos šalys (Aleknaitė ir kt., 2016).

Pagal Lietuvos Respublikos tabako, tabako gaminių ir su jais susijusių gaminių kontrolės įstatymą fiziniams asmenims draudžiama Lietuvoje įsigyti tabako gaminius, teisės aktų nustatyta tvarka nepaženklintus specialiais ženklais – banderolėmis. Tabako gaminių laikymo ir gabenimo tvarką, taikomą fiziniams asmenims, nustato Lietuvos Respublikos Vyriausybė ar jos įgaliota institucija. Norint Lietuvoje įsigyti tabako gaminių yra taikomas toks pat reikalavimas kaip ir norint įsigyti elektronines cigaretes ar jų priedus – perkantysis asmuo turi būti sulaukęs pilnametystės. Tačiau yra griežtai draudžiama pilnamečiams asmenims pirkti ir perduoti cigaretes nepilnamečiams. Taip pat reikalaujama, kad ant tabako pakuočių būtų įspėjimai apie pavojų sveikatai. Tokio pobūdžio įspėjimai (vaizdiniai, tekstiniai ir informacija apie tai, kaip mesti rūkyti) privalo užimti 65 % cigarečių pakuočių priekinės ir galinės dalies. Mūsų šalyje taip pat draudžiama pateikti rinkai tabako gaminius, kuriuose yra šių priedų (LR tabako, tabako gaminių ir su jais susijusių gaminių kontrolės įstatymas,

1996 (Žin. Nr. 11-281)):

1. vitaminų arba kitų priedų, kurie sudaro įspūdį, kad tabako gaminys yra naudingas ar mažiau kenksmingas sveikatai;
2. kofeino arba taurino, arba kitų priedų ir stimuliuojamųjų junginių, kurie siejami su energija ir gyvybingumu;
3. priedų, nudažančių išsiskiriančias medžiagas;
4. rūkomojo tabako gaminių atveju – priedų, kurie palengvina įkvėpimą ar nikotino įsisavinimą;

Pagal Lietuvos Respublikos tabako, tabako gaminių ir su jais susijusių gaminių kontrolės įstatymą Lietuvoje rūkyti (vartoti tabako gaminius ir elektronines cigaretes) draudžiama:

1. darbo vietose, esančiose uždaroje patalpose. Įmonėse, įstaigose ir organizacijose gali būti įrengtos specialios patalpos (vietos), kuriose leidžiama rūkyti. Rūkymo patalpų (vietų) įrengimo ir eksploatavimo reikalavimus nustato Lietuvos Respublikos Vyriausybė ar jos įgaliota institucija;

2. visose švietimo, socialinių paslaugų įstaigose, kuriose teikiamos socialinės priežiūros ir (ar) socialinės globos paslaugos vaikams, sveikatos priežiūros įstaigose ir šių įstaigų teritorijose;

3. bendrose gyvenamosiose ar bendro naudojimo patalpose, kuriose nerūkantieji gali būti priversti kvėpuoti tabako dūmais užterštu oru;

4. visų rūšių viešajame transporte, išskyrus tolimojo susisiekimo traukinius, kuriuose turi būti numatyti atskiri vagonai nerūkantiems ir rūkantiems, taip pat orlaivius, kuriuose numatytos atskiros vietos nerūkantiems ir rūkantiems;

5. restoranuose, kavinėse, baruose, kitose viešojo maitinimo įstaigose, naktiniuose klubuose, diskotekose, interneto kavinėse (internetuose ir pan.), lošimo namuose (k kazino), automatų ir bingo salonuose, kitose laisvalaikio praleidimo įstaigose, patalpose, kuriose vyksta sporto varžybos ar kiti renginiai, ir kitose žmonėms aptarnauti skirtose patalpose, išskyrus specialiai įrengtus cigarų ir (ar) pypkių klubus. Cigarų ir (ar) pypkių klubų įrengimo tvarką nustato Lietuvos Respublikos Vyriausybė ar jos įgaliota institucija;

6. transporto priemonių salonuose, jeigu juose yra asmenų iki 18 metų ir (ar) nėščių moterų.

Taip pat savivaldybių tarybos turi teisę uždrausti rūkyti viešose (parkuose, skveruose ir kt.) ir kitose jų valdymo kompetencijai priklausančiose vietose. Pavyzdžiui, mūsų šalies sostinėje šiuo metu yra draudžiama rūkyti Vinco Kudirkos aikštėje, Bernardinų sode ir viešojo transporto laukimo paviljonuose. Taip pat planuojama svarstyti uždrausti tabaką rūkyti ir Žemaitės skvere, kurioje įrengta vaikų žaidimų aikštelė.

Kiek kitokia situacija su kanapėmis ir jų produktais – Lietuvos Respublikoje kanapės bei jų produktai priskiriami narkotinėms medžiagoms, todėl bet kokio amžiaus asmenys įsigiję, gaminę, perdirbę, pardavę, kitaip platinę ar vartoję šias medžiagas turi atsakyti Lietuvos Respublikos įstatymų

nustatyta tvarka. Taip pat mūsų valstybėje yra draudžiama bet kokių narkotinių ar psichotropinių medžiagų reklama (LR narkotinių ir psichotropinių medžiagų kontrolės įstatymas, 1998 (Žin. Nr. VIII-602)).

Taigi, įvairios valstybės vienaip ar kitaip reglamentuoja gaminių, skirtų tam tikroms rūkymo rūšims, įsigijimą bei pardavimą. Kai kurios šalys imasi drastiškų veiksmų – visiškai uždraudžia kai kurių gaminių pardavimą. Tačiau tai nereiškia, jog tai yra galutinis veiksmas kovojant su rūkymo reiškiniais. Šalys privalo nuolatos sekti greitai kintantį įvairių rūkymo rūšių paplitimą, analizuoti to priežastis bei diegti naujas prevencines priemones, kurios skatintų visuomenę sąmoningai atsisakyti rūkymo.

II MOKSLEIVIŲ POŽIŪRIO Į ELEKTRONINIŲ IR TABAKO CIGAREČIŲ BEI KANAPIŲ RŪKymo ASPEKTUS ANALIZĖ

2.1. Tyrimo metodika

Šiame darbe buvo analizuojami elektroninių ir tabako cigarečių bei kanapių rūkymo aspektai Radviliškio miesto mokyklų 7 – 10 klasių moksleivių populiacijoje. Tam, kad atskleisti Radviliškio miesto mokyklų 7 – 10 klasių moksleivių elektroninių ir tabako cigarečių bei kanapių rūkymo aspektus buvo panaudotas kiekybinis tyrimo metodas. Vykdamas apklausą, anketos buvo pateiktos mokyklų visuomenės sveikatos priežiūros specialistėms, kad patogiu metu, nesutrukdant ugdymosi proceso, būtų išdalintos moksleiviams. Taip buvo siekiama išsaugoti anketas pildančių moksleivių anonimiškumą ir konfidencialumą bei tyrimo rezultatų panaudojimą tik apibendrintai. Anketos buvo įteikiamos tik tiems moksleiviams, kurių tėvai/globėjai sutiko, kad jų vaikas/globalotinis dalyvautų apklausoje.

2.1.1. Tyrimo imties charakteristikos

Tyrimas atliktas 2019 metais Radviliškio miesto mokyklose. Apklausoje sutiko dalyvauti visos keturios pasirinkto miesto mokyklos. Atliktas momentinis paplitimo tyrimas. Taikyta anoniminė anketinė apklausa. Anketą sudarė 42 klausimai (4 priedas).

Apklausta 437 7 – 10 klasių moksleiviai. Tolesnėje analizėje panaudotos 402 anketos.

Imties dydis apskaičiuotas remiantis „Raosoft“ programa, įrašius populiacijos dydį. Pagal 2019 metų gruodžio mėnesio duomenis, kuomet buvo vykdoma anoniminė anketinė apklausa, Radviliškio mieste mokėsi 721 7 – 10 klasių moksleiviai. „Raosoft“ programa parodė, jog tyrimo imtis turėtų būti ne mažesnė nei 251 respondentas (5 priedas). Imtis apskaičiuota pasirinkus 95% patikimumą ir 5% tikslumą. Tyrimui buvo pasirinkta didesnė imtis, dėl galimų klaidų, sugadintų anketų ar mažesnio atsako dažnio.

Anoniminės anketinės apklausos vykdymas iš anksto buvo derinamas su kiekvienos mokyklos administracija (6 priedas). Gavus mokyklos direktorių leidimą, anketas išdalinti ir surinkti padėjo mokyklose dirbančios visuomenės sveikatos priežiūros specialistės.

Tyrimo apklausa buvo vykdoma 2019 m. gruodžio mėnesį. Iš viso buvo išdalinta 440 anketų, grąžinta 437. Patikrinus anketų tinkamumą analizei, 35 anketų buvo įvertintos kaip netinkamos analizei, taigi, jos buvo atmetos. Elektronines ir tabako cigaretes bei kanapes rūkantys moksleiviai turėjo atsakyti į visus 42 klausimus, o nerūkantys ar bandę rūkyti tik kartą, turėjo atsakyti į mažiau klausimų, nes praleisdavo nereikalingus klausimus. Prieš išdalinant anketas, moksleiviams buvo paaiškinta, kokių tikslu vykdoma apklausa, akcentuota, kad apklausa visiškai anoniminė. Laikas, skirtas atsakymams, nebuvo ribojamas, taigi, jo buvo skiriama tiek, kiek reikėjo respondentams. Iš karto po apklausos anketos buvo surenkamos.

Apdoroti duomenys bei gauti rezultatai perduoti tyrime dalyvavusioms mokykloms. Kintamieji „klasės” buvo sugrupuoti taip: 7 – 8; 9 – 10.

2.1.2. Tyrimo metodai

Duomenų rinkimo metodai. Pasirinktas kiekybinis tyrimas (anoniminė anketinė apklausa). Anketa anoniminė, skirta moksleiviams. Anketinė apklausa – vienas iš labiausiai paplitusių tyrimo metodų. Šis tyrimo metodas pasirinktas todėl, kad:

- per trumpą laiką ir su nedidelėmis lėšų sąnaudomis galima apklausti daug respondentų;
- lengva užtikrinti anketų anonimiškumą;
- apklausos metodas lengvai formalizuojamas – tai palengvina surinktų duomenų analizę;
- anketos anoniminės, todėl laisviau pareiškiama asmeninė nuomonė.

Duomenų analizės metodai. Statistinei duomenų analizei buvo naudotos kompiuterinės SPSS bei Microsoft Excel 2011 programos. Ryšiai tarp analizuojamų kategorinių kintamųjų vertinti buvo naudojamas Pirsono (Pearson) chi kvadrato (χ^2) kriterijus ir tikslusis Fišerio (Fisher's) testas. OpenEpi programa apskaičiuoti paplitimo rodiklių 95 proc. pasikliautinieji intervalai (95% PI). Ranginiams duomenims analizuoti naudoti Kruskal – Wallis (tarp daugiau nei dviejų grupių) ir Mann – Whitney – Wilcoxon W (tarp dviejų grupių) testai. Rezultatų skirtumas vertintas kaip statistiškai reikšmingas, kai $p \leq 0,05$. Naudoti statistinių hipotezių reikšmingumo lygmenys: kai $p < 0,05$ – reikšminga; kai $p < 0,01$ – labai reikšminga; kai $p < 0,001$ – itin reikšminga ir kai $p > 0,05$ – statistiškai nereikšminga.

2.1.3. Tyrimo instrumentas

Informacija rinkta kiekybiniu informacijos rinkimo metodu – vykdant respondentų apklausą raštu. Anketa sukurta atsižvelgiant baigiamojo darbo temą, tyrimo tikslą ir išsikeltus uždavinius.

Anketą sudaro šešios dalys:

I dalis – žinios apie elektronines cigaretes bei jų poveikį sveikatai (1 – 9 klausimai).

II dalis – elektroninių cigarečių rūkymo aspektai (10 – 17 klausimai).

III dalis – elektroninių cigarečių rūkymo vertinimas (18 – 21 klausimai).

IV dalis – tabako cigarečių rūkymo aspektai (22 – 29 klausimai).

V dalis – kanapių rūkymo aspektai (30 – 39 klausimai).

VI dalis – socialiniai – demografiniai duomenys: lytis, klasė ir gyvenamoji vieta (40 – 42 klausimai).

Respondentai, remdamiesi savo asmenine nuomone ir patirtimi, galėjo pasirinkti tinkamiausią atsakymo variantą.

2.1.4. Tyrimo eiga ir etapai

Siekiant nuosekliai atlikti tyrimą, visas darbas suskirstytas į etapus. Jiems priskirtas laikotarpis, per kurį išsikelti tikslai turėjo būti įgyvendinti (2 lentelė):

2 lentelė. Tyrimo eiga ir etapai

Etapas	Data	Atlikti darbai
Temos pasirinkimas	2019 03/04	Atlikta mokslinių šaltinių apžvalga, kurios metu, analizuota esama situacija bei problematika Lietuvos ir užsienio šalių bibliotekų sektoriuje. Parengtos kelios preliminarios temos, kurios vėliau aptartos su darbo vadove ir išrinkta aktualiausia tema.
Teorinės dalies rašymas, apimantis mokslinės literatūros analizę.	2019 08 – 2020 03	Šiame etape buvo vykdoma literatūros analizė. Mokslo šaltinių buvo ieškoma KU bibliotekoje ir skaitykloje, duomenų bazėse (MEDLINE, PubMed, Google duomenų bazėse, moksliniuose žurnaluose). Mokslinės publikacijos paieška buvo atlikta naudojant raktinius žodžius (elektroninės cigaretės, tabakas, kanapės, rūkantys moksleiviai, paaugliai, paplitimas, įtaka, electronic cigarettes, tobacco, cannabis, smoking youth, adolescent, prevalence, influence). Moksliniai straipsniai buvo atrenkami pagal pasirinktos temos aktualumą. Taip pat buvo atsižvelgiama į tai kokia yra pasirinkamų straipsnių tyrimų kokybė. Literatūros apžvalga vyko nuolat, viso darbo rašymo metu
Tyrimo plano rengimas ir instrumento sudarymas	2019 09	Sudarytas tyrimo instrumentas – anoniminė anketa, kurios pagalba buvo siekta atskleisti tyrimo dalyvių požiūrį į analizuojamą objektą.
Tyrimo duomenų rinkimas	2019 12	Tyrimo instrumentas patvirtintas KU SvMF Visuomenės sveikatos katedros Etikos komisijos. Tyrimui realizuoti buvo naudojamas kiekybinis tyrimo metodas – anketinė apklausa raštu. Apklausti respondentai (moksleiviai) besimokantys Radviliškio miesto mokyklose. Respondentų buvo klausiami apie elektroninių ir tabako cigarečių bei kanapių rūkymo aspektus.
Tyrimo duomenų analizė, rezultatų interpretavimas bei pateikimas	2020 01/03	Gauti anketiniai duomenys susisteminti ir apdoroti SPSS programa. Atlikti skaičiavimai bei pateiktos prielaidos, išvalgos, kurios lėmė konkrečius respondentų atsakymus.
Išvadų ir rekomendacijų parengimas	2020 04 22	Atlikus literatūros bei tyrimo analizę, pateiktos galutinės darbo išvados.
Baigiamojo darbo ataskaitos parengimas	2020 05	Tobulinamas/koreguojamas darbas pagal darbo vadovės bei recenzento pasiūlymus ir pristatomas galutinis darbo variantas universitetui.

2.1.5. Tyrimo etika

Klaipėdos universiteto (KU) Sveikatos mokslų fakulteto Visuomenės sveikatos katedros bioetikos komisija vertino pateiktas anketas ir patvirtino. Gavus KU Visuomenės sveikatos katedros leidimą raštu atlikti tyrimą, buvo kreiptasi į Radviliškio miesto mokyklų administraciją dėl leidimo atlikti moksleivių apklausą raštu. Įstaigų vadovai buvo supažindinti su tiriamojo darbo tikslais. Buvo gauti mokyklų vadovų sutikimai atlikti tyrimą.

Atliekant tyrimą buvo laikomasi pagrindinių V. Mockienės ir kt. (2014) pateikiamų etinių principų, t.y. autonomiškumo, privatumo, konfidencialumo, nežalingumo, geradarystės bei bendrosios etikos principų.

Prieš išdalinant klausimą, tiriamųjų tėvai/globėjai buvo informuoti, jog jų vaikų/globotinių dalyvavimas apklausoje yra jų asmeninis ir nevaržomas apsisprendimas ir, jog tėvai/globėjai gali nesutikti, kad jų vaikas/globotinis dalyvautų tyrime.

Realizuojant pagarbos asmens orumui principą tiriamiesiems šnekamąja kalba buvo paaiškintas tyrimo tikslas.

Teisingumo principas buvo įvykdytas respondentams paaiškinus, jog pateiktame klausime nėra asmeninės informacijos, kuri leistų atpažinti konkretų asmenį bei ugdymo įstaigą, kurioje asmuo mokosi. Respondentams buvo paaiškinta kaip bus apdorojami bei kam ir kur bus naudojami tyrimo rezultatai.

Teisės gauti tikslią informaciją principas buvo įgyvendintas tiriamiesiems paaiškinus tyrimo tikslą, tyrimo duomenų rinkimo būdą bei informavus apie anonimiškumo ir konfidencialumo užtikrinimą. Iš anksto buvo sutarta, kad užpildytas anketas respondentai atiduos ugdymo įstaigoje dirbančiai visuomenės sveikatos priežiūros specialistei, siekiant užtikrinti jų konfidencialumą.

2.2. Rezultatai

2.2.1. Respondentų charakteristika

Tyrimė dalyvavo 402 Radviliškio miesto mokyklų 7 – 10 klasių moksleiviai. Iš jų vaikinių buvo 186 (46,3 proc.), o merginų – 216 (53,7 proc.). Iš apklaustųjų moksleivių 24,6 proc. rūko elektronines cigaretes, o 32,8 proc. yra bandę jas rūkyti. 12,2 % apklaustųjų rūko tabako cigaretes ir 16,2 proc. yra bandę jas rūkyti. Taip pat 6,7 proc. apklaustųjų nurodė, kad rūko kanapes ir 5,7 proc. yra bandę jas rūkyti. Bendrosios moksleivių socialinės demografinės charakteristikos pateikiamos 3 lentelėje.

3 lentelė. Radviliškio miesto mokyklų moksleivių socialinės demografinės charakteristikos

Požymiai	Grupės	Respondentų skaičius	Procentai
Lytis	Vaikinai	216	53,7
	Merginos	186	46,3
Klasė	7	122	30,3
	8	122	30,3
	9	76	18,9
	10	82	20,4
Gyvenamoji vieta	Miestas	327	81,3
	Kaimas	75	18,7
Respondentų skaičius		402	100

2.2.2. Moksleivių žinios apie elektronines cigaretes bei jų poveikį sveikatai

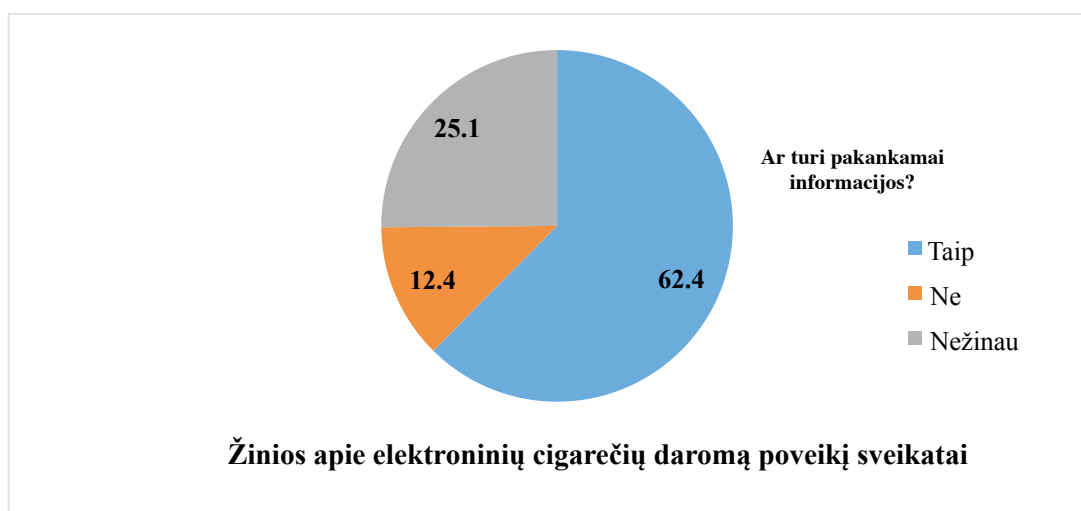
Vertinant Radviliškio miesto mokyklų 7 – 10 klasių moksleivių bendrąsias žinias apie elektronines cigaretes nustatyta, jog 98,9 proc. apklaustųjų teko girdėti apie elektronines cigaretes.

Vertinant elektroninių cigarečių žinomumą tarp skirtingų klasių, lyties ir gyvenamosios vietos, reikšmingų skirtumų nenustatyta (4 lentelė).

4 lentelė. Moksleivių pasiskirstymas pagal atsakymus į klausimą: „Ar teko girdėti bet kokios informacijos apie elektronines cigaretes?“ priklausomai nuo klasės, lyties ir gyvenamosios vietos

Požymiai	Ar teko girdėti bet kokios informacijos apie elektronines cigaretes?			
	Taip		Ne	
	n	proc.	n	proc.
Klasė	$(\chi^2 = 0,18, df = 1, p = 0,668)$			
7 – 8	240	98,4	4	1,6
9 – 10	157	99,4	1	0,6
Lytis	$(\chi^2 = 1,15, df = 1, p = 0,284)$			
Merginos	215	99,5	1	0,5
Vaikinai	182	97,8	4	2,2
Gyvenamoji vieta	$(\chi^2 = 0,43, df = 1, p = 0,512)$			
Kaimas	73	97,3	2	2,7
Miestas	324	99,1	3	0,9

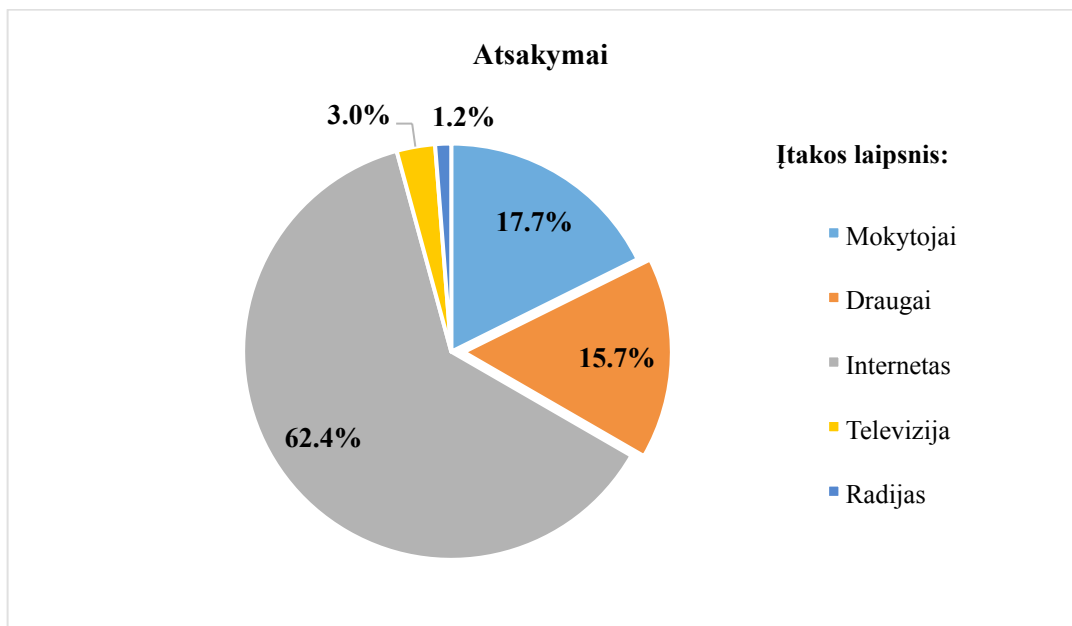
Daugiau kaip pusė (62,4 proc.) apklaustųjų moksleivių teigė, kad turi pakankamai informacijos apie elektroninių cigarečių daromą poveikį sveikatai. 12,4 proc. apklaustųjų teigė, kad neturi pakankamai informacijos ir net 25,1 proc. apklaustųjų teigė, kad nežino ar turi pakankamai informacijos apie elektroninių cigarečių daromą poveikį sveikatai.

4 pav. Moksleivių atsakymų pasiskirstymas į klausimą „Ar turi pakankamai informacijos apie elektroninių cigarečių daromą poveikį sveikatai?“

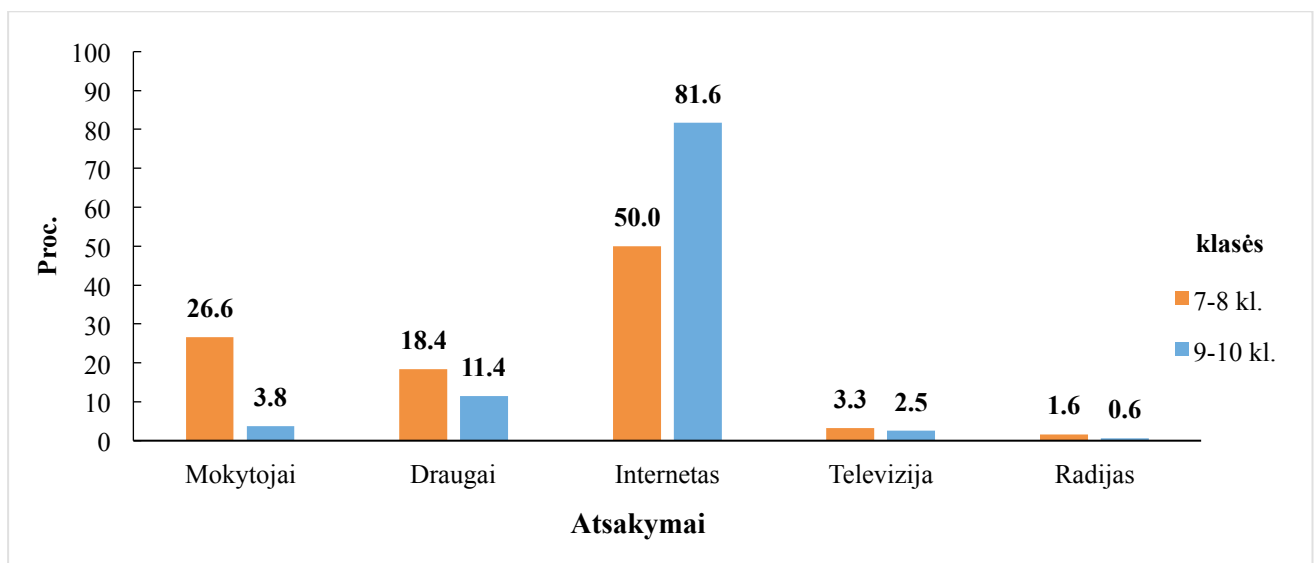
Analizuojant moksleivių žinias apie elektroninių cigarečių daromą poveikį sveikatai, atsižvelgiant į moksleivių klasę, lytį ir gyvenamąją vietą, statistiškai reikšmingų skirtumų nenustatyta (7 priedas).

Nagrinėjant šaltinius, iš kurių moksleiviai gauna informaciją apie elektroninių cigarečių daromą poveikį sveikatai, buvo nustatyta, kad pagrindiniai informacijos šaltiniai yra šie: internetas (62,4 proc.), mokytojai (17,7 proc.), draugai (15,7 proc.), (5 pav.).

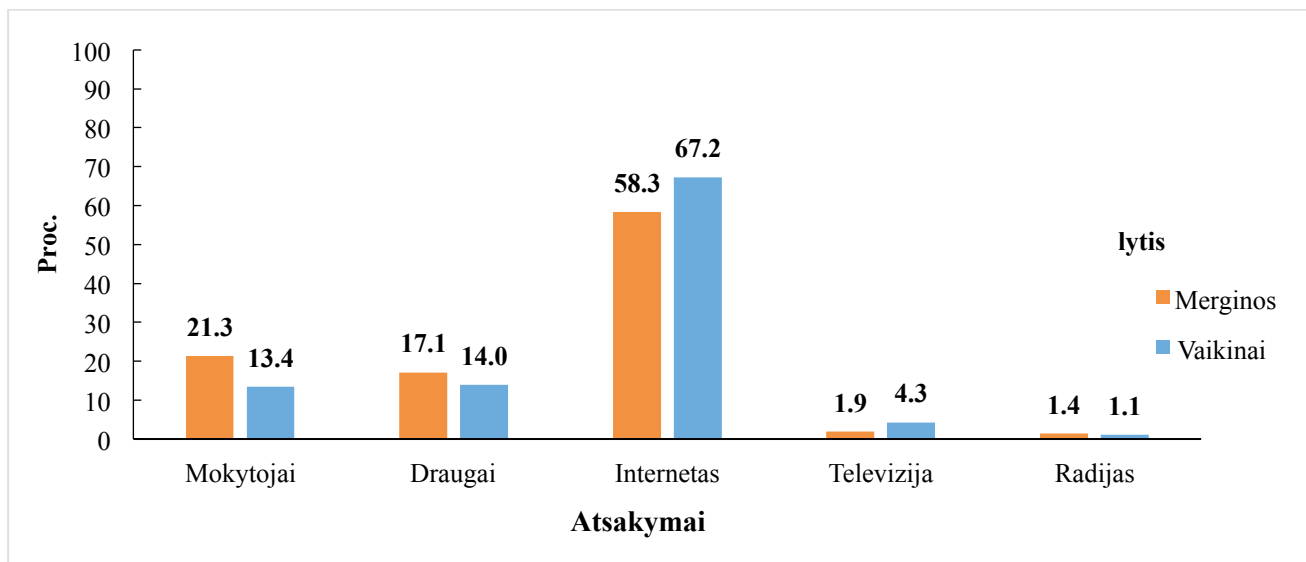
5 pav. Informacijos šaltiniai, iš kurių moksleiviai gauna žinių apie elektroninių cigarečių daromą poveikį sveikatai

Nustatyti informacijos apie elektroninių cigarečių daromą poveikį sveikatai šaltinių skirtumai tarp skirtingas klases lankančių moksleivių. Mažesnę dalis 7-8 klasių moksleivių (50 proc.) (95 proc. PI 43,8 : 56,2) lyginant su 9-10 klasių moksleiviais (81,6 proc.) (95 proc. PI 74,9 : 86,9) kaip pagrindinį informacijos šaltinį nurodė internetą, ($\chi^2 = 47,71$, $df = 4$, $p < 0,001$), (6 pav.).

6 pav. Informacijos šaltinių, iš kurių moksleiviai gauna žinių apie elektroninių cigarečių daromą poveikį sveikatai pasiskirstymas pagal klases

Taip pat nustatyti informacijos apie elektroninių cigarečių daromą poveikį sveikatai šaltinių skirtumai tarp skirtingos lyties moksleivių. Anketoje dalyvavę vaikinai dažniau (67,2 proc.) (95 proc. PI 60,2 : 73,5) lyginant su merginomis (58,3 proc.) (95 proc. PI 51,7 : 64,7) kaip pagrindinį informacijos šaltinį apie elektroninių cigarečių daromą žalą nurodė internetą, ($\chi^2 = 7,47$, $df = 4$, $p = 0,047$), (7 pav.).

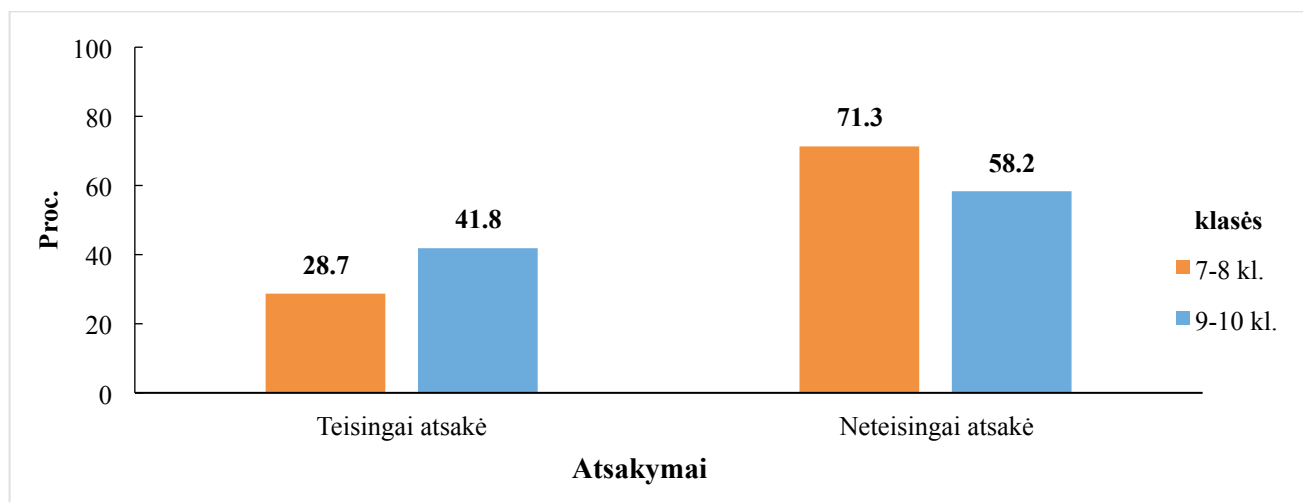

7 pav. Informacijos šaltinių, iš kurių moksleiviai gauna žinių apie elektroninių cigarečių daromą poveikį sveikatai pasiskirstymas pagal lytį

Analizuojant moksleivių informacijos apie elektronines cigaretes šaltinius gyvenančių mieste ir kaime, statistiškai reikšmingų skirtumų nenustatyta (8 priedas).

Siekiant įvertinti moksleivių žinias apie elektronines cigaretes, anketoje buvo klausiama: „Kaip manai, iš kokių dalių susideda elektroninė cigaretė?“. Tik 33,8 proc. moksleivių visas sudedamasis elektroninės cigaretės dalis įvardino teisingai.

Nustatyta statistiškai reikšmingi skirtumai tarp skirtingų klasių moksleivių, teisingai įvardijusių elektroninių cigarečių dalis. Mažesnė dalis 7 – 8 klasės moksleivių – 28,7 proc. (95 proc. PI 23,4 : 34,7) lyginant su 9 -10 klasės moksleiviais 41,8 proc. (95 proc. PI 34,4 : 49,6), ($\chi^2 = 6,76$, $df = 1$, $p = 0.009$), teisingai įvardijo visas elektroninės cigaretės dalis (8 pav.).

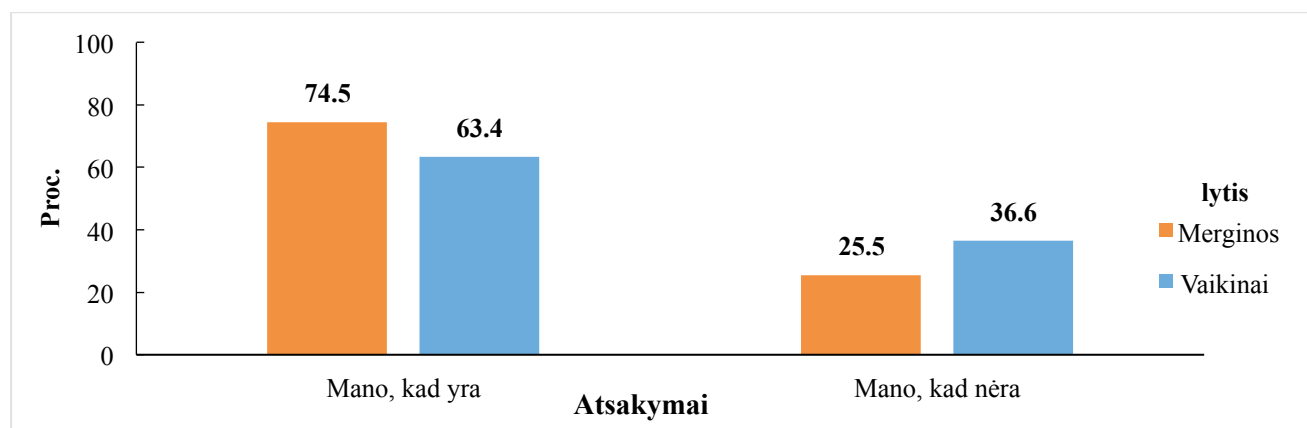

8 pav. Atsakymai apie elektroninės cigaretės sudedamąsias dalis pagal klases

Analizuojant moksleivių žinias apie elektroninių cigarečių sudedamąsias dalis tarp vaikinų ir merginų ir tarp gyvenančių mieste ir kaime, statistiškai reikšmingų skirtumų nenustatyta (9 priedas).

Tyrimo dalyvių taip pat buvo klausama: „Kaip manai, ar elektroninės cigaretės garuose yra sunkiųjų metalų dalelių, kurios kenkia sveikatai?“ Nustatyta, jog net 69,4 proc. moksleivių mano, kad elektroninėje cigaretėje yra sunkiųjų metalų, kurie kenkia sveikatai.

Prastesnėmis žiniomis apie elektroninėse cigaretėse esančius sunkiuosius metalus, kurie kenkia sveikatai, pasižymėjo vaikinai: tik 63,4 proc. (95 proc. PI 56,3 : 70) atsakiusių teigė, kad cigaretėse yra sunkiųjų metalų. Tuo tarpu teisingai atsakiusios merginos sudarė 74,5 proc. (95 proc. PI 68,3 : 79,9), ($\chi^2 = 5,284$ df = 1, p = 0,022), (9 pav.).

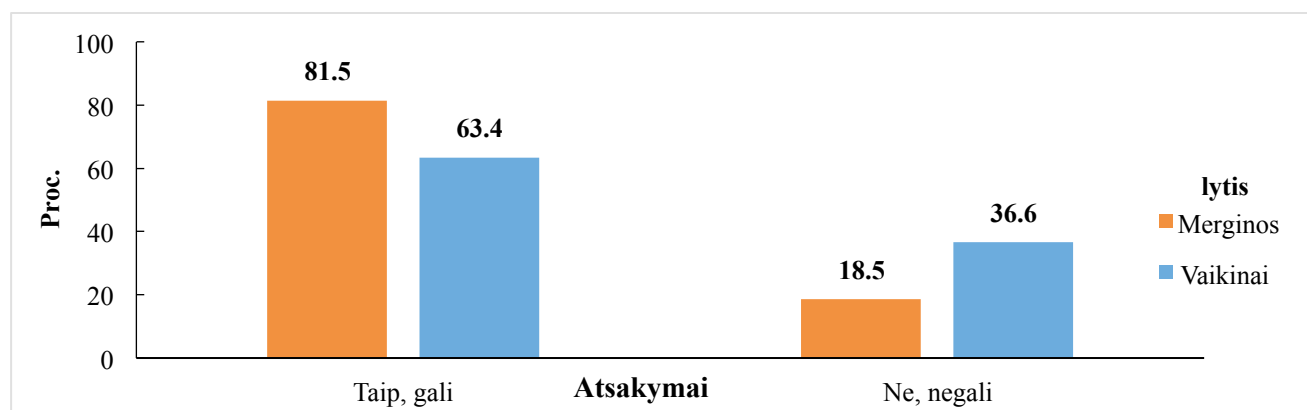

9 pav. Moksleivių atsakymų apie elektroninės cigaretės garuose esančius sunkiuosius metalus pasiskirstymas pagal klases

Analizuojant atsakymus apie elektroninėje cigaretėje esančius sunkiuosius metalus tarp skirtingų klasių moksleivių ir gyvenančių mieste ir kaime, statistiškai reikšmingų skirtumų nenustatyta (10 priedas).

Vertinant moksleivių žinias apie elektroninėje cigaretėje esančias medžiagas, jų buvo klausama: „Ar polipropilenglikolis, esantis elektroninėje cigaretėje, gali sukelti vartotojui alergiją?“. Bendrai net 73,1 proc. apklaustųjų teigė, kad žino apie polipropilenglikolį esantį elektroninėje cigaretėje.

Taip pat didesnė dalis merginų į šį klausimą atsakė teisingai 81,5 proc. (95 proc. PI 75,8 : 86,1) lyginant su vaikinais 63,4 proc. (95 proc. PI 56,3 : 70), ($\chi^2 = 15,649$ df = 1, p < 0,001), (10 pav.).

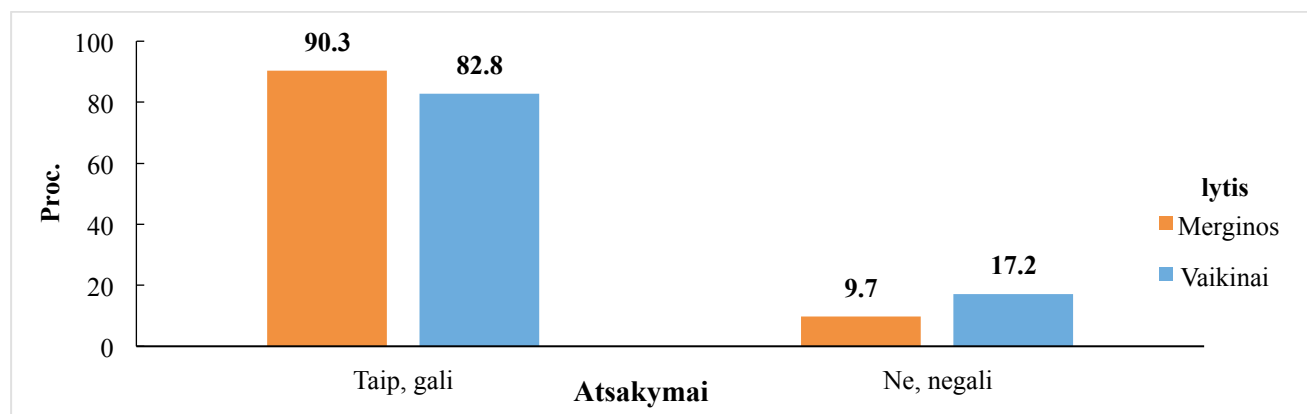

10 pav. Moksleivių atsakymų į klausimą: „Kaip manai, ar polipropilenglikolis, esantis elektroninėje cigaretėje, gali sukelti vartotojui alergiją?“ pasiskirstymas pagal lytį

Analizuojant moksleivių žinias apie elektroninėse cigaretėse esantį polipropilenglikolį tarp skirtingų klasių moksleivių ir gyvenančių mieste ir kaime, statistiškai reikšmingų skirtumų nenustatyta (11 priedas).

Siekiant įvertinti moksleivių žinias apie elektroninės cigaretės sprogimo tikimybę rūkymo metu buvo klausiama: „Ar elektroninė cigaretė gali sprogti rūkymo metu?“. Didžioji dalis moksleivių (86,8 proc.) teigė, jog elektroninės cigaretė gali sprogti rūkymo metu.

Skyrėsi skirtingų lyčių moksleivių atsakymai apie elektroninės cigaretės sprogimo tikimybę rūkymo metu. Nustatyta, jog mažesnė dalis vaikų, mano, jog elektroninė cigaretė gali sprogti rūkymo metu (82,8 proc., 95 proc. PI 76,7 : 87,6) lyginant su merginomis (90,3 proc., 95 proc. PI 85,6 : 93,6), ($\chi^2 = 4,256$, $df = 1$, $p = 0,039$), (11 pav.).

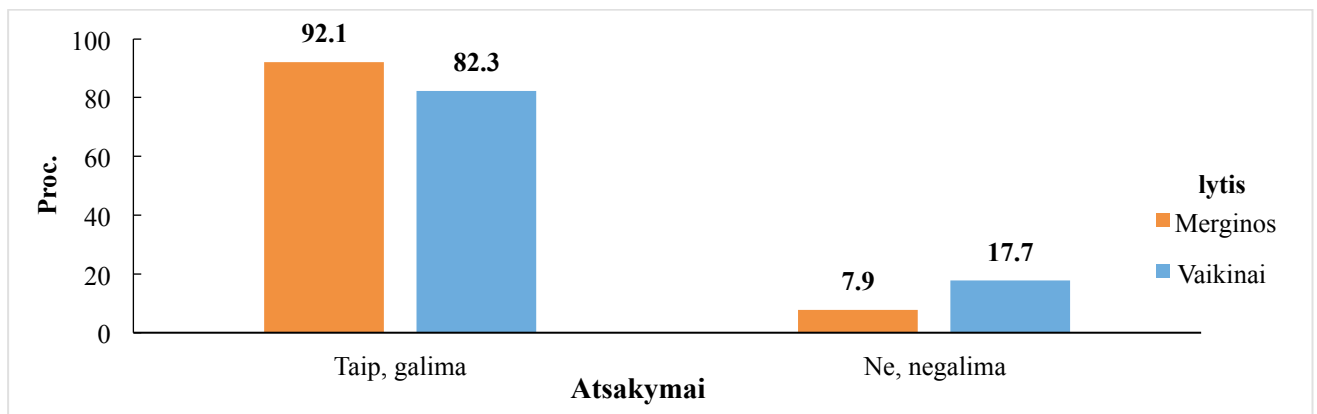

11 pav. Moksleivių atsakymų į klausimą: „Kaip manai, ar elektroninė cigaretė gali sprogti rūkymo metu?“ pasiskirstymas pagal lytį

Analizuojant moksleivių atsakymus apie galimą elektroninės cigaretės sprogimo tikimybę rūkymo metu tarp skirtingų klasių ir gyvenančių mieste ir kaime, statistiškai reikšmingų skirtumų nenustatyta (12 priedas).

Vertinant moksleivių žinias apie elektroninės cigaretės sukeltus simptomus anketoje buvo klausiama: „Ar rūkant elektroninę cigaretę galima patirti bent vieną iš šių simptomų: silpnumą, pykinimą, galvos svaigimą, pagausėjusį seilių išsiskyrimą, traukulius?“. Nustatyta, jog net 87,6 proc. moksleivių sutinka su teiginiu, jog elektroninės cigaretės rūkymas gali sukelti anksčiau įvardytus simptomus.

Nustatyti skirtumai tarp skirtingų lyčių moksleivių atsakymų. Vaikų (82,3 proc., 95 proc. PI 76,1 : 87,1) teigusių, kad elektroninės cigaretės rūkymas gali sukelti tokius simptomus kaip silpnumas, pykinimas, galvos svaigimas, pagausėjęs seilių išsiskyrimas, traukuliai, buvo mažiau nei merginų (92,1 proc., 95 proc. PI 87,8 : 95), ($\chi^2 = 8,059$, $df = 1$, $p = 0,004$), (12 pav.).

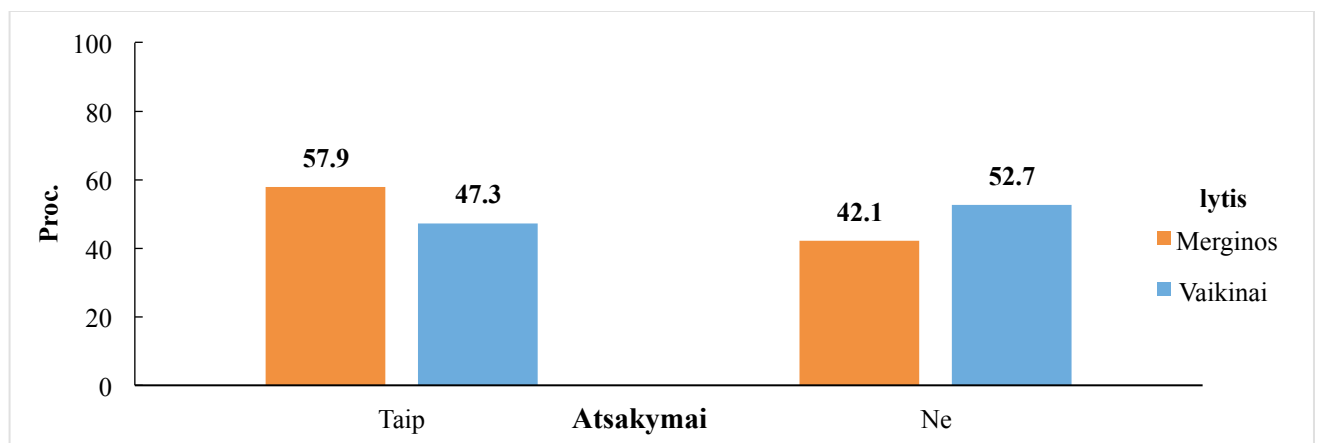

12 pav. Moksleivių atsakymų į klausimą apie elektroninės cigaretės galimai sukeltus simptomus pasiskirstymas pagal lytį

Analizuojant moksleivių žinias apie elektroninės cigaretės sukeltus simptomus tarp skirtingų klasių moksleivių ir moksleivių gyvenančių mieste ir kaime statistiškai reikšmingų skirtumų nenustatyta (13 priedas).

Siekiant įvertinti moksleivių žinias apie elektroninių cigarečių garų poveikį sveikatai moksleivių buvo klausama: „Ar, Tavo nuomone, elektroninių cigarečių garai moksleivių sveikatai kenkia taip pat kaip ir įprastų cigarečių dūmai?“. Nustatyta, jog 53 proc. moksleivių mano, kad elektroninių cigarečių garai sveikatai kenkia taip pat kaip ir įprastų cigarečių dūmai.

Taip pat nustatyti skirtumai tarp vaikinų ir merginų atsakymų. Mažesnę dalis pritariančių teiginiui, jog elektroninių cigarečių garai sveikatai kenkia taip pat kaip ir įprastų cigarečių dūmai buvo vaikinų tarpe (47,3 proc., 95 proc. PI 40,3 : 54,5), lyginant su merginomis (57,9 proc., 95 proc. PI 51,2 : 64,3), ($\chi^2 = 4,059$, $df = 1$, $p = 0,043$), (13 pav.).

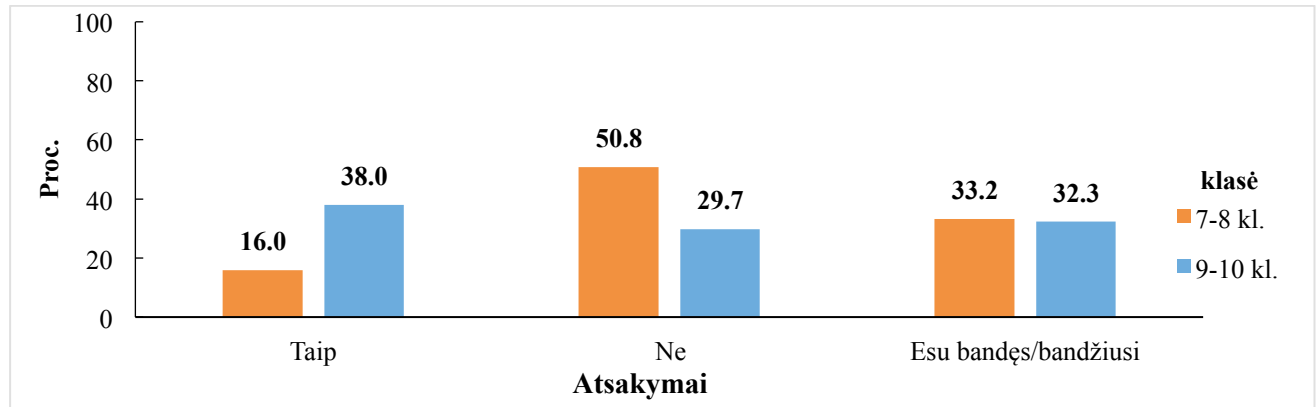
13 pav. Moksleivių atsakymų į klausimą: „Ar, Tavo nuomone, elektroninių cigarečių garai moksleivių sveikatai kenkia taip pat kaip ir įprastų cigarečių dūmai?“ pasiskirstymas pagal lytį

Analizuojant moksleivių atsakymus apie elektroninių cigarečių garų poveikį sveikatai tarp skirtingų klasių moksleivių ir moksleivių gyvenančių mieste ir kaime ir statistiškai reikšmingų skirtumų nenustatyta (14 priedas).

2.2.3. Elektroninių cigarečių rūkymo aspektai

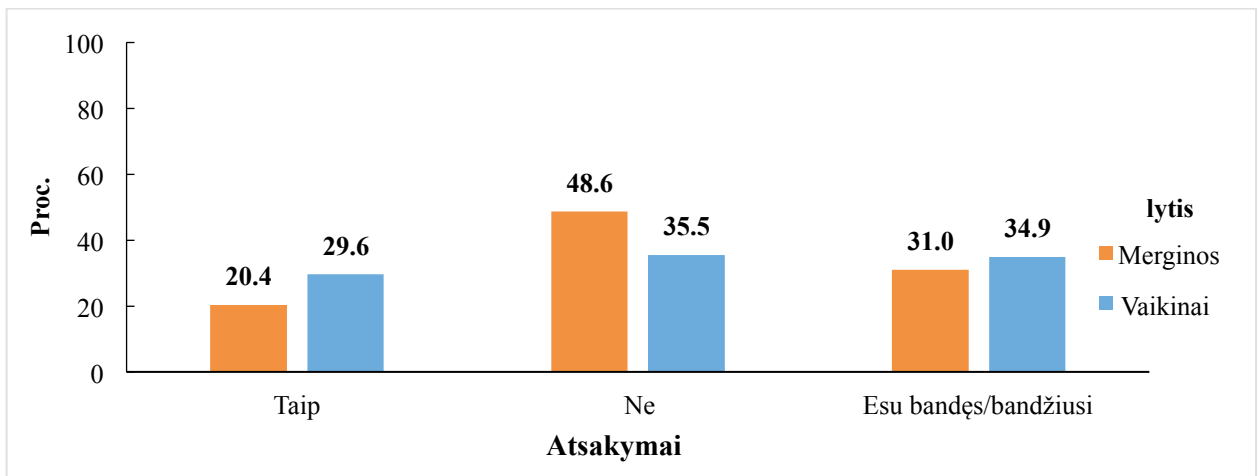
Vertinant elektroninių cigarečių rūkymo paplitimą moksleivių tarpe nustatyta, jog elektronines cigaretes rūko 24,6 proc. moksleivių, o jas bandžiusių buvo 32,8 proc.

Buvo nustatyti skirtumai tarp skirtingas klases lankančių moksleivių elektroninių cigarečių rūkymo. Didesnė dalis elektronines cigaretes rūkančių buvo tarp 9 – 10 klasių moksleivių (38 proc., 95 proc. PI 30,8 : 45,7) lyginant su 7 – 8 klasių moksleiviais (16 proc., 95 proc. PI 11,9 : 21,1), ($\chi^2 = 28,868$ df = 2, $p < 0,05$), (14 pav.).

14 pav. Moksleivių atsakymų apie elektroninių cigarečių rūkymą pasiskirstymas pagal klases

Taip pat buvo nustatyti skirtumai ir tarp vaikinų ir merginų elektroninių cigarečių rūkymo. Didesnė dalis merginų (48,6 proc., 95 proc. PI 42 : 55,2) nurodė, kad nerūko elektroninių cigarečių lyginant su vaikiniais (35,5 proc., 95 proc. PI 29 : 42,6), ($\chi^2 = 7,952$ df = 2, $p = 0,018$), (15 pav.).

15 pav. Moksleivių atsakymų apie elektroninių cigarečių rūkymą pasiskirstymas pagal lytį

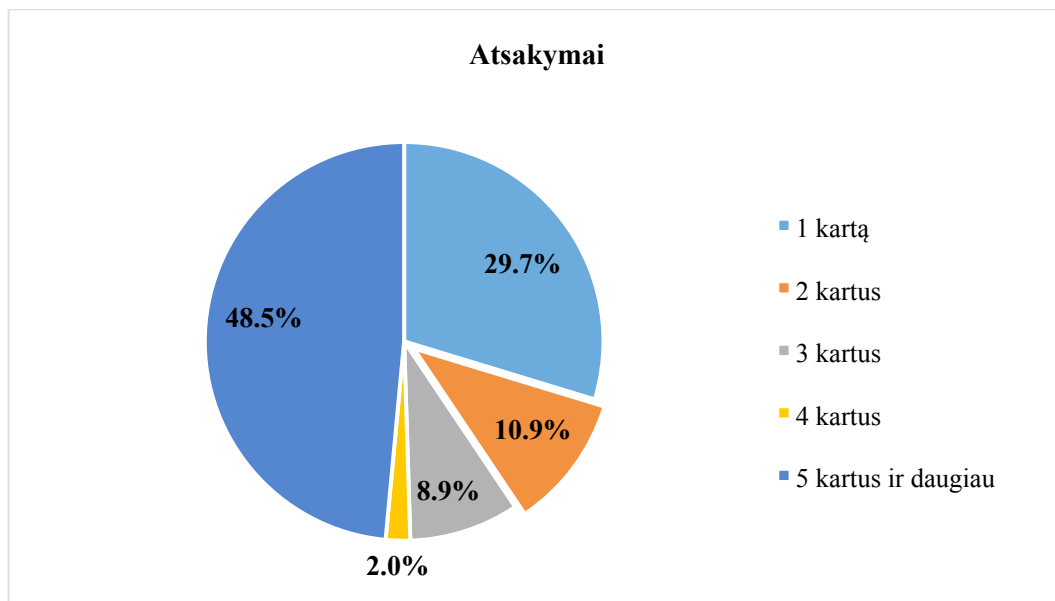
Analizuojant elektroninių cigarečių rūkymo paplitimą tarp moksleivių, gyvenančių mieste ir kaime, statistiškai reikšmingų skirtumų nenustatyta (15 priedas).

Analizuojant elektroninių cigarečių rūkymo aspektus labai svarbu nustatyti šių cigarečių rūkymo pradžią. Moksleivių buvo klausiama, kada jie pirmą kartą surūkė elektroninę cigaretę. Nustatyta, jog daugiau bei pusė moksleivių (73,3 proc.) pirmą kartą elektroninę cigaretę rūkė būdami

11 – 14 metų amžiaus, 15 metų ir vyresni jas pirmą kartą rūkė 21,7 proc. ir tik 5 proc. moksleivių pradėjo rūkyti būdami 7 – 10 metų.

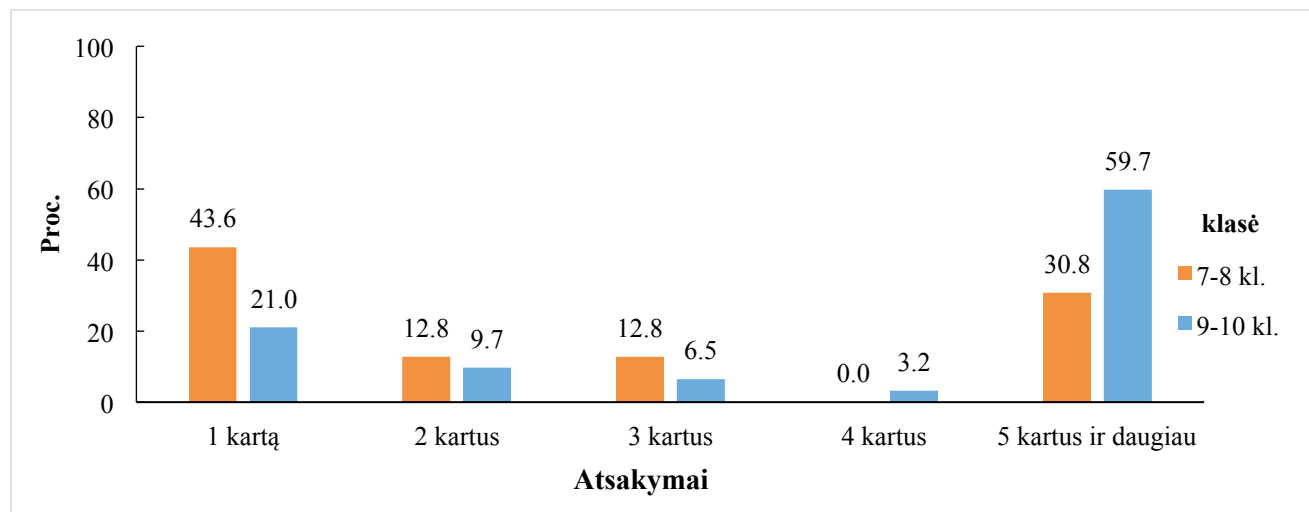
Analizuojant elektroninių cigarečių rūkymo pradžią tarp skirtingų klasių moksleivių, tarp vaikinių ir merginų ir tarp gyvenančių mieste ir kaime, statistiškai reikšmingų skirtumų nenustatyta (16 priedas).

Vertinant elektroninių cigarečių rūkymo dažnumą moksleivių buvo klausama: „Kiek kartų per dieną rūkai elektronines cigaretes?“. Nustatyta, jog dažniausiai (apie 48 proc.) elektronines cigaretes moksleiviai rūko 5 ir daugiau kartų per dieną (16 pav.).

16 pav. Moksleivių atsakymų į klausimą apie elektroninės cigaretės rūkymo dažnumą per parą pasiskirstymas

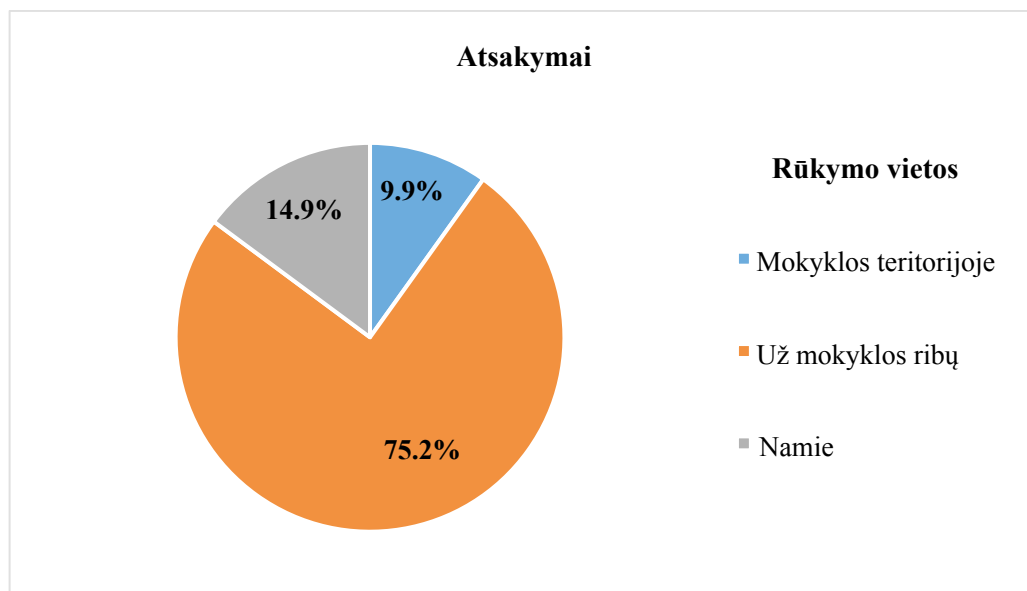
Nustatyti skirtumai tarp skirtingų klasių moksleivių elektroninių cigarečių rūkymo dažnumo. Didesnė dalis 9 – 10 klasių moksleivių (59,7 proc., 95 proc. PI 47,3 : 71), lyginant su 7 – 8 klasių moksleiviais (30,8 proc., 95 proc. PI 18,6 : 46,4) elektronines cigaretes rūkė 5 ar daugiau kartų per dieną ($\chi^2 = 10,814$ df = 4, p = 0,028), (17 pav.).

17 pav. Moksleivių atsakymų į klausimą apie elektroninės cigaretės rūkymo dažnumą per parą pasiskirstymas pagal klases

Analizuojant rūkančių moksleivių elektroninių cigarečių rūkymo dažnumą tarp vaikinių ir merginų, bei gyvenančių mieste ir kaime statistiškai reikšmingų skirtumų nenustatyta (17 priedas).

Siekiant nustatyti vietas, kuriose moksleiviai dažniausiai rūko elektronines cigaretes, jų buvo klausiami: „Kur dažniausiai rūkai elektronines cigaretes?“. Nustatyta, jog dažniausiai 75,2 proc. moksleiviai elektronines cigaretes rūko už mokyklos ribų, rečiausiai – mokyklos teritorijoje (18 pav).

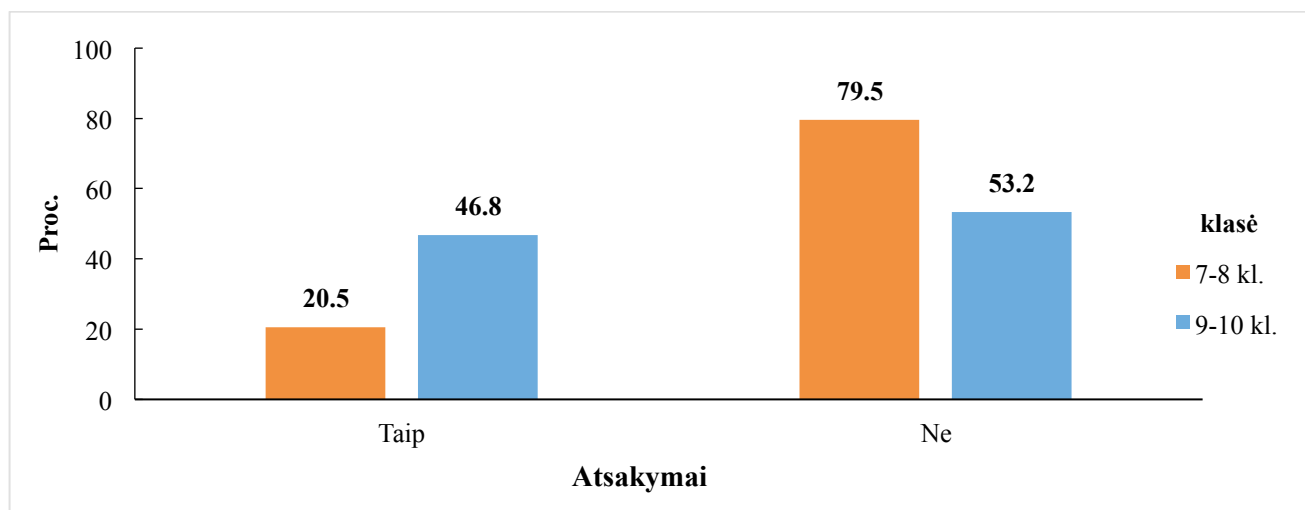

18 pav. Moksleivių atsakymų į klausimą: „Kur dažniausiai rūkai elektronines cigaretes?“ pasiskirstymas

Analizuojant elektroninės cigaretės rūkymo vietas pasirinkimą tarp skirtingų klasių moksleivių, vaikinių ir merginų ir gyvenančių mieste ir kaime statistiškai reikšmingų skirtumų nenustatyta (18 priedas).

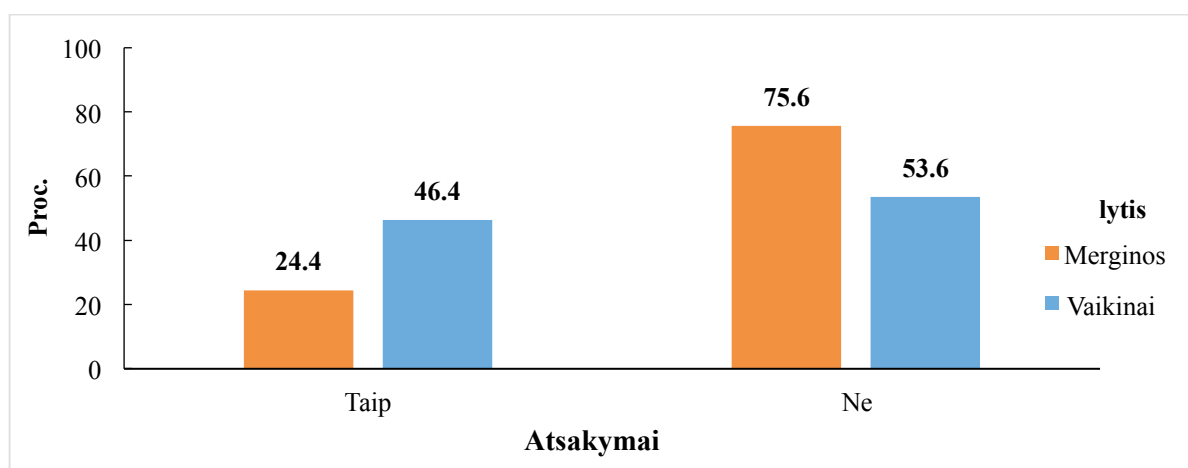
Norint įvertinti elektroninių cigarečių rūkymo įpročius mokykloje, moksleivių buvo klausiami: „Ar rūkai elektronines cigaretes pertraukų tarp pamokų metu?“. Nustatyta, jog 36,6 proc. moksleivių elektronines cigaretes rūko pertraukų tarp pamokų metu.

Nustatyti skirtumai tarp skirtingas klases lankančių moksleivių elektroninių cigarečių rūkymo pertraukų metu. Didesnė dalis 9 – 10 klasių moksleivių (46,8 proc., 95 proc. PI 34,9 : 59) lyginant su 7 – 8 klasių moksleiviais (20,5 proc., 95 proc. PI 10,8 : 35,5) nurodė, kad elektronines cigaretes rūko pertraukų tarp pamokų metu, ($\chi^2 = 6,02$ df = 1, p = 0,014), (19 pav.).

19 pav. Moksleivių atsakymų į klausimą: „Ar rūkai elektronines cigaretes pertraukų tarp pamokų?“ pasiskirstymas pagal klases

Nustatyti skirtumai ir tarp skirtingų lyčių moksleivių rūkančių elektronines cigaretes pertraukų tarp pamokų metu. Didesnė dalis vaikinų (46,4 proc., 95 proc. PI 34 : 59,3) pertraukų metu rūko elektronines cigaretes lyginant su merginomis (24,4 proc., 95 proc. PI 14,2 : 38,7), ($\chi^2 = 4,29$ df = 1, p = 0,038), (20 pav.).

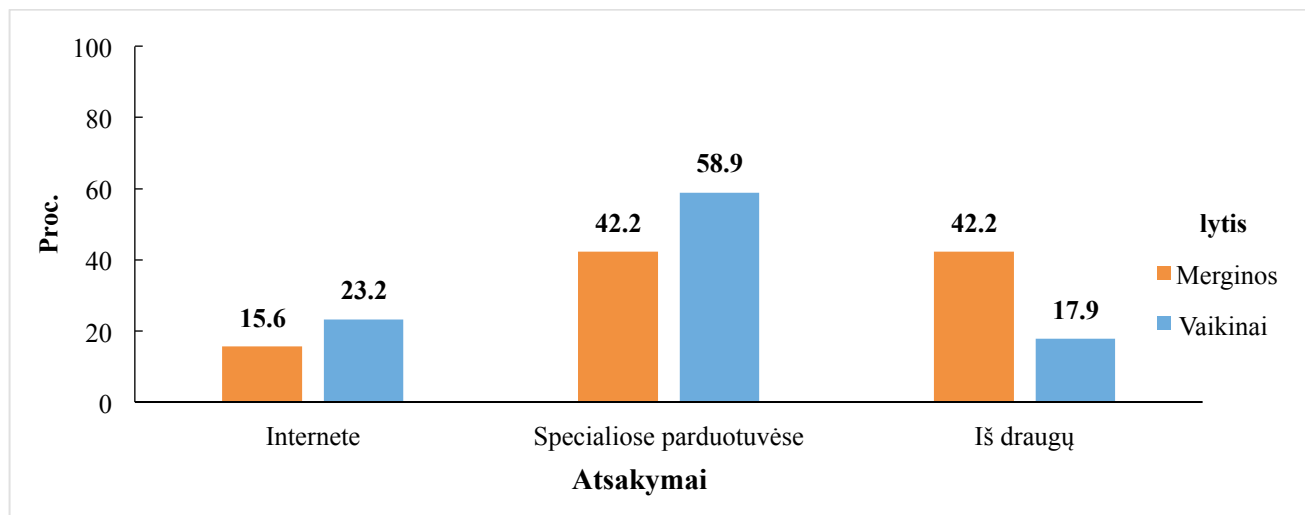

20 pav. Moksleivių atsakymų į klausimą: „Ar rūkai elektronines cigaretes pertraukų tarp pamokų?“ pasiskirstymas pagal lytį

Analizuojant elektroninių cigarečių rūkymo įpročius pertraukų metu tarp moksleivių gyvenančių mieste ir kaime statistiškai reikšmingų skirtumų nenustatyta (19 priedas).

Moksleivių taip pat buvo klausiama: „Kur perki elektronines cigaretes ir joms skirtus priedus?“. Pagrindinis moksleivių elektroninių cigarečių ir joms skirtų priedų įsigijimo šaltinis buvo specializuotos parduotuvės 51,5 proc.

Nustatyti skirtumai tarp skirtingų lyčių moksleivių elektroninių cigarečių ir joms skirtų priedų įsigijimo šaltinių. Didesnė dalis merginų (42,2 proc., 95 proc. PI 29 : 56,7) nurodė, kad elektronines cigaretes perka iš draugų lyginant su vaikiniais (17,9 proc., 95 proc. PI 10 : 29,8), ($\chi^2 = 7,25$ df = 2, p = 0,026), (21 pav.).

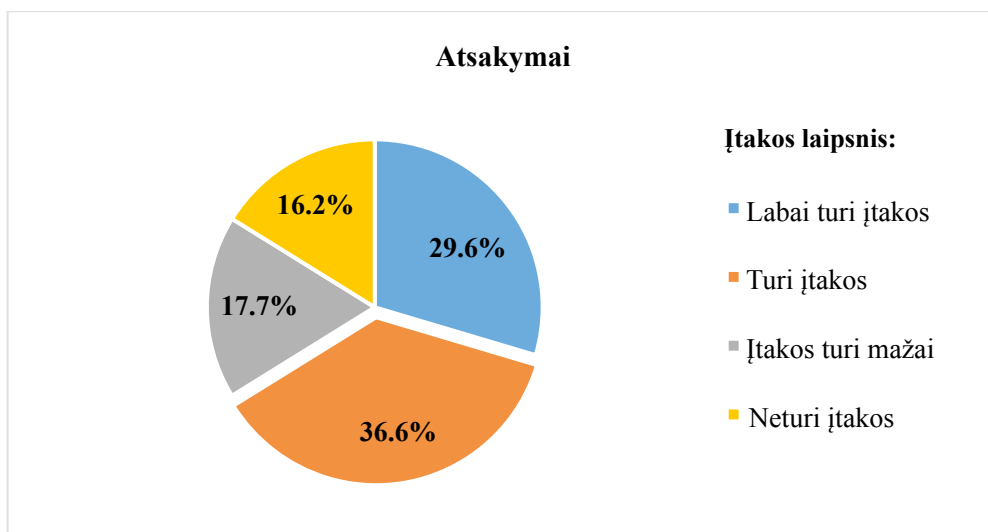
21 pav. Moksleivių atsakymų į klausimus apie elektroninių cigarečių ir joms skirtų priedų įsigijimo šaltinius pasiskirstymas pagal lytį

Analizuojant elektroninių cigarečių ir jų priedų įsigijimo šaltinius tarp skirtingų klasių, bei tarp gyvenančių mieste ir kaime moksleivių, statistiškai reikšmingų skirtumų nenustatyta (20 priedas).

Tyrimo metu buvo nustatyta, kad rinkdamiesi elektroninių cigarečių skonį net 94 proc. moksleivių renkasi įvairius saldžius skonius (braškių, obuolių, mėtų) ir tik 6 proc. renkasi įprasto tabako skonį.

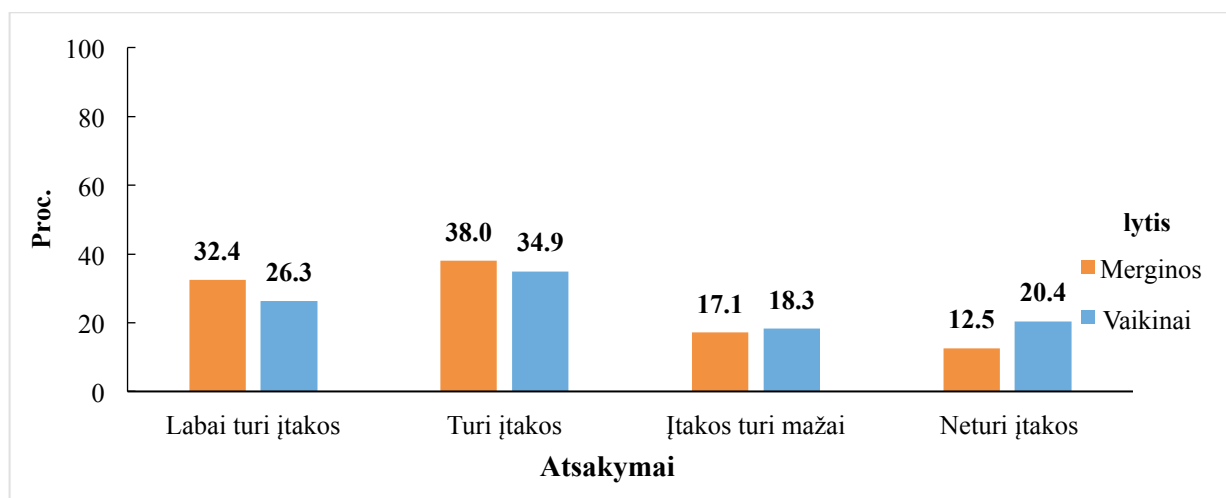
Reikšmingų skirtumų tarp elektroninių cigarečių skonio pasirinkimo tarp klasių, lyties, bei moksleivių gyvenančių mieste ir kaime, nenustatyta (21 priedas).

Šiame tyrime taip pat buvo vertinta elektroninių cigarečių rūkymui įtakos turintys veiksniai. Tuo tikslu moksleivių buvo klausiama: „Kokią įtaką rūkantys tėvai turi elektroninių cigarečių rūkymui?“. Nustatyta, jog nemaža dalis – 29,6 proc. moksleivių teigė, jog rūkantys tėvai elektroninių cigarečių rūkymui labai turėjo įtakos. Tuo tarpu tik 16,2 proc. moksleivių teigė, jog rūkantys tėvai visiškai neturėjo įtakos (22 pav.).

22 pav. Moksleivių atsakymų į klausimą apie rūkančių tėvų įtaką moksleivių elektroninių cigarečių rūkymui pasiskirstymas

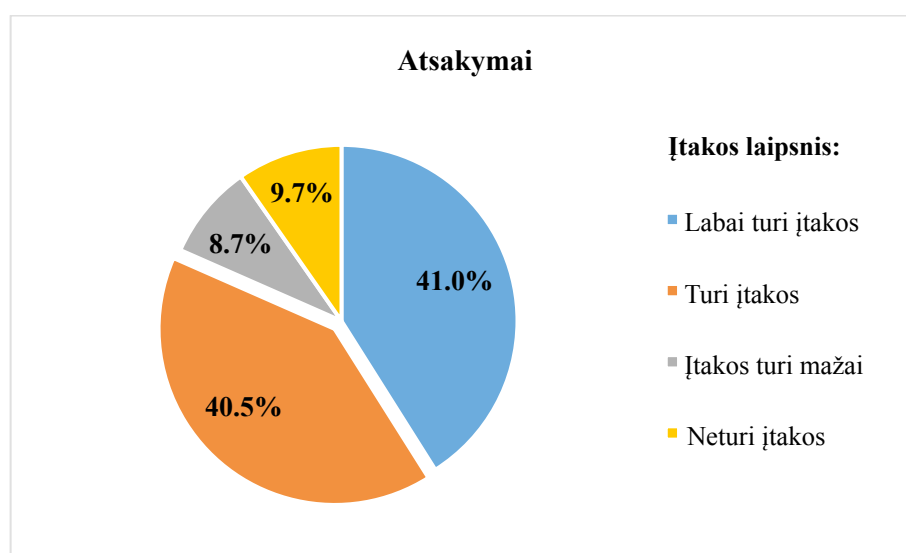
Didesnė dalis vaikinių (20,4 proc., 95 proc. PI 15,3 : 26,8) nei merginių (12,5 proc., 95 proc. PI 8,7 : 17,6) teigė, kad rūkantys tėvai moksleivių elektroninių cigarečių rūkymui įtakos neturi (Mann-Whitney-Vilcoxon $W = 22422$, $p = 0,035$). (23 pav.).

23 pav. Moksleivių atsakymų į klausimą apie rūkančių tėvų įtaką moksleivių elektroninių cigarečių rūkymui pasiskirstymas pagal lytį

Vertinant moksleivių nuomonę, ar tėvai turi įtakos moksleivių elektroninių cigarečių rūkymui pagal klases ir moksleivių gyvenamąją vietą, reikšmingų skirtumų nenustatyta (22 priedas).

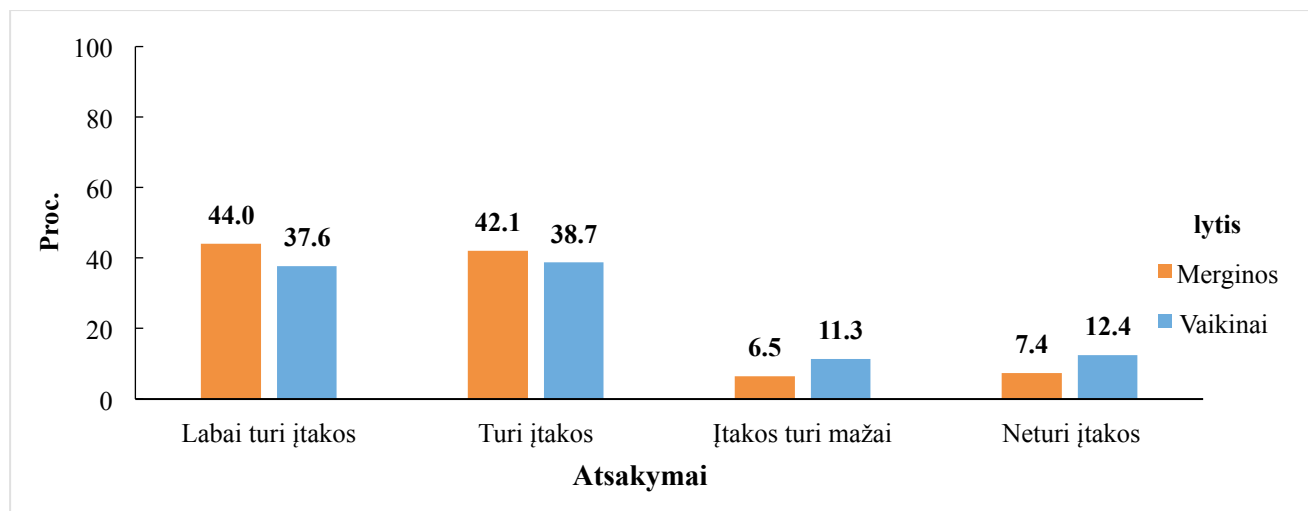
Tiriant moksleivių nuomonę apie tai, kokią įtaką elektroninių cigarečių rūkymui daro draugai, nustatyta, jog 40 proc. apklaustųjų draugai turėjo didelės įtakos renkantis rūkyti elektronines cigaretes. Tuo tarpu, tik 7 proc., apklaustųjų teigė, kad rūkantys draugai elektroninių cigarečių rūkymui įtakos neturi (24 pav.).

24 pav. Moksleivių atsakymų į klausimą apie rūkančių draugų įtaką moksleivių elektroninių cigarečių rūkymui pasiskirstymas

Nustatyti skirtumai tarp vaikinių ir merginių elektroninių cigarečių rūkymui darančių veiksnių įtakos. Didesnė dalis merginių (44 proc., 95 proc. PI 37,5 : 50,7) lyginant su vaikinais (37,6 proc., 95

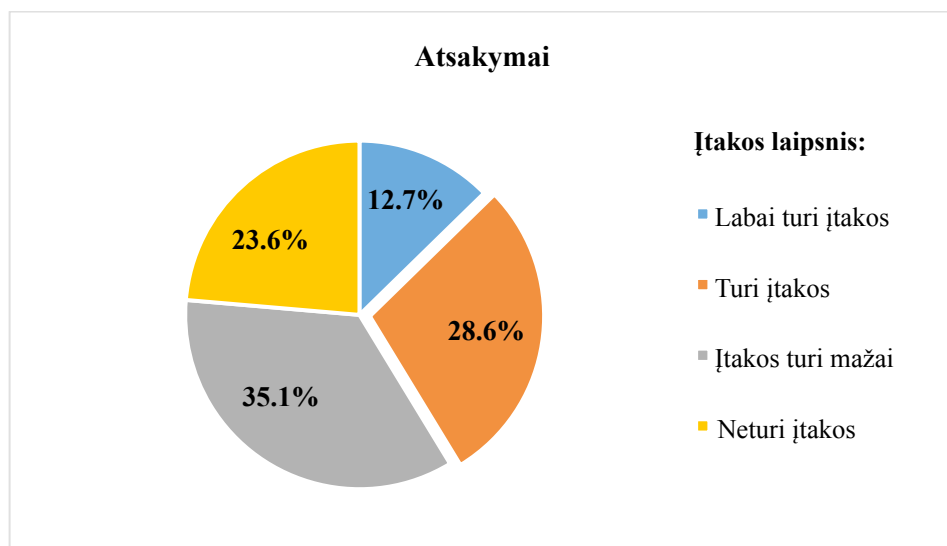
proc. PI 31 : 44,8), veiksnį „rūkantys draugai“ įvertino kaip turintį labai daug įtakos (Mann-Whitney-Vilcoxon $W = 22278$, $p = 0,042$), (25 pav.).

25 pav. Moksleivių atsakymų į klausimą apie rūkančių draugų įtaką moksleivių elektroninių cigarečių rūkymui pasiskirstymas pagal lytį

Analizuojant moksleivių atsakymus apie rūkančių draugų daromą įtaką elektroninių cigarečių rūkymui tarp skirtingų klasių, bei tarp moksleivių gyvenančių mieste ir kaime, statistiškai reikšmingų skirtumų nenustatyta (23 priedas).

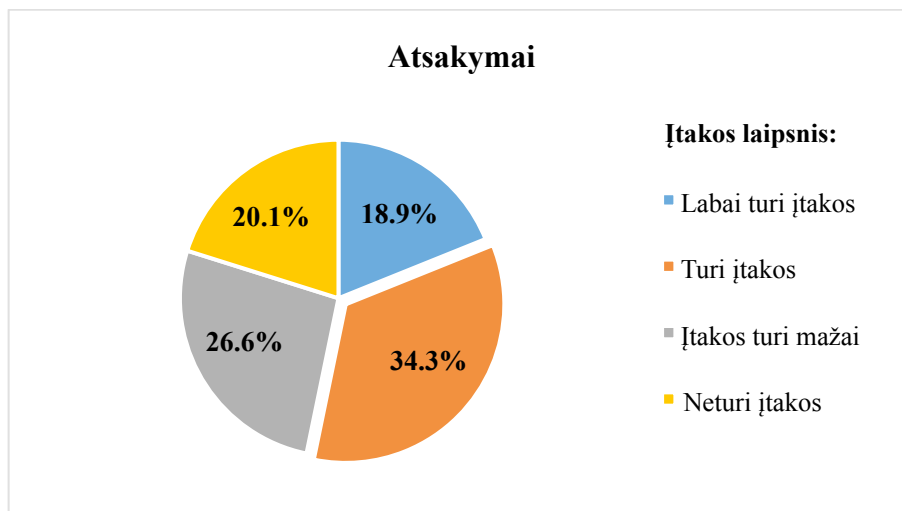
Moksleivių tyrimo metu taip pat buvo klausiama: „Kokią įtaką elektroninių cigarečių kaina turi moksleivių elektroninių cigarečių rūkymui?“. Nustatyta, jog didžioji dalis – 35,1 proc. moksleivių teigė, jog šių cigarečių kaina elektroninių cigarečių rūkymui įtakos turėjo mažai. Tuo tarpu beveik ketvirtadalis moksleivių (23,6 proc.) atsakė, jog kaina visiškai neturėjo įtakos (26 pav.).

26 pav. Moksleivių atsakymų į klausimą apie elektroninių cigarečių kainos įtaką moksleivių rūkymui pasiskirstymas

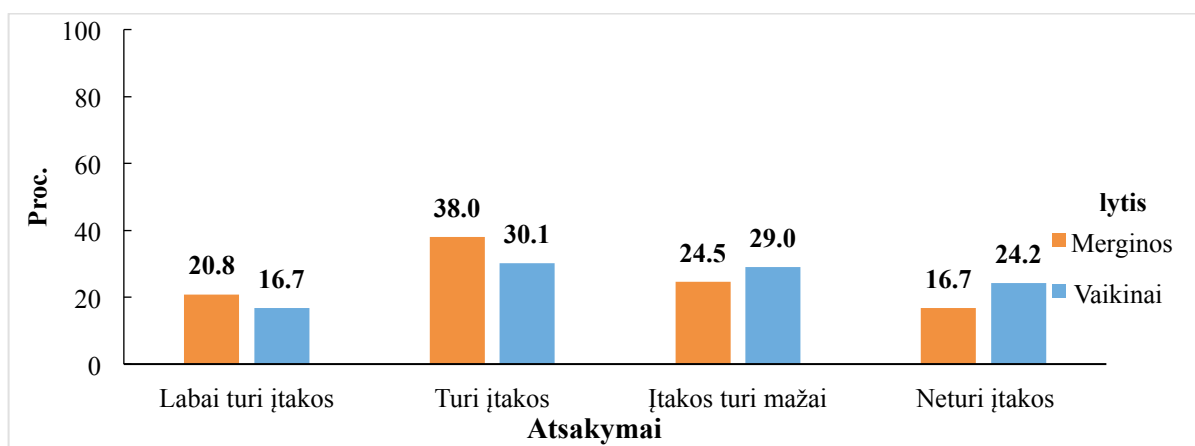
Analizuojant moksleivių nuomonę apie elektroninių cigarečių kainos daromą įtaką elektroninių cigarečių rūkymui tarp skirtingas klases lankančių moksleivių, tarp vaikinių ir merginų bei tarp kaime ir mieste gyvenančių moksleivių, statistiškai reikšmingų skirtumų nenustatyta (24 priedas).

Siekiant nustatyti elektroninių cigarečių rūkymui darančių veiksnių įtaką, moksleivių dar buvo klausama: „Kokią įtaką įtempta veikla, patiriamas stresas bei nuovargis turi moksleivių elektroninių cigarečių rūkymui?“. Nustatyta, jog daugiau kaip trečdalis (34,3 proc.) moksleivių teigė, jog įtempta veikla, patiriamas stresas bei nuovargis elektroninių cigarečių rūkymui turėjo įtakos. Tuo tarpu 26,6 proc. moksleivių atsakė, jog šie veiksniai turėjo mažai įtakos (27 pav.)

27 pav. Moksleivių atsakymų į klausimą apie įtemptos veiklos, patiriamo streso bei nuovargio įtaką moksleivių rūkymui pasiskirstymas

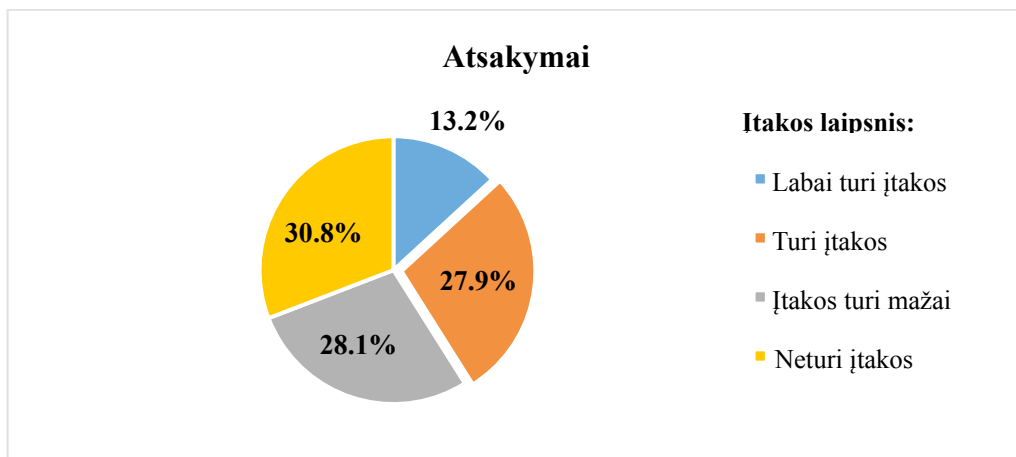
Analizuojant vaikinų ir merginų nuomones atskirai, nustatyti reikšmingi skirtumai. Didesnė dalis merginų (38 proc., 95 proc. PI 31,8 : 44,6), lyginant su vaikiniais (30,1 proc., 95 proc. PI 24 : 37,1), veiksnį „įtempta veikla, patiriamas stresas bei nuovargis“ įvertino kaip turintį įtakos moksleivių elektroninių cigarečių rūkymui, (Mann-Whitney-Vilcoxon $W = 22713$, $p = 0,019$), (28 pav.).

28 pav. Moksleivių atsakymų į klausimą apie įtemptos veiklos, patiriamo streso bei nuovargio įtaką moksleivių rūkymui pasiskirstymas pagal lytį

Analizuojant įtemptos veiklos, patiriamo streso bei nuovargio daromą įtaką elektroninių cigarečių rūkymui tarp skirtingų klasių moksleivių ir tarp gyvenančių mieste ir kaime, statistiškai reikšmingų skirtumų nenustatyta (25 priedas).

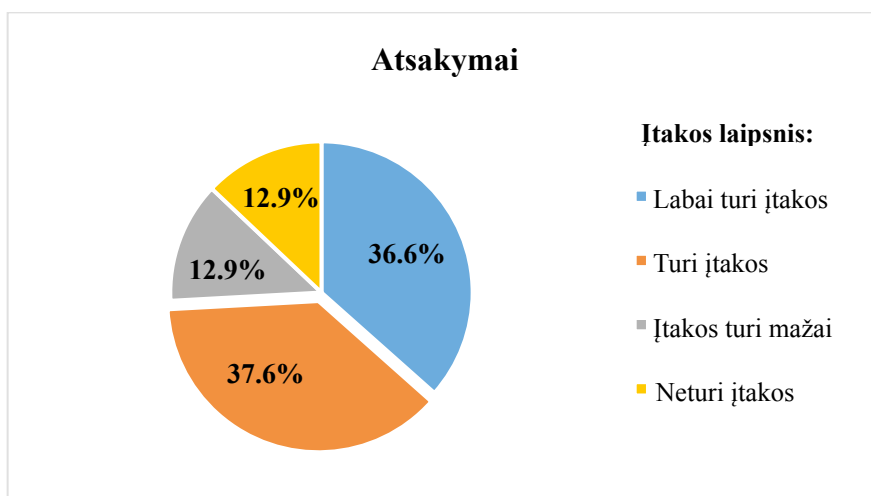
Siekiant įvertinti moksleivių nuomonę apie veiksnys, darančius įtaką elektroninių cigarečių rūkymui, moksleivių buvo klausiama: „Kokią įtaką papildomų užsiėmimų trūkumas turi moksleivių elektroninių cigarečių rūkymui?“. Nustatyta, jog nemaža dalis 30,8 proc. moksleivių teigė, jog papildomų užsiėmimų trūkumas elektroninių cigarečių rūkymui įtakos neturi. Dar beveik trečdalis moksleivių (28,1 proc.) atsakė, jog šis veiksnys turi mažai įtakos (29 pav.).

29 pav. Moksleivių atsakymų į klausimą apie papildomų užsiėmimų trūkumo įtaką moksleivių rūkymui pasiskirstymas

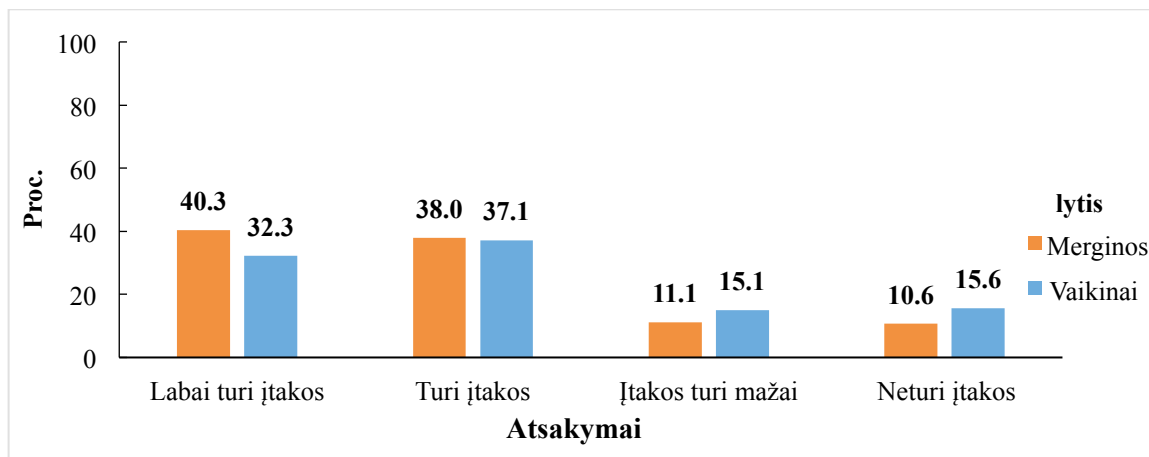
Analizuojant moksleivių atsakymus apie papildomų užsiėmimų trūkumo daromą įtaką moksleivių elektroninių cigarečių rūkymui, tarp skirtingas klases lankančių, tarp vaikinių ir merginų, bei tarp gyvenančių mieste ir kaime statistiškai reikšmingų skirtumų nenustatyta (26 priedas).

Analizuojant moksleivių nuomonę apie elektroninių cigarečių rūkymui darančių veiksnių įtaką, jų taip pat buvo klausiama: „Kokią įtaką didėjantis elektroninių cigarečių populiarumas turi moksleivių elektroninių cigarečių rūkymui?“. Nustatyta, jog didžioji dalis – 37,6 proc. moksleivių teigė jog, didėjantis elektroninių cigarečių populiarumas elektroninių cigarečių rūkymui įtakos turėjo. Tik 12,9 proc. moksleivių atsakė, jog šis veiksnys visiškai neturėjo įtakos (30 pav.)

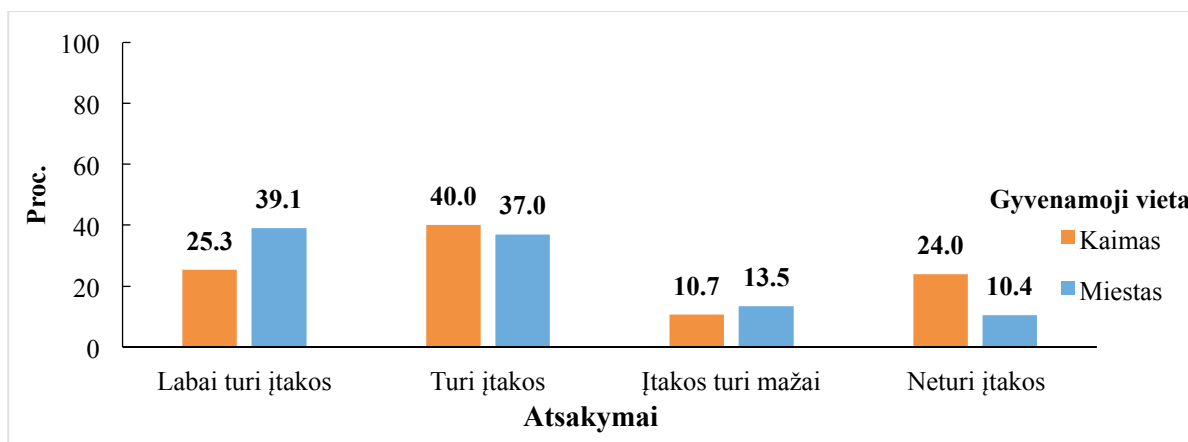
30 pav. Moksleivių atsakymų į klausimą apie didėjančio elektroninių cigarečių populiarumo įtaką moksleivių rūkymui pasiskirstymas

Daugiau merginų (40,3 proc., 95 proc. PI 16 : 26,7) nei vaikinų (32,3 proc., 95 proc. PI 12 : 22,7) teigė, kad elektroninių cigarečių populiarumas turi labai daug įtakos elektroninių cigarečių rūkymui, (Mann-Whitney-Vilcoxon $W = 224413$, $p = 0,032$), (31 pav.).

31 pav. Moksleivių atsakymų į klausimą apie didėjančio elektroninių cigarečių populiarumo įtaką moksleivių rūkymui pasiskirstymas pagal lytį

Taip pat didesnė dalis moksleivių, kurie gyvena mieste (39,1 proc., 95 proc. PI 34 : 44,5), lyginant su moksleiviais, kurie gyvena kaime (25,3 proc., 95 proc. PI 16,9 : 33,2), veiksnį „didėjantis elektroninių cigarečių populiarumas“ įvertino kaip turintį labai daug įtakos, (Mann-Whitney-Vilcoxon $W = 9906$, $p = 0,006$), (32 pav.).

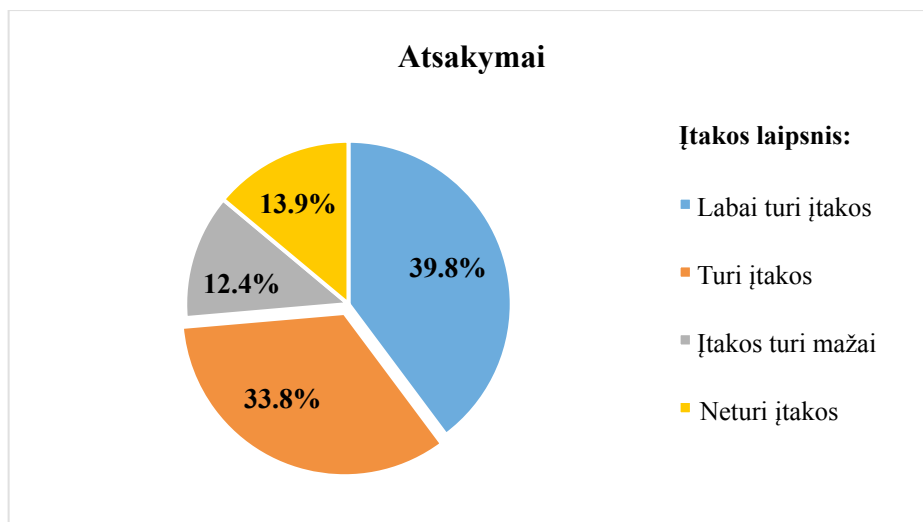

32 pav. Moksleivių atsakymų į klausimą apie didėjančio elektroninių cigarečių populiarumo įtaką moksleivių rūkymui pasiskirstymas pagal gyvenamąją vietą

Analizuojant didėjančio elektroninių cigarečių populiarumo daromą įtaką elektroninių cigarečių rūkymui tarp skirtingų klasių moksleivių, statistiškai reikšmingų skirtumų nenumatyta (27 priedas).

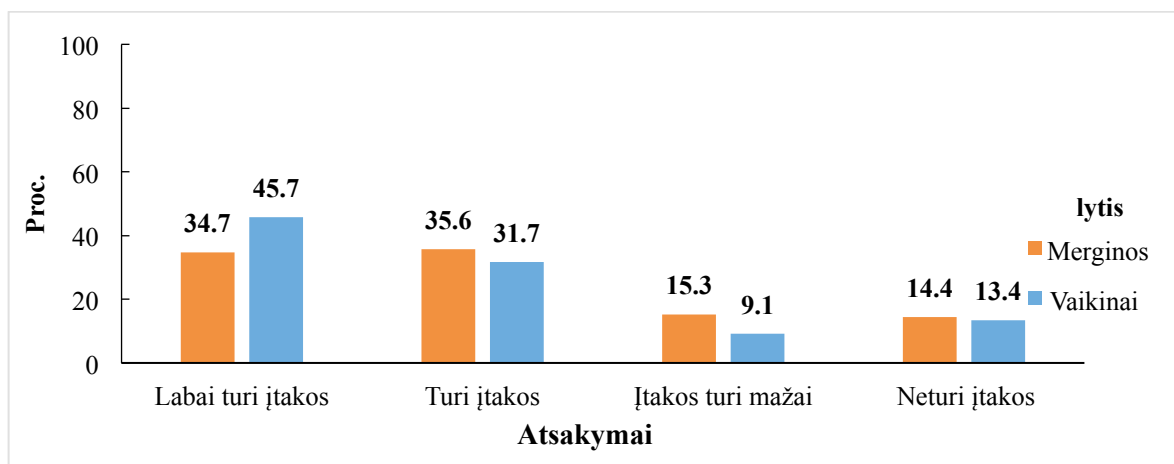
Siekiant nustatyti moksleivių elektroninių cigarečių rūkymui darančių veiksnių įtaką, moksleivių buvo klausama: „Kokią įtaką elektroninių cigarečių skonio pasirinkimo įvairovė turi moksleivių elektroninių cigarečių rūkymui?“. Nustatyta, jog nemaža dalis – 39,8 proc. moksleivių

teigė jog, elektroninių cigarečių skonio pasirinkimo įvairovė elektroninių cigarečių rūkymui turėjo labai daug įtakos. Tik 13,9 proc. moksleivių atsakė, jog šis veiksnys visiškai neturėjo įtakos (33 pav.).

33 pav. Moksleivių atsakymų į klausimą apie įvairių elektroninių cigarečių skonių įtaką moksleivių rūkymui pasiskirstymas

Didesnė dalis vaikinių (45,7 proc., 95 proc. PI 38,7 : 52,9) lyginant su merginomis (34,7 proc., 95 proc. PI 28,7 : 41,3) teigė, kad elektroninių cigarečių skonio pasirinkimo įvairovė turi labai daug įtakos moksleivių cigarečių rūkymui, (Mann-Whitney-Vilcoxon $W = 17761$, $p = 0,034$), (34 pav.).

34 pav. Moksleivių atsakymų į klausimą apie įvairių elektroninių cigarečių skonių įtaką moksleivių rūkymui pasiskirstymas pagal lytį

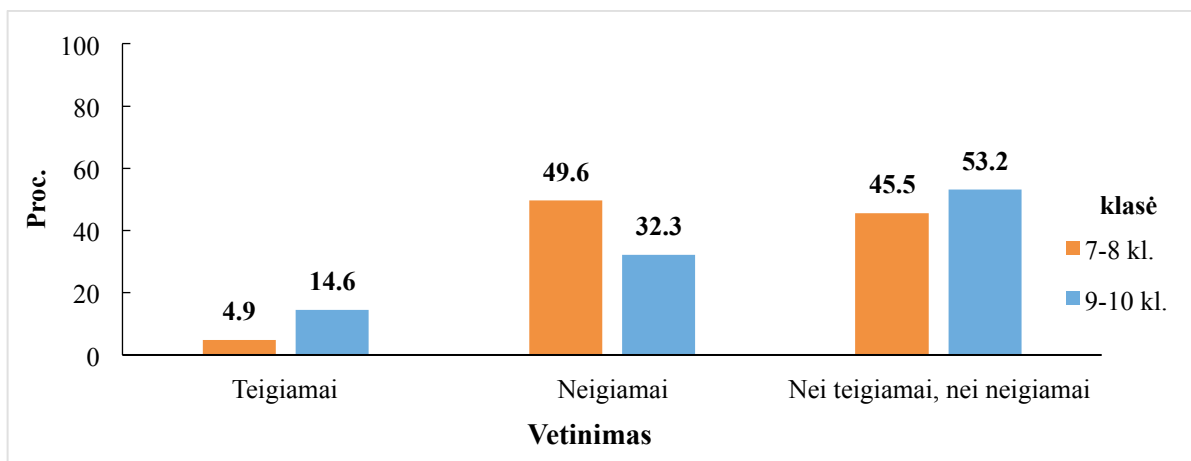
Analizuojant elektroninių cigarečių skonio pasirinkimo įvairovės daromą įtaką moksleivių elektroninių cigarečių rūkymui tarp skirtingų klasių moksleivių bei tarp gyvenančių mieste ir kaime statistiškai reikšmingų skirtumų nenustatyta (28 priedas).

2.2.4. Elektroninių cigarečių rūkymo vertinimas

Siekiant nustatyti kaip moksleiviai vertino elektroninių cigarečių rūkymą jų buvo klausama: „Kaip vertini elektroninių cigarečių rūkymą?“. Nustatyta, jog nemaža dalis – 48,5 proc. moksleivių

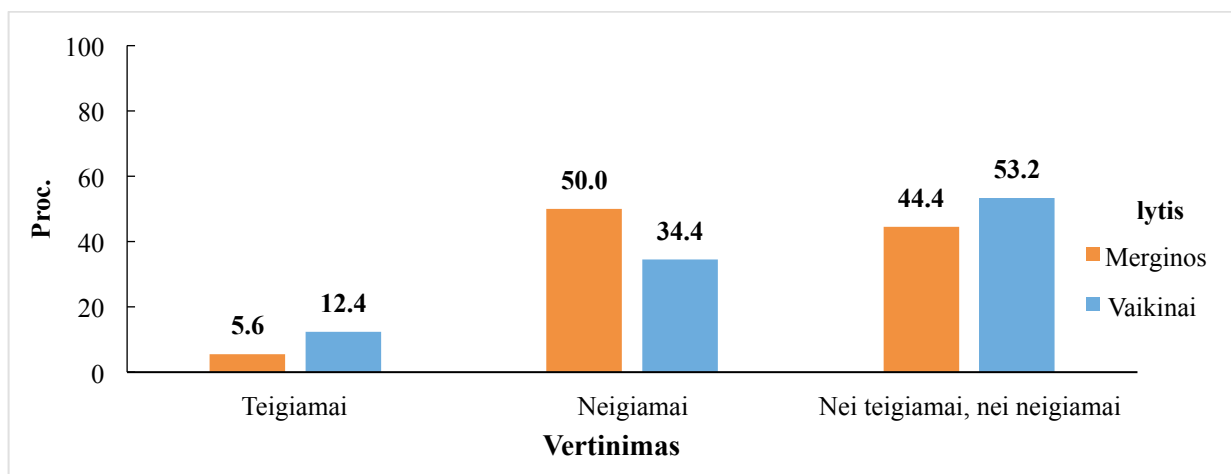
elektroninių cigarečių rūkymą vertino nei teigiamai nei neigiamai. Tuo tarpu neigiamai rūkymą vertino net 42,8 proc. moksleivių.

Nustatyti skirtumai ir tarp skirtingų klasių moksleivių elektroninių cigarečių rūkymo vertinimo. Didesnė dalis elektroninių cigarečių rūkymą vertinusių teigiamai buvo tarp 9 – 10 klasių moksleivių (14,6 proc., 95 proc. PI 9,9 : 20,9) lyginant su 7-8 klasių moksleiviais (4,9 proc., 95 proc. PI 2,8 : 8,4), ($\chi^2 = 18,115$ df = 2, $p < 0,05$), (35 pav.).

35 pav. Moksleivių atsakymų apie požiūrį į elektroninių cigarečių rūkymą pasiskirstymas pagal klases

Didesnė dalis merginų (50 proc., 95 proc. PI 43,4 : 56,6), lyginant su vaikiniais (34,4 proc., 95 proc. PI 28 : 41,5), elektroninių cigarečių rūkymą vertino neigiamai, ($\chi^2 = 12,59$ df = 2, $p = 0,002$), (36 pav.).

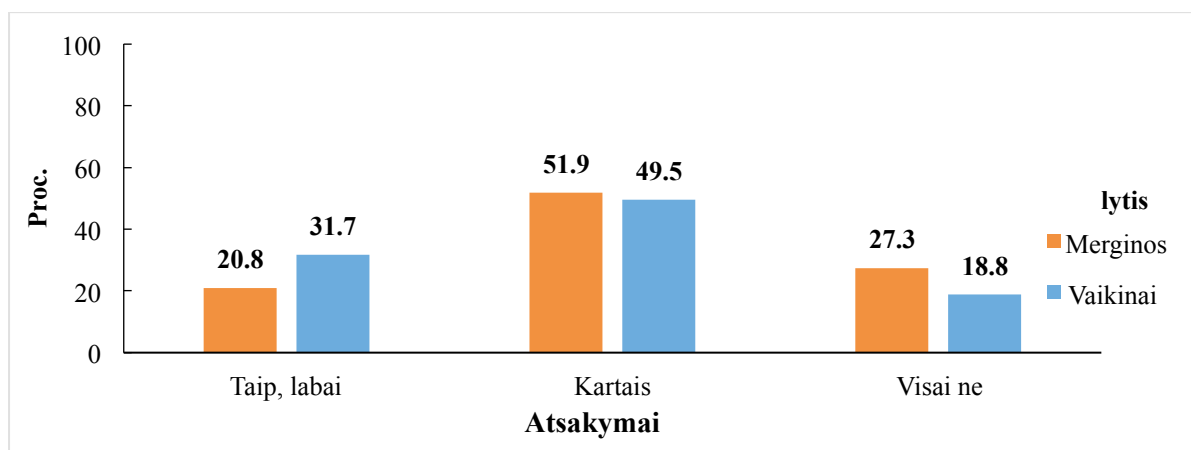
36 pav. Moksleivių atsakymų apie požiūrį į elektroninių cigarečių rūkymą pasiskirstymas pagal lytį

Analizuojant elektroninių cigarečių rūkymo vertinimą tarp moksleivių gyvenančių mieste ir kaime, statistiškai reikšmingų skirtumų nenustatyta (29 priedas).

Vertinant moksleivių nuomonę apie elektroninių cigarečių rūkymą norint mesti rūkyti įprastas cigaretes jų buvo klausiama: „Kaip manai, ar elektroninės cigaretės gali padėti mesti rūkyti įprastas cigaretes?“. Nustatyta, jog daugiau nei pusė apklaustųjų (50,8 proc.) mano, jog elektroninių cigarečių

rūkytas kartais gali padėti mesti rūkyti įprastas cigaretes. Tuo tarpu kaip priemonę nepadedančią mesti rūkyti įprastas cigaretes jas įvertino tik 25,9 proc. moksleivių.

Taip pat buvo nustatyti skirtumai tarp skirtingų lyčių moksleivių atsakymų apie elektroninių cigarečių rūkymo įtaką norint mesti rūkyti įprastas cigaretes. Didesnė dalis vaikinų (31,7 proc., 95 proc. PI 25,5 : 38,7), lyginant su merginomis (20,8 proc., 95 proc. PI 16 : 26,7) elektroninių cigarečių rūkymą įvertino kaip labai naudingą priemonę atsisakant įprastų cigarečių, ($\chi^2 = 7,777$ df = 2, p = 0,021), (37 pav.).

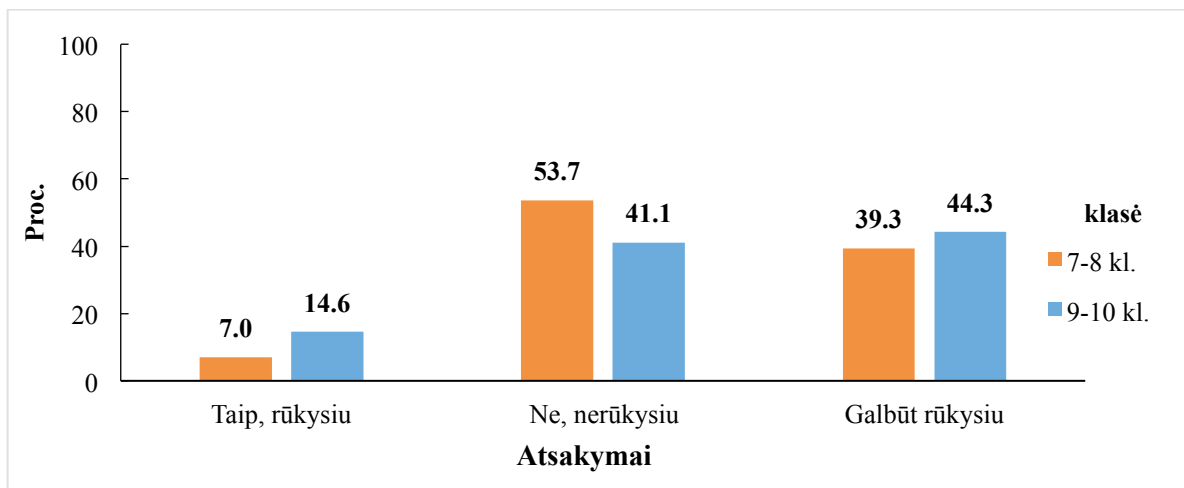

37 pav. Moksleivių atsakymų į klausimą: „Kaip manai, ar elektroninės cigaretės gali padėti mesti rūkyti įprastas cigaretes?“ pasiskirstymas pagal lytį

Analizuojant moksleivių atsakymus apie elektroninių cigarečių rūkymo pagalbą norint mesti rūkyti įprastas cigaretes tarp skirtingų klasių bei moksleivių gyvenančių mieste ir kaime statistiškai reikšmingų skirtumų nenustatyta (30 priedas).

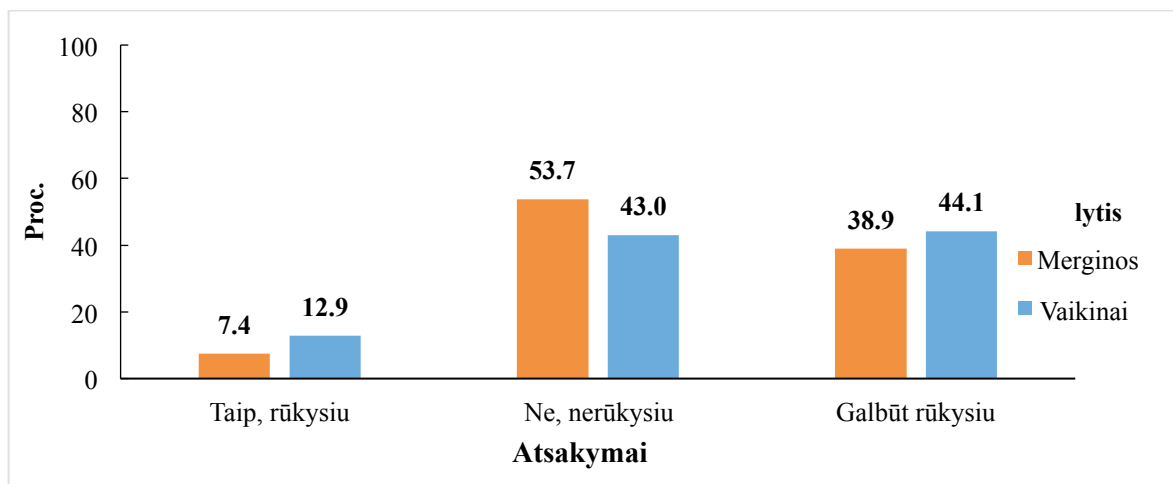
Siekiant nustatyti moksleivių ketinimus rūkyti elektronines cigaretes ateityje jų buvo klausama: „Kaip manai, ar ateityje rūkysi elektronines cigaretes?“. Nustatyta, jog tik maža dalis – 10 proc. moksleivių mano, jog ateityje rūkys elektronines cigaretes. Beveik pusė apklaustųjų (48,8 proc.) moksleivių atsakė, kad ateityje neketina rūkyti elektroninių cigarečių.

Nustatyti skirtumai ir tarp skirtingų klasių moksleivių atsakymų apie ketinimą rūkyti elektronines cigaretes ateityje. Didesnė dalis 7 – 8 klasių moksleivių (53,7 proc., 95 proc. PI 47,4 : 59,8), lyginant su 9 – 10 klasių moksleivius (41,1 proc., 95 proc. PI 33,8 : 46,9) ateityje neketina rūkyti elektroninių cigarečių. Skirtumas statistiškai reikšmingas ($\chi^2 = 9,221$ df = 2, p > 0,001), (38 pav.).

38 pav. Moksleivių atsakymų į klausimą apie ketinimą ateityje rūkyti elektronines cigaretes pasiskirstymas pagal klases

Analizuojant respondentų atsakymus buvo matyti, jog išsiskyrė vaikinų ir merginų atsakymai apie ketinimą rūkyti elektronines cigaretes ateityje. Net 53,7 proc. (95 proc. PI 49 : 60,2) merginų atsakė neketinančios elektroninių cigarečių rūkyti ateityje, o taip teigusių vaikinų buvo 43 proc. (95 proc. PI 36,1 : 48,2), skirtumas statistiškai reikšmingas, ($\chi^2 = 6,031$ df = 2, p = 0,049), (39 pav.).

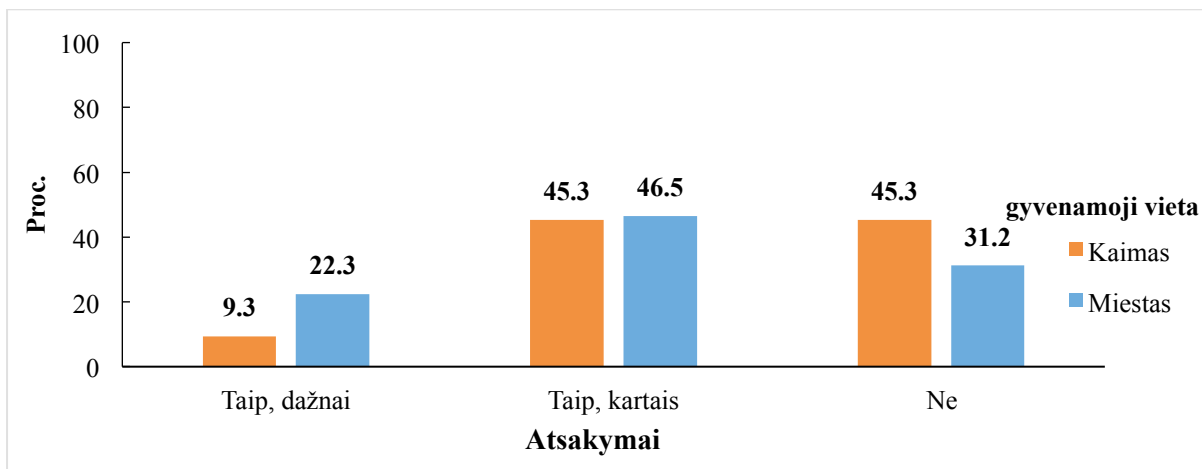

39 pav. Moksleivių atsakymų į klausimą apie ketinimą ateityje rūkyti elektronines cigaretes pasiskirstymas pagal lytį

Analizuojant moksleivių atsakymus apie ketinimą rūkyti elektronines cigaretes ateityje tarp gyvenančių mieste ir kaime statistiškai reikšmingų skirtumų nenustatyta (31 priedas).

Siekiant įvertinti moksleivių požiūrį į galimą elektroninių cigarečių rūkymo poveikį sveikatai jų buvo klausiama: „Ar dažnai susimąstai apie neigiamą elektroninių cigarečių rūkymo poveikį sveikatai?“. Nustatyta, jog nemaža dalis – apie 46,3 proc. moksleivių kartais susimąsto apie neigiamą rūkymo poveikį sveikatai. Tuo tarpu, 33,8 proc. moksleivių atsakė visiškai nesusimąstantys apie neigiamą rūkymo poveikį sveikatai.

Kaime gyvenantys moksleiviai rečiau (45,3 proc., 95 proc. PI 34,6 : 56,6) susimąsto apie neigiamą elektroninių cigarečių rūkymo poveikį sveikatai, nei mieste gyvenantys moksleiviai (31,2 proc., 95 proc. PI 26,4 : 36,4), ($\chi^2 = 8,797$ df = 2, p = 0,012), (40 pav.).

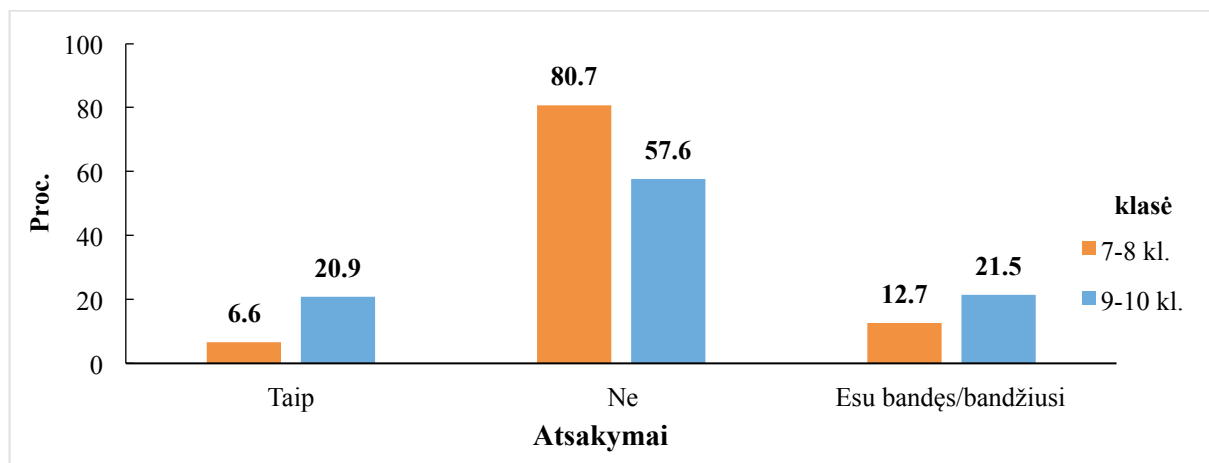
40 pav. Moksleivių atsakymų į klausimą: „Ar dažnai susimąstai apie neigiamą elektroninių cigarečių rūkymo poveikį sveikatai?“ pasiskirstymas pagal gyvenamąją vietą

Analizuojant moksleivių atsakymus apie galimą elektroninių cigarečių poveikį sveikatai tarp skirtingas klases lankančių moksleivių bei vaikinų ir merginų, statistiškai reikšmingų skirtumų nenustatyta (32 priedas).

2.2.5. Tabako cigarečių rūkymo aspektai

Vertinant tabako cigarečių rūkymo paplitimą moksleivių tarpe nustatyta, jog tabako cigaretes rūko 12,2 proc. moksleivių, o jas bandžusių buvo 16,2 proc.

Taip pat buvo nustatyti skirtumai tarp skirtingas klases lankančių moksleivių tabako cigarečių rūkymo. Didesnė dalis (80,7 proc., 95 proc. PI 75,3 : 85,2) 7 – 8 klasių moksleivių teigė, kad nerūko tabako cigarečių lyginant su 9 – 10 klasių moksleiviais (57,6 proc., 95 proc. PI 49,8 : 65), ($\chi^2 = 27,931$ df = 2, p < 0,005), (41 pav.).

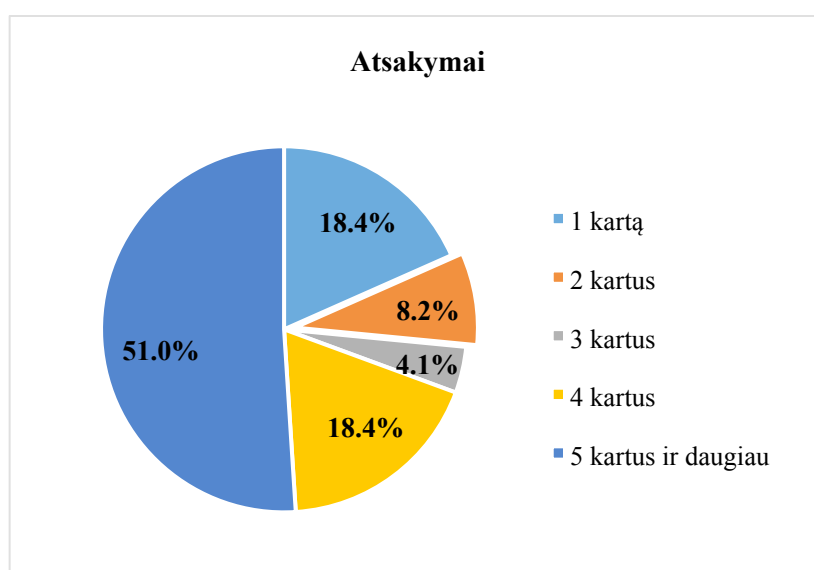
41 pav. Moksleivių atsakymų į klausimą apie tabako cigarečių rūkymą pasiskirstymas pagal klases

Analizuojant tabako cigarečių rūkymo paplitimą tarp vaikinių ir merginų bei gyvenančių mieste ir kaime, statistiškai reikšmingų skirtumų nenustatyta (33 priedas).

Siekiant išsiaiškinti tabako cigarečių rūkymo aspektus svarbu buvo nustatyti ir moksleivių tabako cigarečių rūkymo pradžią. Taigi, moksleivių buvo klausiama, kada jie pirmą kartą surūkė tabako cigaretę. Nustatyta, jog net 69,4 proc. moksleivių pirmą kartą tabako cigaretę rūkė būdami 11 – 14 metų amžiaus.

Analizuojant tabako cigarečių rūkymo pradžią pagal klases, tarp vaikinių ir merginų, bei tarp gyvenančių mieste ir kaime, statistiškai reikšmingų skirtumų nenustatyta (34 priedas).

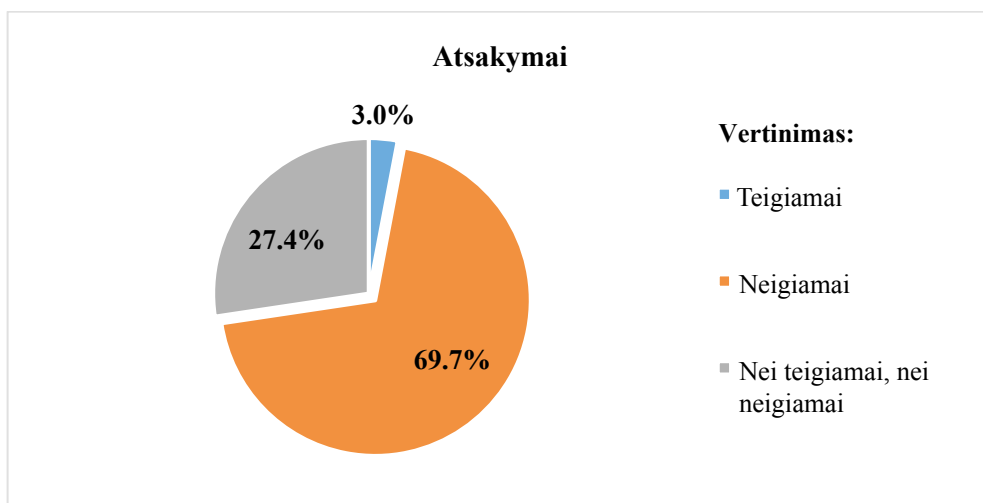
Norint įvertinant tabako cigarečių rūkymo dažnumą moksleivių buvo klausiama: „Kiek kartų per dieną rūkai tabako cigaretes?“. Nustatyta, jog dažniausiai (51 proc.) cigaretes moksleiviai rūko 5 ir daugiau kartų per diena (42 pav.).

42 pav. Moksleivių atsakymų į klausimą: „Kiek kartų per dieną rūkai tabako cigaretes?“ pasiskirstymas

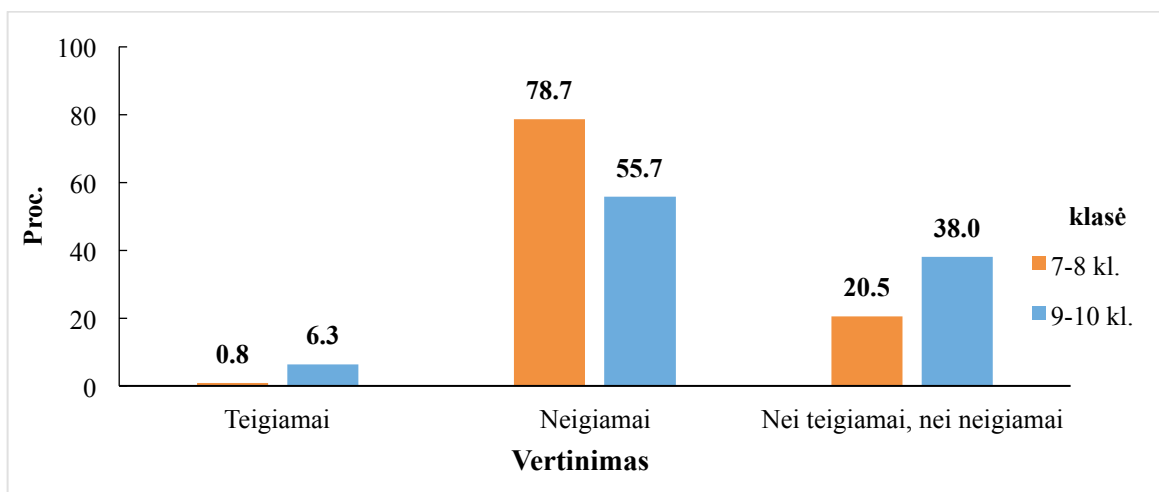
Analizuojant įprastas cigaretes rūkančių moksleivių rūkymo dažnumą tarp klasių, vaikinių ir merginų, bei tarp gyvenančių mieste ir kaime statistiškai reikšmingų skirtumų nenustatyta (35 priedas).

Siekiant nustatyti, kaip moksleiviai vertina tabako cigarečių rūkymą, jų buvo klausiama: „Kaip vertini tabako cigarečių rūkymą?“. Nustatyta, jog net 69,7 proc. moksleivių tabako cigarečių rūkymą vertina neigiamai ir tik 3 proc. moksleivių tabako cigarečių rūkymą vertina teigiamai (43 pav.).

43 pav. Moksleivių požiūrio į tabako cigarečių rūkymą pasiskirstymas

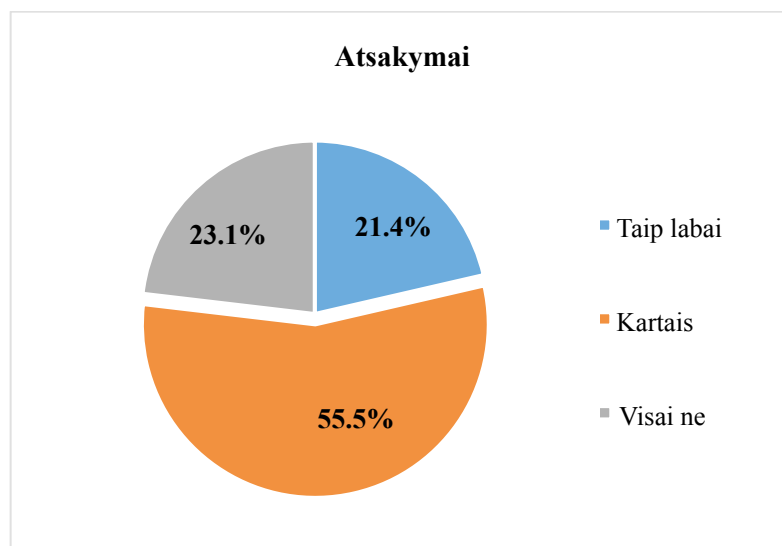
Išsiskyrė skirtingų klasių moksleivių tabako cigarečių vertinimas. Didesnė dalis 7 – 8 klasių moksleivių (78,7 proc., 95 proc. PI 73,1 : 83,4) tabako cigarečių rūkymą vertino neigiamai, lyginant su 9 – 10 klasių moksleiviais (55,7 proc., 95 proc. PI 47,9 : 63,2), ($\chi^2 = 27,743$ df = 2, $p < 0,001$), (44 pav.).

44 pav. Moksleivių požiūrio į tabako cigarečių rūkymą pasiskirstymas pagal klases

Analizuojant tabako cigarečių rūkymo skirtumus tarp skirtingų lyčių ir moksleivių gyvenančių mieste ir kaime, statistškai reikšmingų skirtumų nenustatyta (36 priedas).

Duomenų analizės metu taip pat buvo nustatyta, jog 55,5 proc. moksleivių mano, kad tabako cigarečių rūkymas kartais gali paskatinti elektroninių cigarečių rūkymą ir tik 23,1 proc. moksleivių su šiuo teiginiu nesutinka (45 pav.).

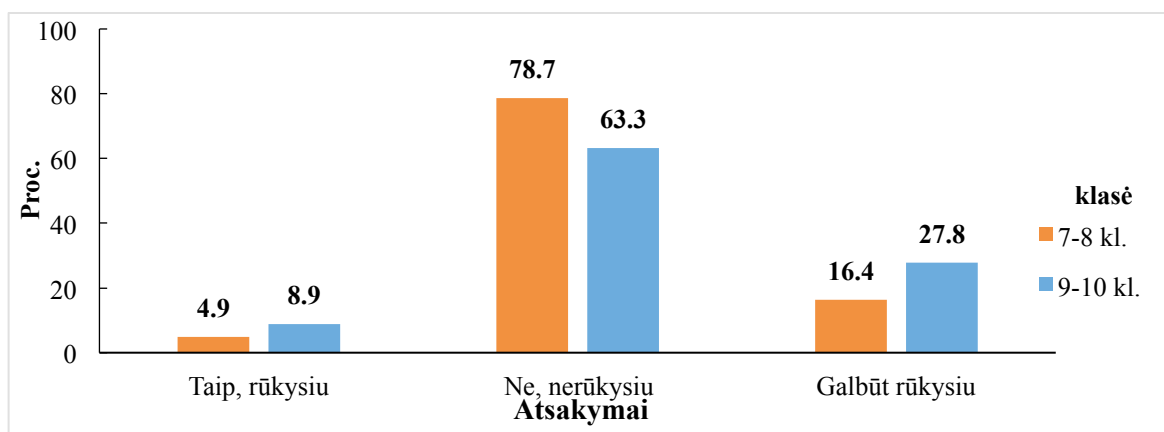

45 pav. Moksleivių atsakymų į klausimą: „Kaip manai, ar tabako cigarečių rūkymas gali paskatinti moksleivius rūkyti elektronines cigaretes?“ pasiskirstymas

Analizuojant moksleivių nuomonę apie tabako cigarečių rūkymo įtaką elektroninių cigarečių rūkymui tarp klasių, vaikinų ir merginų bei tarp gyvenančių mieste ir kaime statistiškai reikšmingų skirtumų nenustatyta (37 priedas).

Siekiant nustatyti moksleivių ketinimus rūkyti tabako cigaretes ateityje jų buvo klausama: „Kaip manai, ar ateityje rūkysi tabako cigaretes?“. Nustatyta, jog tik labai maža dalis – 6,5 proc. moksleivių mano, jog ateityje rūkys tabako cigaretes. Net 72,6 proc. moksleivių atsakė, kad ateityje neketina rūkyti tabako cigarečių.

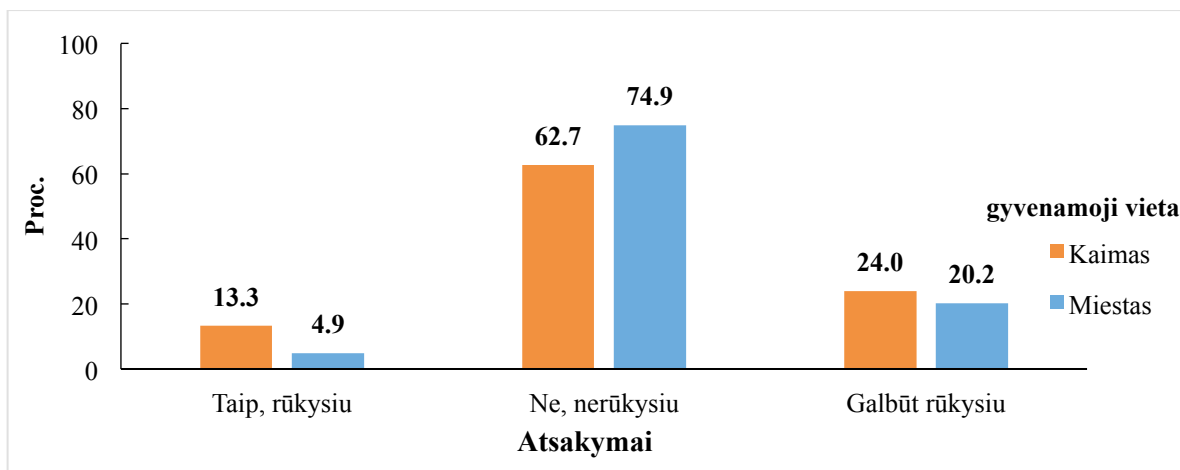
Analizės metu buvo nustatyti skirtumai tarp skirtingų klasių moksleivių atsakymų apie ketinimą rūkyti tabako cigaretes ateityje. Didesnė dalis 7 – 8 klasių moksleivių (78,7 proc., 95 proc. PI 73,1 : 83,4), lyginant su 9 – 10 klasių moksleiviais (63,3 proc., 95 proc. PI 55,5 : 70,4) teigė, kad ateityje tabako cigarečių rūkyti neketina ($\chi^2 = 11,457$ df = 2, p = 0,003), (46 pav.).

46 pav. Moksleivių atsakymų į klausimą apie ketinimą ateityje rūkyti tabako cigaretes pasiskirstymas pagal klases

Išsiskyrė miestuose ir kaimuose gyvenančių moksleivių atsakymai apie ketinimus ateityje rūkyti tabako cigaretes. Didesnė dalis mieste gyvenančių moksleivių (74,9 proc., 95 proc. PI 72 : 79,3),

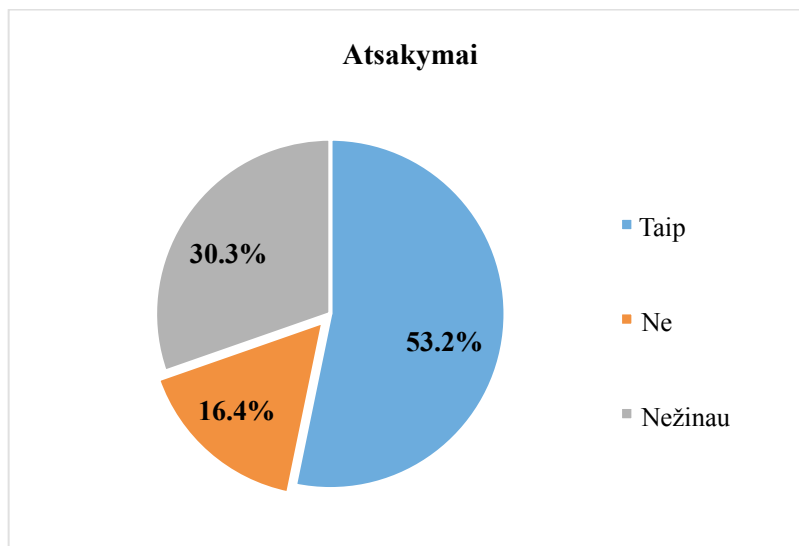
lyginant su kaime gyvenančiais moksleiviais (62,7 proc., 95 proc. PI 51,4 : 71,8) teigė, kad ateityje tabako cigarečių rūkyti neketina, ($\chi^2 = 8,407$ df = 2, p = 0,015), (47 pav.).

47 pav. Moksleivių atsakymų į klausimą apie ketinimą ateityje rūkyti tabako cigaretes pasiskirstymas pagal gyvenamąją vietą

Analizuojant moksleivių atsakymus apie ketinimą rūkyti elektronines cigaretes ateityje tarp skirtingų lyčių moksleivių statistiškai reikšmingų skirtumų nenustatyta (38 priedas).

Siekiant įvertinti moksleivių žinias apie galimą tabako cigarečių rūkymo poveikį sveikatai, jų buvo klausama: „Kaip manai, ar turi pakankamai informacijos apie tabako cigarečių daromą poveikį sveikatai?“. Nustatyta, jog daugiau nei pusė moksleivių (53,2 proc.) mano, kad turi pakankamą kiekį informacijos apie tabako cigarečių daromą poveikį sveikatai. Tuo tarpu tik 16,4 proc. moksleivių atsakė, jog neturi pakankamai informacijos apie tabako cigarečių daromą poveikį sveikatai (48 pav.).

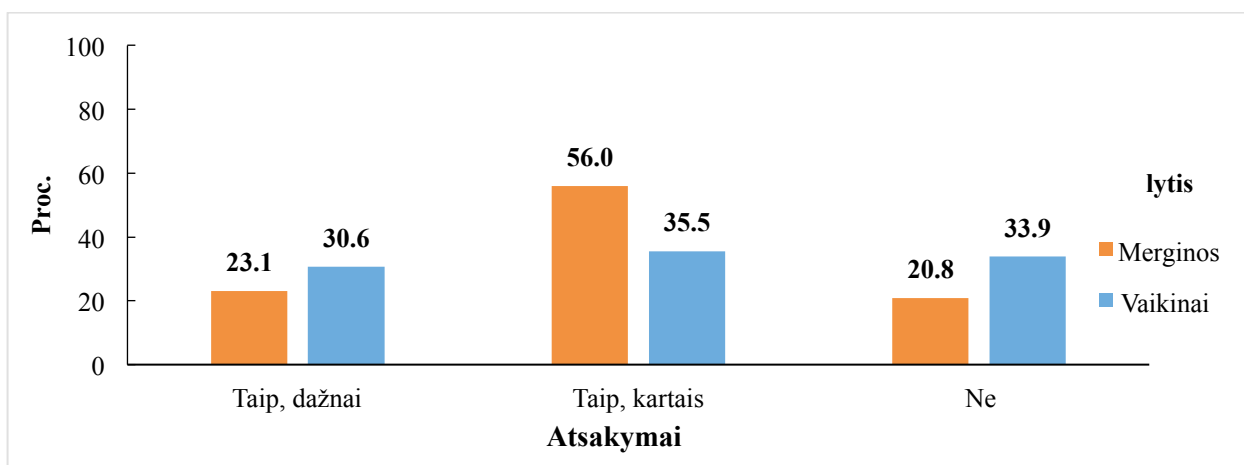

48 pav. Moksleivių atsakymų į klausimą: „Kaip manai, ar turi pakankamai informacijos apie tabako cigarečių daromą poveikį sveikatai?“ pasiskirstymas

Analizuojant moksleivių žinias apie tabako cigarečių poveikį sveikatai tarp klasių, tarp vaikinių ir merginų, bei tarp gyvenančių mieste ir kaime statistiškai reikšmingų skirtumų nenustatyta (39 priedas).

Siekiant įvertinti moksleivių požiūrį į galimą tabako cigarečių rūkymo poveikį sveikatai jų buvo klausiama: „Ar dažnai susimąstai apie neigiamą tabako rūkymo poveikį sveikatai?“. Nustatyta, jog nemaža dalis – apie 46,5 proc. moksleivių kartais susimąsto apie neigiamą tabako cigarečių rūkymo poveikį sveikatai. Tuo tarpu, 26,9 proc. moksleivių atsakė visiškai nesusimąstantys apie neigiamą rūkymo poveikį sveikatai.

Išsiskyrė vaikinių ir merginų nuomonė apie galimą tabako cigarečių rūkymo poveikį sveikatai. Net 56 proc. (95 proc. PI 49,4 : 62,5) merginų atsakė, jog kartais susimąsto apie tabako cigarečių daroma poveikį sveikatai, taip teigusių vaikinių buvo tik 35,5 proc. (95 proc. PI 29 : 42,6), skirtumas statistiškai reikšmingas, ($\chi^2 = 17,493$ df = 2, $p < 0,001$), (49 pav.).

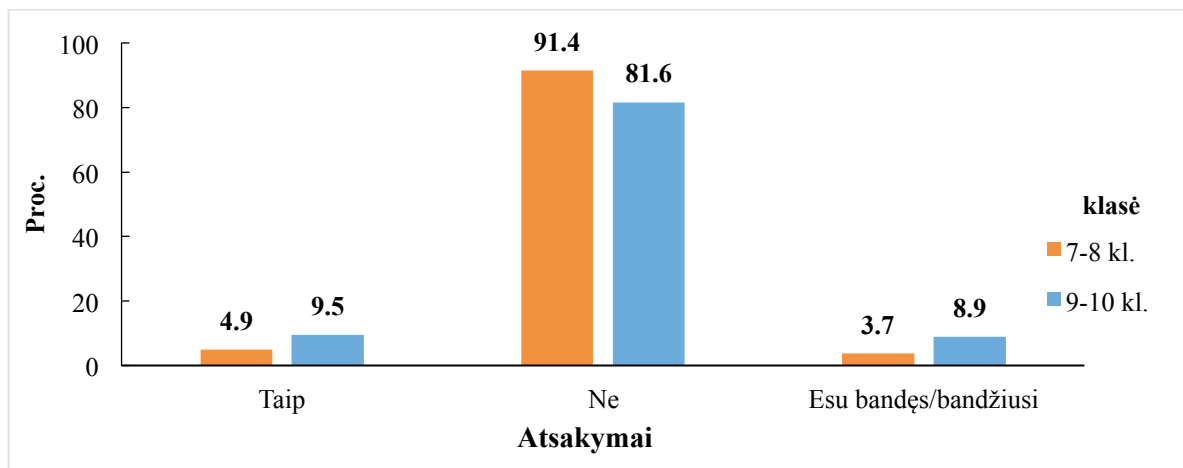
49 pav. Moksleivių atsakymų į klausimą: „Ar dažnai susimąstai apie neigiamą tabako rūkymo poveikį sveikatai?“ pasiskirstymas pagal lytį

Analizuojant ar moksleiviai dažnai susimąsto apie tabako cigarečių poveikį sveikatai tarp klasių, vaikinių ir merginų bei tarp gyvenančių mieste ir kaime statistiškai reikšmingų skirtumų nenustatyta (40 priedas).

2.2.6. Kanapių rūkymo aspektai

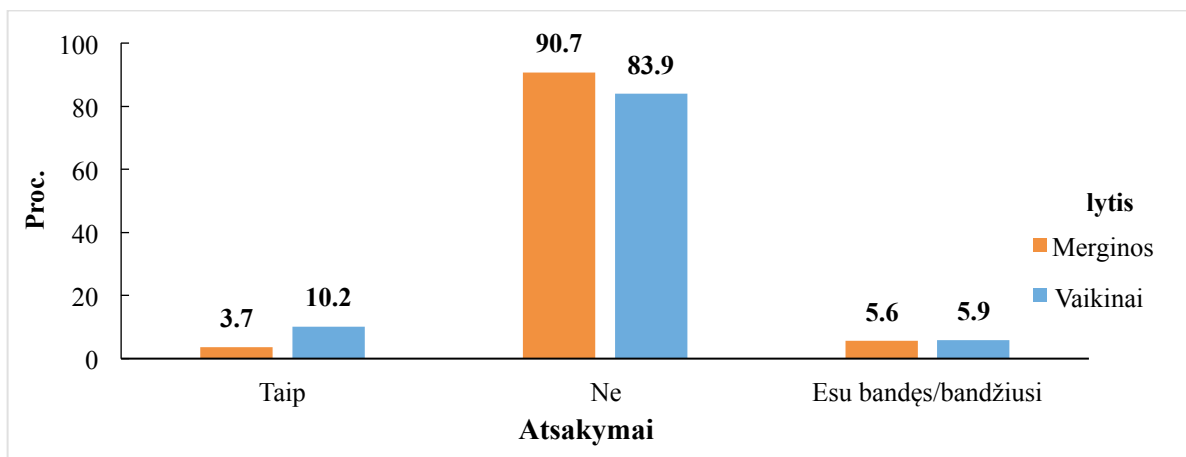
Vertinant kanapių rūkymo paplitimą moksleivių tarpe nustatyta, kad 6,7 proc. moksleivių rūko kanapes, o jas rūkyti bandžusių buvo 5,7 proc.

Nustatyti skirtumai tarp skirtingų klasių moksleivių atsakymų. Didesnė dalis 7 – 8 klasių moksleivių (91,4 proc., 95 proc. PI 87,2 : 94,3) lyginant su 9 – 10 klasių moksleiviais (81,6 proc., 95 proc. PI 74,9 : 86,9) nėra rūkę kanapių, ($\chi^2 = 8,514$ df = 2, $p = 0,014$), (50 pav.).

50 pav. Moksleivių atsakymų į klausimą apie kanapių rūkymą pasiskirstymas pagal klases

Taip pat nustatyti skirtumai ir tarp skirtingų lyčių atsakymų. Didesnė dalis merginų (90,7 proc., 95 proc. PI 86,1 : 93,9), lyginant su vaikinais (83,9 proc., 95 proc. PI 77,9 : 88,5) nėra rūkė kanapių, ($\chi^2 = 6,87$ df = 2, p = 0,032), (51 pav.).

51 pav. Moksleivių atsakymų į klausimą apie kanapių rūkymą pasiskirstymas pagal lytį

Analizuojant kanapių rūkymo paplitimą tarp moksleivių gyvenančių mieste ir kaime, statistiškai reikšmingų skirtumų nenustatyta (41 priedas).

Aiškinantis kanapių rūkymo aspektus, taip pat svarbu buvo nustatyti moksleivių amžių, kada jie pradėjo rūkyti kanapes. Taigi, moksleivių buvo klausama, kada jie pirmą kartą surūkė kanapių suktinę. Nustatyta, jog pusė moksleivių pirmą kartą kanapių suktinę rūkė būdami 11 – 14 metų amžiaus.

Dėl mažo atsakymų skaičiaus buvo apjungti atsakiusiųjų „11 – 14 metų“ ir „15 metų ir vyresnis“, atsakymai. Tačiau analizuojant moksleivių amžių, kada jie pradėjo rūkyti kanapes tarp klasių, vaikinių ir merginų bei gyvenančių mieste ir kaime statistiškai reikšmingų skirtumų nenustatyta (42 priedas).

Siekiant įvertinant kanapių rūkymo dažnumą moksleivių buvo klausama: „Kiek kartų per dieną rūkai kanapes?“. Nustatyta, kad dažniausiai tarp kanapes rūkančiųjų (50 proc.), jos yra 1 kartą per dieną.

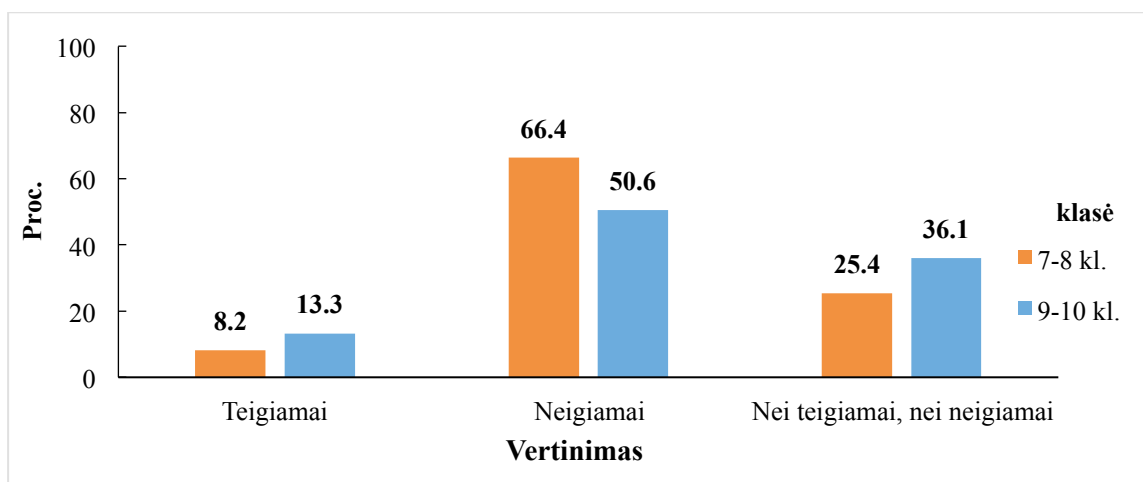
Dėl mažo atsakymų skaičiaus, atsakiusiųjų atsakymai buvo apjungti į dvi grupes. Tačiau nagrinėjant kiek kartų per dieną moksleiviai rūko kanapes tarp klasių, vaikinių ir merginų bei tarp gyvenančių mieste ir kaime statistiškai reikšmingų skirtumų nenustatyta (43 priedas).

Anoniminės anketinės apklausos metu moksleivių taip pat buvo klausama: „Kokiu būdu dažniausiai gauni kanapių?“. Pagrindinis nurodytas būdas buvo: „nusiperku iš nepažįstamojo“ (38,5 proc.).

Skirtumų tarp skirtingas klases lankančių, skirtingų lyčių ir gyvenančių mieste ir kaime moksleivių nenustatyta (44 priedas).

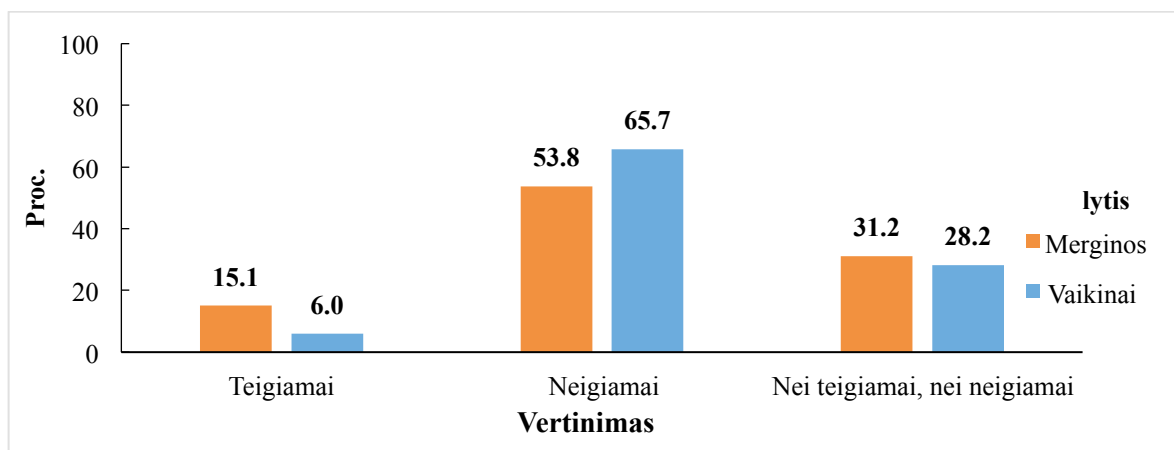
Vertinant moksleivių požiūrį į kanapių rūkymą, nustatyta, jog 60,2 proc. moksleivių kanapių rūkymą vertina neigiamai.

Nustatyti skirtumai tarp sirtingų klasių moksleivių kanapių rūkymo vertinimo. Didesnė dalis 7 – 8 klasių moksleivių (66,4 proc., 95 proc. PI 60,3 : 72), lyginant su 9 – 10 klasių moksleiviais (50,6 proc., 95 proc. PI 42,9 : 58,3) kanapių rūkymą vertino neigiamai, ($\chi^2 = 8,514$ df = 2, p = 0,014), (52 pav.).

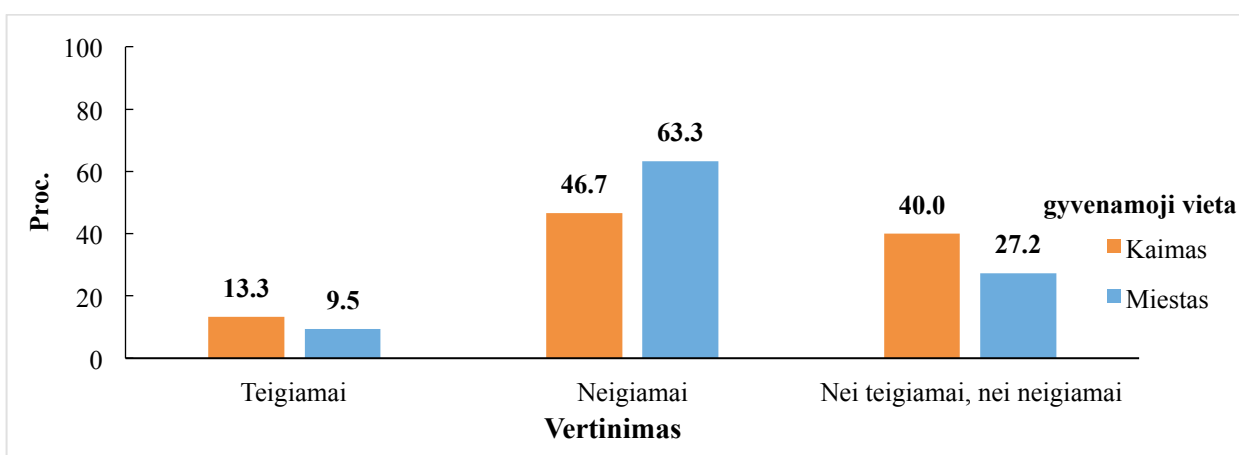
52 pav. Moksleivių požiūrio į kanapių rūkymą pasiskirstymas pagal klases

Taip pat nustatyti skirtumai tarp lyčių. Didesnė dalis vaikinių (65,7 proc., 95 proc. PI 59,2 : 71,7), lyginant su merginomis (53,8 proc., 95 proc. PI 46,6 : 60,8) kanapių rūkymą vertina neigiamai, ($\chi^2 = 6,98$ df = 2, p = 0,041), (53 pav.).

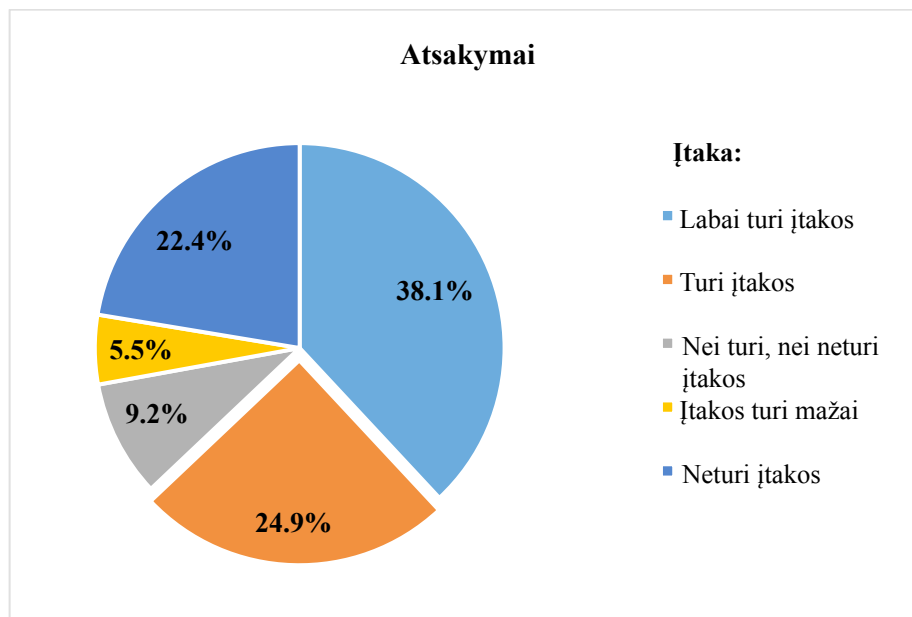
53 pav. Moksleivių požiūrio į kanapių rūkymą pasiskirstymas pagal lytį

Atliekant gautų duomenų analizę buvo nustatyti skirtumai tarp moksleivių gyvenančių mieste ir kaime kanapių rūkymo vertinimo. Didesnė dalis mieste gyvenančių moksleivių (63,3 proc., 95 proc. PI 58 : 68,3), lyginant su kaime gyvenančiais moksleiviais (46,7 proc., 95 proc. PI 35,8 : 57,9) kanapių rūkymą vertina neigiamai, ($\chi^2 = 6,53$ df = 2, p = 0,038), (54 pav.).

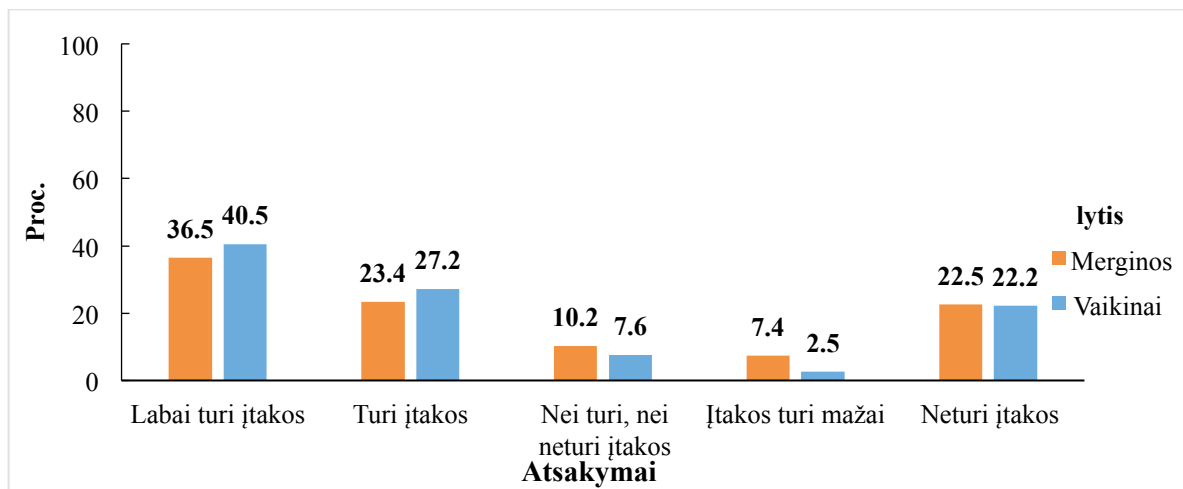
54 pav. Moksleivių požiūrio į kanapių rūkymą pasiskirstymas pagal gyvenamąją vietą

Siekiant išsiaiškinti kanapių rūkymo aspektus, moksleiviai buvo apklausiami ir apie veiksnius, kurie daro įtaką moksleivių kanapių rūkymui. Taigi, moksleivių buvo klausiama: „Kokią įtaką kanapes rūkantis tėvai turi moksleivių kanapių rūkymui?“. Nustatyta, jog 38,1 proc. respondentų teigė, jog rūkantis tėvai galimam moksleivių kanapių rūkymui turėjo labai daug įtakos. Tuo tarpu 22,4 proc. respondentų teigė, jog kanapes rūkantis tėvai visiškai neturėjo įtakos (55 pav.).

55 pav. Moksleivių atsakymų į klausimą: „Kokią įtaką kanapes rūkantys tėvai turi moksleivių kanapių rūkymui?“ pasiskirstymas

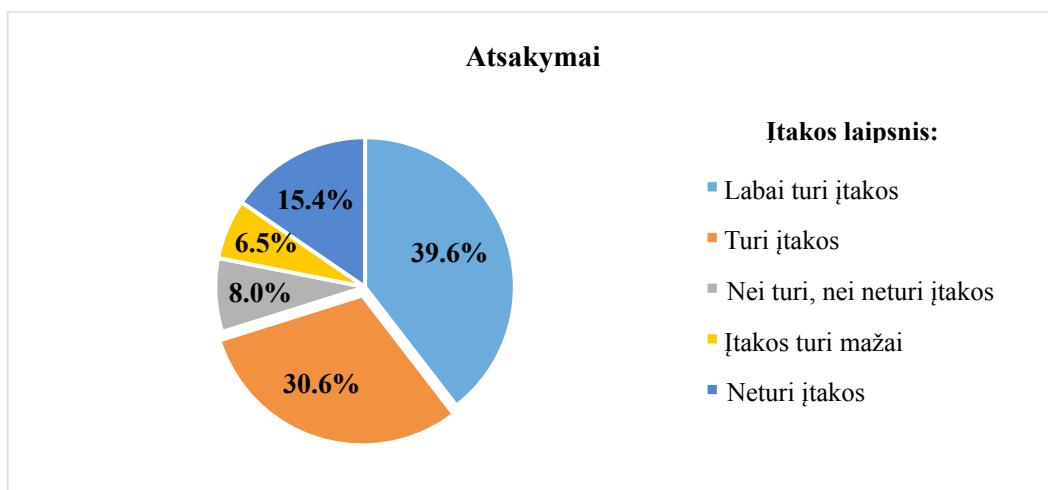
Didesnė dalis merginų (7,4 proc., 95 proc. PI 4,7 : 11,4), lyginant su vaikiniais (2,5 proc., 95 proc. PI 1 : 6,3) nurodė, kad kanapes rūkantys tėvai turi mažai įtakos moksleivių kanapių rūkymui, (Mann-Whitney-Vilcoxon $W = 22719$, $p = 0,018$), (56 pav.).

56 pav. Moksleivių atsakymų į klausimą: „Kokią įtaką kanapes rūkantys tėvai turi moksleivių kanapių rūkymui?“ pasiskirstymas pagal lytį

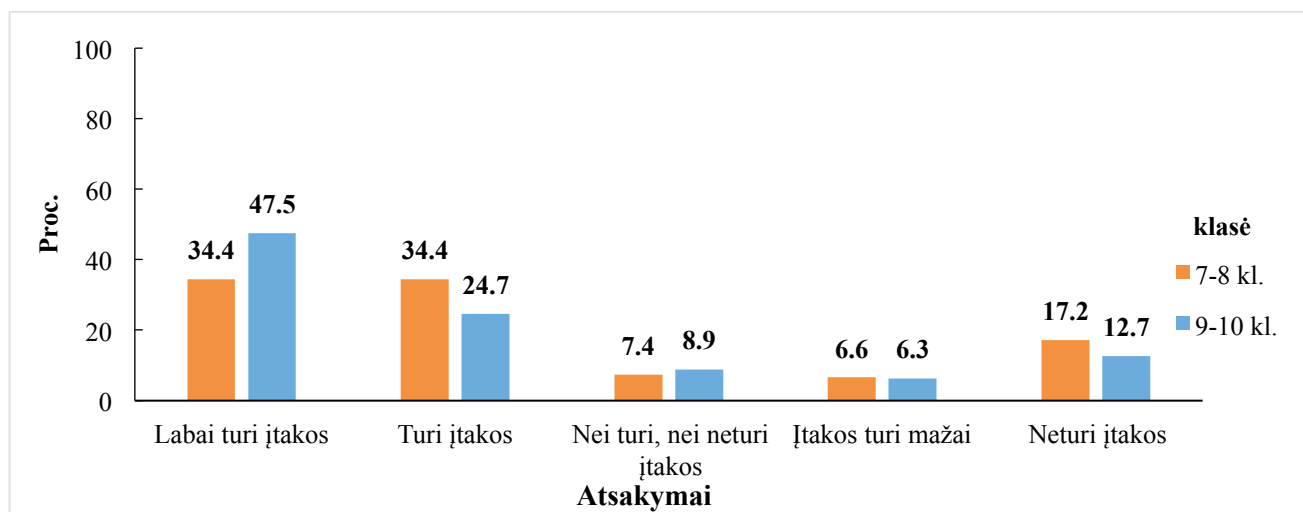
Vertinant moksleivių nuomonę, ar tėvų kanapių rūkymas turi įtakos moksleivių kanapių rūkymui pagal klases ir moksleivių gyvenamąją vietą, reikšmingų skirtumų nenustatyta (45 priedas).

Analizuojant moksleivių nuomonę apie tai, kokią įtaką moksleivių kanapių rūkymui daro kanapes rūkantys jų draugai, nustatyta, kad 39,6 proc. apklaustųjų, draugai turėjo didelės įtakos, o 15,4 proc., apklaustųjų teigė, kad kanapes rūkantys draugai kanapių rūkymui įtakos neturi (57 pav.).

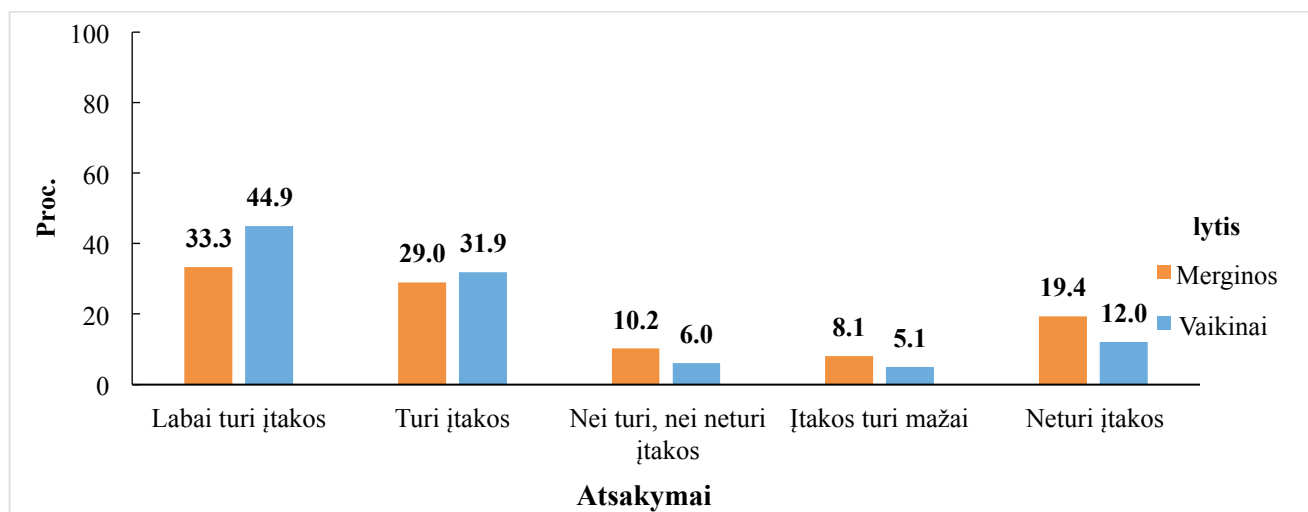
57 pav. Moksleivių atsakymų į klausimą apie draugų daromą įtaką moksleivių kanapių rūkymui pasiskirstymas

Analizuojant duomenis, nustatyti skirtumai tarp skirtingas klases lankančių moksleivių kanapių rūkymui darančių veiksnių įtakos. Didesnė dalis 9 – 10 klasių moksleivių (47,5 proc., 95 proc. PI 39,8 : 55,2), lyginant su 7 – 8 klasių moksleiviais (34,4 proc., 95 proc. PI 28,8 : 40,6) nurodė, kad kanapes rūkantys draugai turi didelės įtakos moksleivių kanapių rūkymui, (Mann-Whitney-Vilcoxon $W = 21610$, $p = 0,031$), (58 pav.).

58 pav. Moksleivių atsakymų į klausimą apie draugų daromą įtaką kanapių rūkymui pasiskirstymas pagal klases

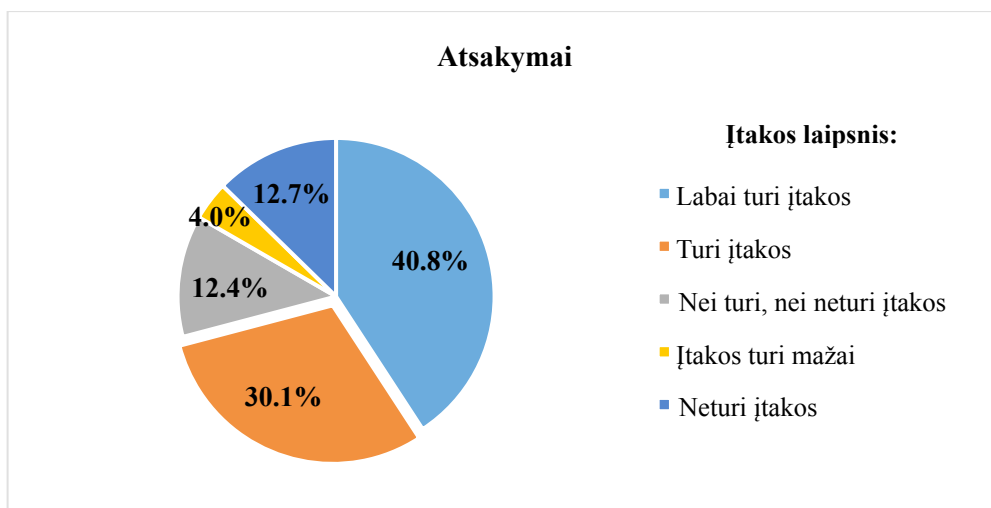
Nustatyti skirtumai ir tarp skirtingų lyčių moksleivių atsakymų. Didesnė dalis vaikinų (44,9 proc., 95 proc. PI 38,4 : 51,6) lyginant su merginomis (33,3 proc., 95 proc. PI 27 : 40,4) nurodė, kad kanapes rūkantys draugai turi didelės įtakos moksleivių kanapių rūkymui, (Mann-Whitney-Vilcoxon $W = 23461$, $p = 0,002$), (59 pav.).

59 pav. Moksleivių atsakymų į klausimą apie draugų daromą įtaką moksleivių kanapių rūkymui pasiskirstymas pagal lytį

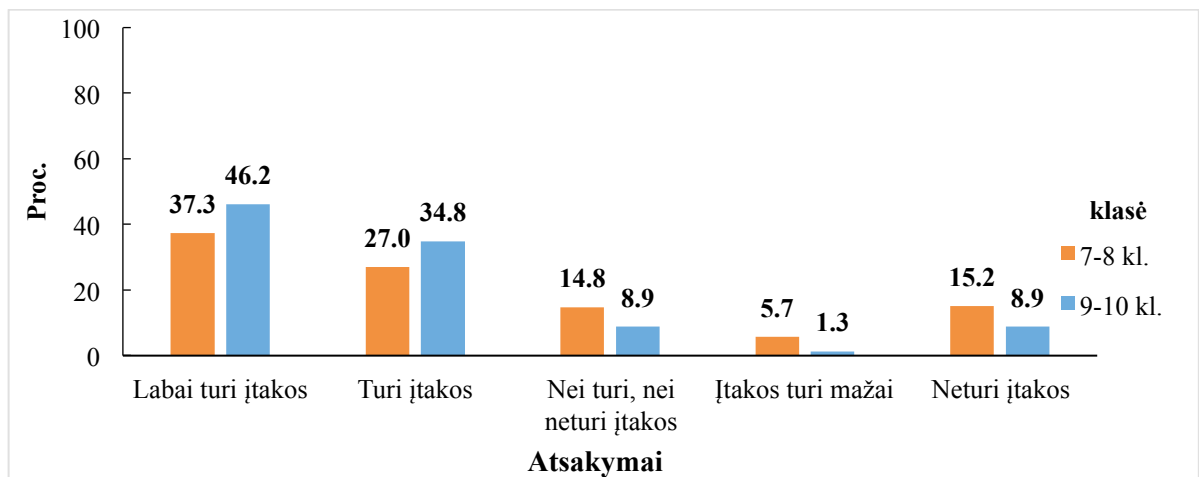
Analizuojant moksleivių atsakymus apie kanapes rūkančių draugų daromą įtaką moksleivių kanapių rūkymui tarp respondentų, gyvenančių mieste ir kaime, statistiškai reikšmingų skirtumų nenustatyta (46 priedas).

Anoniminėje anketinėje apklausoje moksleivių taip pat buvo klausiama: „Kokią įtaką kanapių poveikis turi moksleivių kanapių rūkymui?“. Nustatyta, jog 40,8 proc. respondentų teigė, jog, kanapių poveikis moksleivių kanapių rūkymui turi didelės įtakos. 12,7 proc. apklaustųjų atsakė, jog kanapių poveikis įtakos neturi visai (60 pav.).

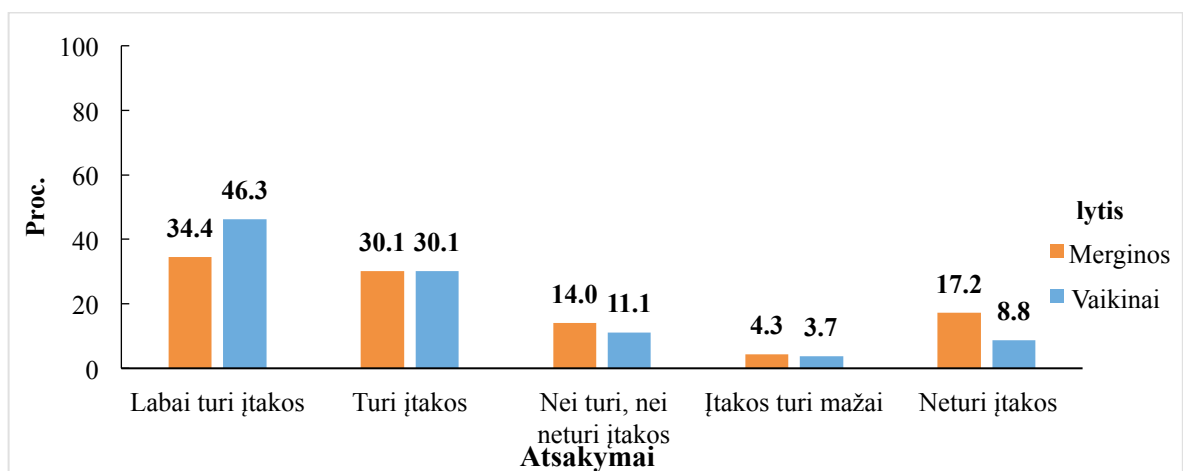
60 pav. Moksleivių atsakymų į klausimą apie kanapių poveikio daromą įtaką kanapių rūkymui pasiskirstymas

Analizuojant duomenis buvo nustatyti skirtumai ir tarp skirtingas klases lankančių respondentų. Didesnė dalis 9 – 10 klasių moksleivių (46,2 proc., 95 proc. PI 38,6 : 54), lyginant su 7 – 8 klasių moksleiviais (37,3 proc., 95 proc. PI 31,5 : 43,5) nurodė, kad kanapių poveikis turi didelės įtakos moksleivių kanapių rūkymui, (Mann-Whitney-Vilcoxon $W = 22404$, $p = 0,003$), (61 pav.).

61 pav. Moksleivių atsakymų į klausimą apie kanapių poveikio daromą įtaką kanapių rūkymui pasiskirstymas pagal klases

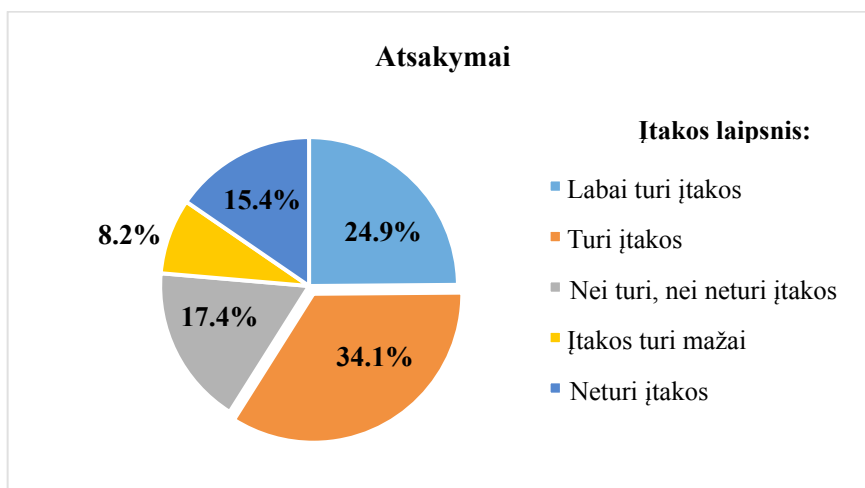
Nustatyti skirtumai ir tarp skirtingų lyčių respondentų atsakymų. Didesnė dalis vaikinų (46,3 proc., 95 proc. PI 39,8 : 53) lyginant su merginomis (34,4 proc., 95 proc. PI 28 : 41,5), nurodė, kad kanapių poveikis turi labai didelės įtakos jų rūkymui, (Mann-Whitney-Vilcoxon $W = 23374$, $p = 0,002$), (62 pav.).

62 pav. Moksleivių atsakymų į klausimą apie kanapių poveikio daromą įtaką moksleivių kanapių rūkymui pasiskirstymas pagal lytį

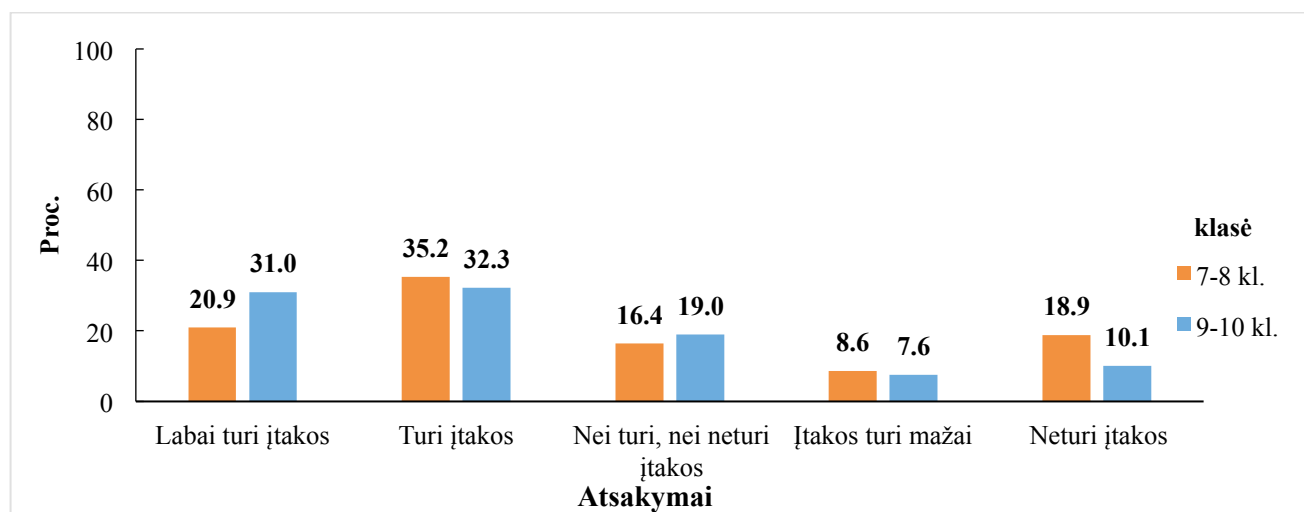
Reikšmingų skirtumų tarp respondentų gyvenančių kaime ir mieste nenustatyta (47 priedas).

Siekiant įvertinti kanapių rūkymui darančių veiksnių įtaką, tyrimo dalyvių buvo klausiama: „Kokią įtaką įtempta veikla, patiriamas stresas bei nuovargis turi kanapių rūkymui?“. Nustatyta, jog daugiau kaip trečdalis (34,1 proc.) moksleivių teigė, jog, įtempta veikla, patiriamas stresas bei nuovargis kanapių rūkymui turi įtakos. Tuo tarpu 15,4 proc. moksleivių atsakė, jog šie veiksniai neturi įtakos (63 pav.).

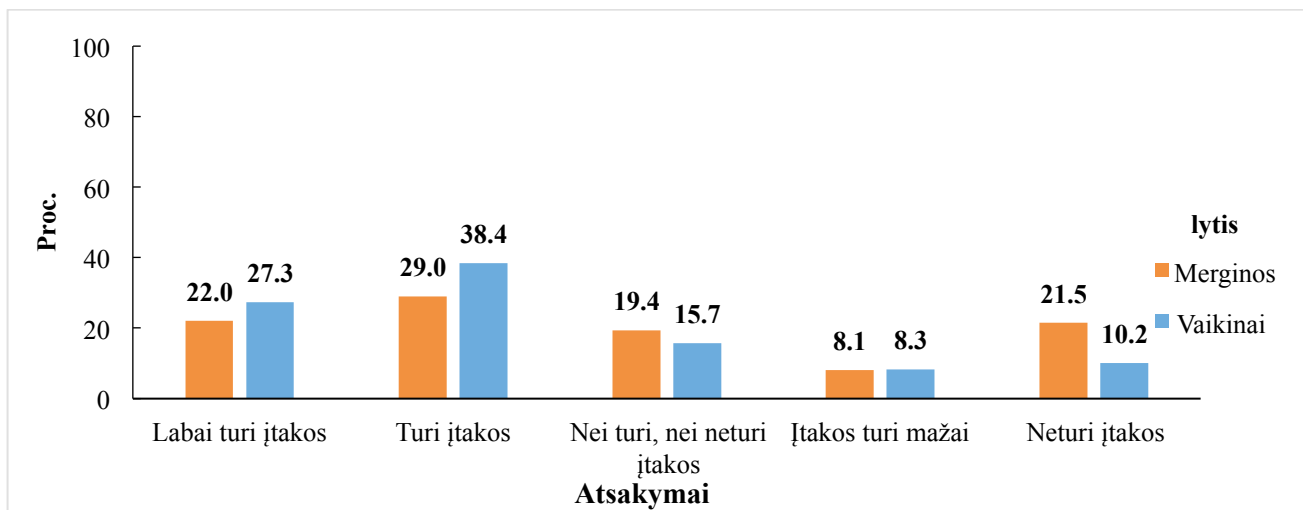
63 pav. Moksleivių atsakymų į klausimą apie įtemptos veiklos, patiriamo streso bei nuovargio daromą įtaką moksleivių kanapių rūkymui pasiskirstymas

Vertinant skirtingų klasių moksleivių atsakymus buvo nustatyti skirtumai. Didesnė dalis 9 – 10 klasių moksleivių (31 proc., 95 proc. PI 24,3 : 38,6) lyginant su 7 – 8 klasių moksleiviais (20,9 proc., 95 proc. PI 16,3 : 26,4) nurodė, kad įtempta veikla, patiriamas stresas bei nuovargis turi labai didelės įtakos moksleivių kanapių rūkymui, (Mann-Whitney-Vilcoxon $W = 22013$, $p = 0,013$), (64 pav.)

64 pav. Moksleivių atsakymų į klausimą apie įtemptos veiklos, patiriamo streso bei nuovargio daromą įtaką moksleivių kanapių rūkymui pasiskirstymas pagal klases

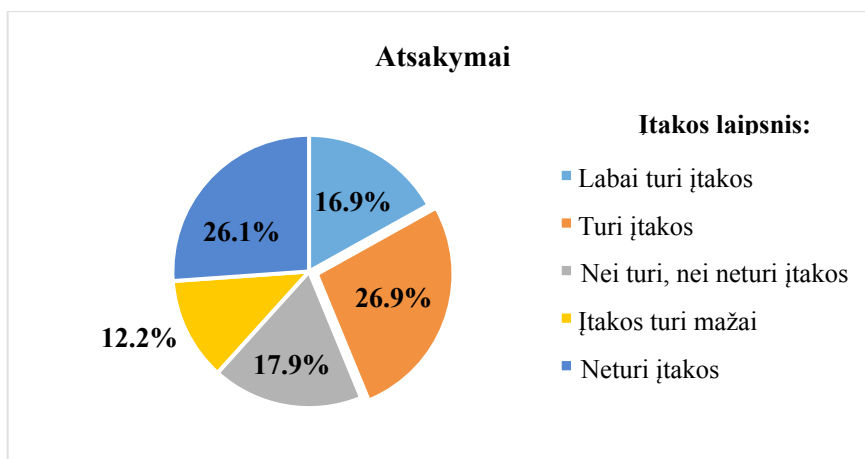
Analizuojant vaikinių ir merginų nuomones atskirai nustatyti reikšmingi skirtumai. Didesnė dalis merginų (21,5 proc., 95 proc. PI 16,2 : 28), lyginant su vaikiniais (10,2 proc., 95 proc. PI 6,8 : 14,9), veiksnį „įtempta veikla, patiriamas stresas bei nuovargis“ įvertino kaip veiksnį, neturintį įtakos moksleivių kanapių rūkymui, (Mann-Whitney-Vilcoxon $W = 23336$, $p = 0,004$), (65 pav.).

65 pav. Moksleivių atsakymų į klausimą apie įtemptos veiklos, patiriamo streso bei nuovargio daromą įtaką moksleivių kanapių rūkymui pasiskirstymas pagal lytį

Analizuojant įtemptos veiklos, patiriamo streso bei nuovargio daromą įtaką kanapių rūkymui tarp moksleivių gyvenančių mieste ir kaime, statistiškai reikšmingų skirtumų nenustatyta (48 priedas).

Norint įvertinti moksleivių nuomonę apie veiksnius, darančius įtaką moksleivių kanapių rūkymui, respondentų buvo klausama: „Kokią įtaką papildomų užsiėmimų trūkumas turi moksleivių kanapių rūkymui?“. Nustatyta, jog nemaža dalis (26,9 proc.) respondentų teigė, jog papildomų užsiėmimų trūkumas turi įtakos moksleivių kanapių rūkymui. 26,1 proc. apklaustųjų atsakė, jog šis veiksnys neturi įtakos moksleivių kanapių rūkymui (66 pav.).

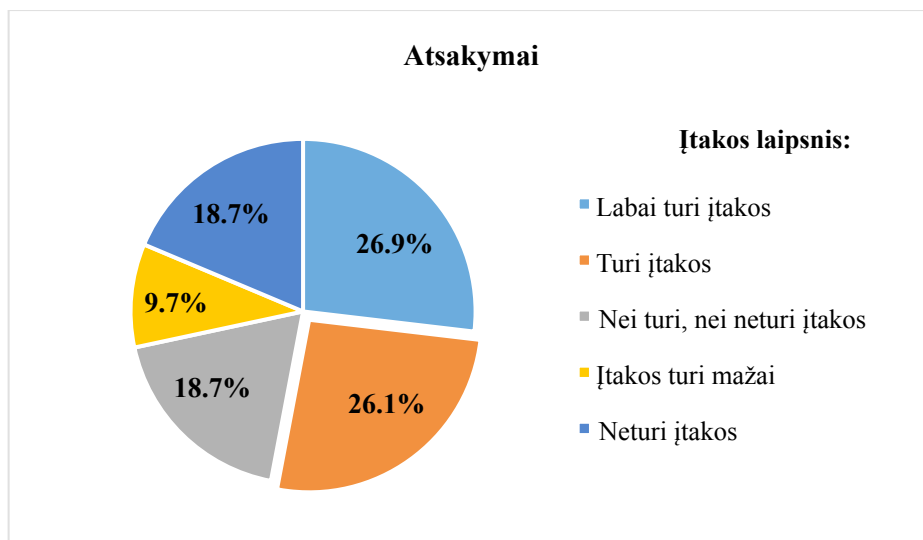

66 pav. Moksleivių atsakymų į klausimą apie papildomų užsiėmimų trūkumo daromą įtaką moksleivių kanapių rūkymui pasiskirstymas

Vertinant moksleivių nuomonę, ar papildomų užsiėmimų trūkumas turi įtakos moksleivių kanapių rūkymui pagal klases, lytį ir moksleivių gyvenamąją vietą, reikšmingų skirtumų nenustatyta (49 priedas).

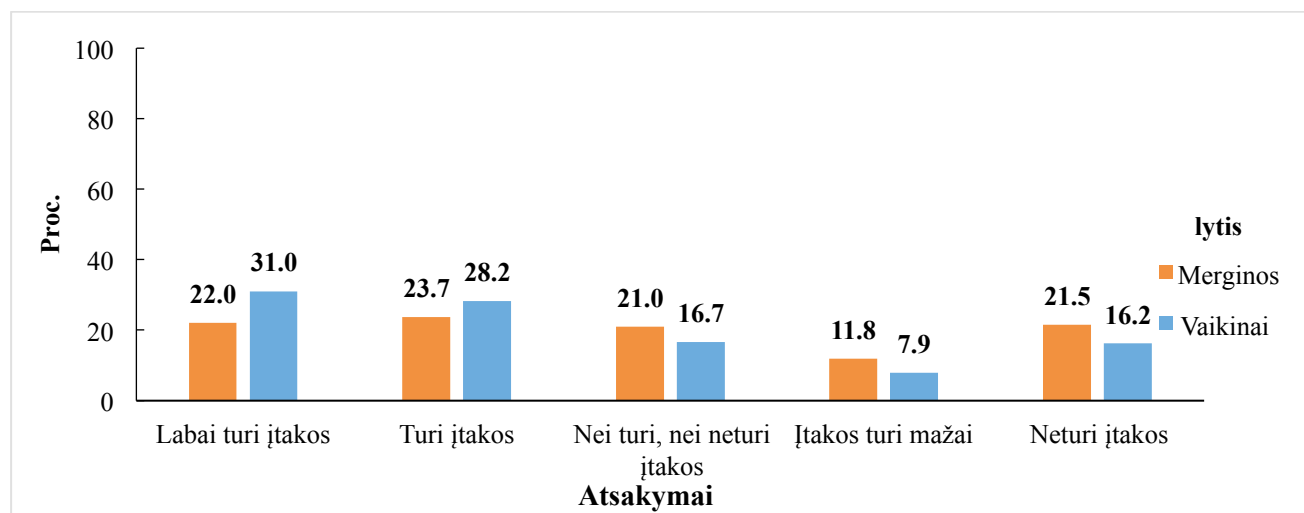
Siekiant nustatyti tyrimo dalyvių nuomonę apie kanapių rūkymui darančių veiksnių įtaką, jų buvo klausama: „Kokią įtaką kanapių populiarumas turi moksleivių kanapių rūkymui?“. Nustatyta, jog 26,9 proc. tyrime dalyvavusių teigė jog, didėjantis kanapių populiarumas moksleivių kanapių

rūkymui turi įtakos. Ir beveik tiek pat moksleivių 26,1 proc. atsakė, jog šis veiksnys visiškai neturi įtakos (67 pav.).

67 pav. Moksleivių atsakymų į klausimą apie didėjančio kanapių populiarumo daromą įtaką kanapių rūkymui pasiskirstymas

Nustatyta, jog daugiau merginų (31 proc., 95 proc. PI 25,2 : 37,5) nei vaikinų (22 proc., 95 proc. PI 16,7 : 28,5) teigė, kad kanapių populiarumas turi labai daug įtakos moksleivių kanapių rūkymui, (Mann-Whitney-Vilcoxon $W = 23336$, $p = 0,004$), (68 pav.).

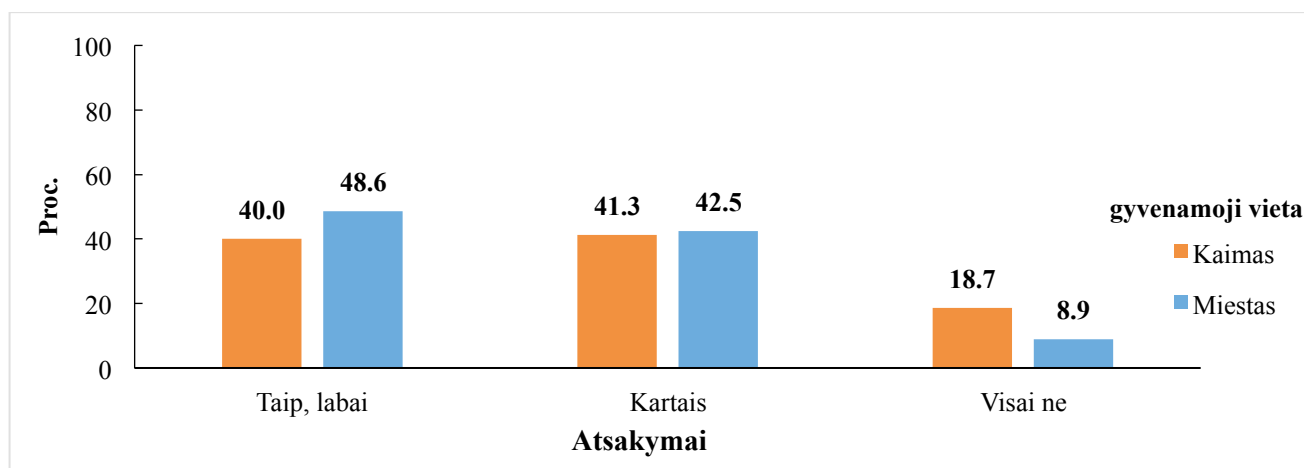
68 pav. Moksleivių atsakymų į klausimą apie didėjančio kanapių populiarumo daromą įtaką kanapių rūkymui pasiskirstymas pagal lytį

Analizuojant didėjančio kanapių populiarumo daromą įtaką moksleivių kanapių rūkymui tarp skirtingų klasių moksleivių bei gyvenančių mieste ir kaime, statistiškai reikšmingų skirtumų nenustatyta (50 priedas).

Vertinant moksleivių nuomonę ar kanapių rūkymas gali paskatinti paauglius išbandyti kitas psichoaktyvias medžiagas jų buvo klausama: „Kaip manai, ar kanapių rūkymas gali paskatinti paauglius išbandyti kitas psichoaktyvias medžiagas?“. Nustatyta, jog beveik pusė apklaustųjų – 47 proc. mano, jog kanapių rūkymas paauglius labai skatina išbandyti kitas psichoaktyvias medžiagas.

Tuo tarpu 10,7 proc. moksleivių mano, kad kanapių rūkymas visai neskatina paauglių išbandyti kitas psichoaktyvias medžiagas.

Analizuojant nustatytas skirtumas tarp skirtingose vietovėse gyvenančių moksleivių atsakymų apie tai ar kanapių rūkymas gali paskatinti paauglius išbandyti kitas psichoaktyvias medžiagas. Didesnė dalis kaime gyvenančių moksleivių (18,7 proc., 95 proc. PI 11,5 : 28,9), lyginant su mieste gyvenančiais moksleiviais (8,9 proc., 95 proc. PI 6,3 : 12,5), mano, kad kanapių rūkymas visai neskatina paauglių išbandyti kitas psichoaktyvias medžiagas, ($\chi^2 = 6,46$ df = 2, p = 0,039), (69 pav.).

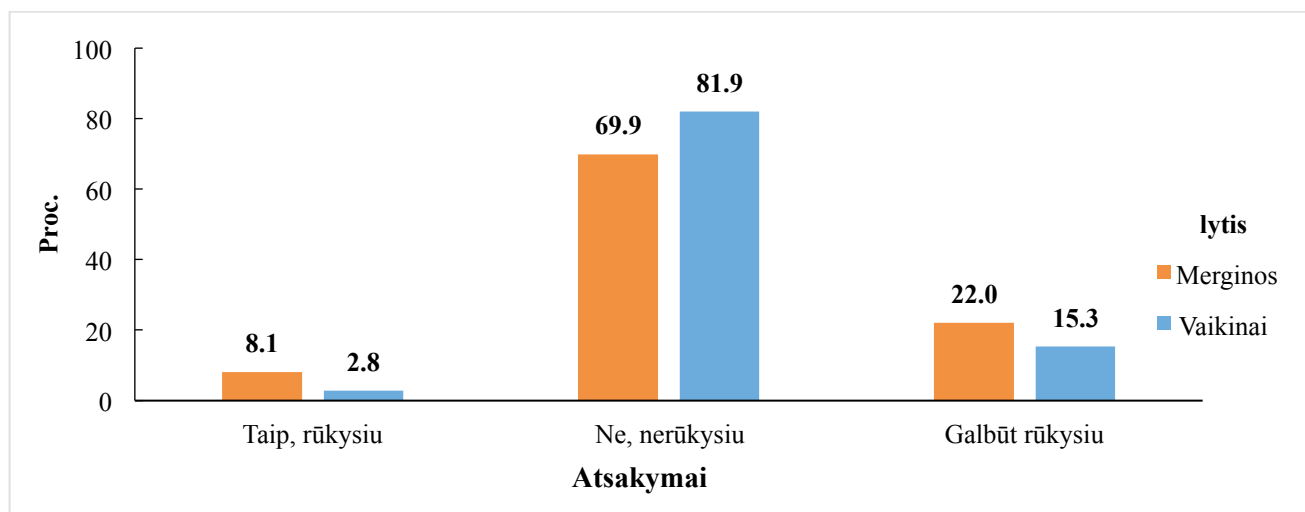

69 pav. Moksleivių atsakymų į klausimą: „Kaip manai, ar kanapių rūkymas gali paskatinti paauglius išbandyti kitas psichoaktyvias medžiagas?“ pasiskirstymas pagal gyvenamąją vietą

Analizuojant moksleivių atsakymus apie tai ar kanapių rūkymas gali paskatinti paauglius išbandyti kitas psichoaktyvias medžiagas tarp skirtingų klasių ir lyčių statistiškai reikšmingų skirtumų nenustatyta (51 priedas).

Atliekant tyrimą buvo svarbu įvertinti moksleivių ketinimus rūkyti kanapes ateityje. Tam tikslui jų buvo klausiama: „Kaip manai, ar ateityje rūkysi kanapes?“. Nustatyta, jog tik maža dalis – 5 proc. moksleivių mano, jog ateityje rūkys kanapes. Ir 18,4 proc. moksleivių atsakė, kad ateityje galbūt rūkys kanapes.

Išsiskyrė vaikinių ir merginų atsakymai apie ketinimus ateityje rūkyti kanapes. Didesnė dalis vaikinių (81,9 proc., 95 proc. PI 76,3 : 86,5), lyginant su merginomis (69,9 proc., 95 proc. PI 63 : 76) teigė, kad ateityje kanapių nerūkys, ($\chi^2 = 9,732$ df = 2, p = 0,007), (70 pav.).

70 pav. Moksleivių atsakymų apie ketinimą rūkyti kanapes ateityje pasiskirstymas pagal lytį

Analizuojant moksleivių atsakymus apie ketinimą rūkyti kanapes ateityje tarp skirtingų klasių moksleivių, bei gyvenančių mieste ir kaime statistiškai reikšmingų skirtumų nenustatyta (52 priedas).

Siekiant įvertinti moksleivių žinias apie galimą kanapių rūkymo poveikį sveikatai jų buvo klausama: „Kaip manai, ar turi pakankamai informacijos apie kanapių rūkymo daromą poveikį sveikatai?“. Nustatyta, jog 38,1 proc. moksleivių mano, kad turi pakankamai žinių. Tuo tarpu 29,1 proc. mano, kad žinių apie kanapių rūkymo poveikį sveikatai jiems trūksta.

Analizuojant moksleivių žinias apie galimą kanapių rūkymo poveikį sveikatai pagal respondentų klases, lytį ir gyvenamąją vietą statistiškai reikšmingų skirtumų nenustatyta (53 priedas).

Tyrimo metu taip pat buvo siekiama įvertinti moksleivių požiūrį į galimą kanapių rūkymo poveikį sveikatai, taigi jų buvo klausama: „Ar dažnai susimąstai apie kanapių rūkymo poveikį sveikatai?“. Nustatyta, jog tik 14,4 proc. moksleivių dažnai susimąsto apie neigiamą kanapių rūkymo poveikį sveikatai. Ir daugiau nei pusė (51,2 proc.) moksleivių atsakė visiškai nesusimąstantys apie neigiamą kanapių rūkymo poveikį sveikatai.

Analizuojant moksleivių atsakymus apie požiūrį į galimą kanapių rūkymo poveikį tarp skirtingas klases lankančių apklaustųjų, skirtingų lyčių ir tarp gyvenančių kaime ir mieste, statistiškai reikšmingų skirtumų nenustatyta (54 priedas).

2.3. Rezultatų aptarimas

Mūsų tyrimo duomenimis, elektronines cigaretes rūko beveik 25 proc. apklaustųjų. Kitų mokslininkų skelbiami rezultatai kiek mažesni. Padaugėjus tyrimų apie elektroninių cigarečių rūkymo paplitimą tarp paauglių, nustatyta, kad 2015 m. vidurinėse mokyklose besimokančių ir elektronines cigaretes rūkančių moksleivių yra 14 proc., o pagrindinėse mokyklose – 5,3 proc. (Farsalinos et al., 2013; CDC, 2013).

Įvertinus tabako cigarečių rūkymo paplitimą, nustatyta, jog šias cigaretes rūkyti renkasi dvigubai mažiau apklaustųjų nei elektronines cigaretes (12,2 proc.), o bent kartą rūkyti bandė 16,2 proc. Nors statistiškai reikšmingų skirtumų tarp tabako cigaretes rūkančių merginų ir vaikinų nustatyta nebuvo, tačiau kaip ir 2018 metų NTAKD pateiktoje ataskaitoje, pastebima, kad vyrai, o šiuo atveju – vaikinai, rūko dažniau nei merginos (atitinkamai 15,6 proc. ir 9,3 proc.).

Kanapių rūkymas –jautresnė tema, nes šis rūkymo būdas – nelegalus. Lygininat mūsų tyrimo duomenis su 2018 metų NTAKD ataskaitos duomenimis, kanapes rūko beveik trigubai mažiau apklaustųjų (atitinkamai 19,3 proc. ir 7 proc.). Apklaustų moksleivių tarpe kanapes rūkyti yra bandę beveik 6 proc.

2016 m. Lietuvoje buvo nustatyta, kad elektronines cigaretes rūkyti yra bandę 46 proc. įvairaus amžiaus apklaustųjų, o mūsų tyrimo duomenimis – trečdalis. Tais pačiais metais Lietuvoje nustatyta, jog 10 proc. apklaustų moksleivių elektronines cigaretes rūko kasdien. Iš jų 14,5 proc. vaikinų ir 5,2 proc. merginų (ESPAD, 2015). Mūsų tyrimo duomenimis, daugiau elektronines cigaretes rūkančių moksleivių yra gyvenantys kaime nei mieste (atitinkamai 34,7 proc. ir 22,3 proc.), tačiau šie skirtumai nebuvo statistiškai reikšmingi. Analizuojant rūkymo paplitimą pagal klases, kuriose moksleiviai mokosi, nustatyta, jog didžiausias rūkymo paplitimas yra tarp 9 – 10 klasių mokinių (38 proc.).

Tyrimai rodo, jog apie 80 proc. asmenų rūkyti pradeda iki 18 metų, o tie, kurie nepradeda rūkyti iki 25 metų, tikriausiai nepradės rūkyti niekada (Europos narkotikų vartojimo paplitimo ataskaita, 2015.). Mūsų atlikto tyrimo rezultatai rodo, jog pirmą kartą elektroninę ir tabako cigaretę respondentai rūkė būdami 11 – 14 metų amžiaus – 70 proc., o kanapes – 50 proc.

Taip pat nustatyta, jog beveik pusė elektronines ir tabako cigaretes rūkančiųjų apklaustųjų tai daro 5 ir daugiau kartų per dieną, o kanapes pusė apklaustųjų rūko 1 kartą per dieną. Analogiškų tyrimų nepavyko rasti.

Mūsų tyrimas parodė, jog moksleiviai daugiausiai informacijos apie elektronines cigaretes sužino iš interneto (62,4 proc.), mokytojų (17,7 proc.) bei draugų (15,7 proc.). Šie rezultatai panašūs į 2008 m. Korėjoje atlikto tyrimo rezultatus: 46,4 proc. paauglių pagrindinį informacijos šaltinį nurodė internetą, o 27,9 proc. – draugus (Cho, Shin, Moon 2011). Natūralu, jog šiais laikais visi žmonės, o ypatingai paaugliai, didžiąją laiko dalį praleidžia naršydami internete, kur knibždėte knibžda įvairių

reklamų bei informacijos, susijusios su elektroninėmis cigaretėmis.

Mūsų atlikto tyrimo metu nustatyta, jog beveik pusė apklaustų moksleivių (48,5 proc.) elektroninių cigarečių rūkymą vertino neutraliai – nei teigiamai, nei neigiamai. Šiek tiek mažiau mokinių šį procesą vertino neigiamai. Daugiau vaikinių nei merginų elektroninių cigarečių rūkymą vertino teigiamai (atitinkamai 12,4 proc. ir 5,6 proc.). JAV mokslininkų atlikto tyrimo duomenimis, du iš trijų respondentų teigia, jog elektroninių cigarečių neigiamas poveikis sveikatai yra mažesnis nei įprastų cigarečių, o net 53 proc. (iš jų 57,9 proc. merginų ir 43,3 proc. vaikinių) mūsų tyrimo apklaustųjų atsakė, jog elektroninių cigarečių garai žmonių sveikatai kenkia taip pat kaip ir įprastų tabako cigarečių dūmai (Ambrose et al., 2014).

Tabako cigaretes neigiamai vertina beveik 70 proc. apklaustųjų. Tikėtina, jog tai yra dėl to, kad tabako cigaretės žinomos nuo seno (Goodman, 1993). Nors 2018 metų NTAKD ataskaitoje skelbiama, jog kanapės šiandien yra dažniausiai vartojamas narkotikas, 60 proc. mūsų tyrimo respondentų kanapių rūkymą vertina neigiamai, didesnė dalis vaikinių nei merginų (atitinkamai 65,7 proc. ir 53,8 proc.). Analogiškų tyrimų nepavyko rasti.

Dauguma tiriamųjų veiksnių, kurie gali turėti įtakos elektroninių ir tabako cigarečių bei kanapių rūkymui, yra socialinės kategorijos. Pavyzdžiui, ne tik artimųjų, bet ir kitų suaugusiųjų elgesys turi įtakos vaiko elgesio formavimuisi (LR Vyriausybės nutarimas dėl valstybės tabako kontrolės programos patvirtinimo Nr. 954. Žin., 1998, Nr. 69-2010).

Mokslinių tyrimų metu nustatyta, jog rūkančių tėvų šeimose yra apie 50 proc. rūkančių vaikų (Gailienė, Bulotaitė, Sturlienė, 1996), taigi ir mūsų atlikto tyrimo duomenys rodo, jog apie 37 proc. respondentų teigia, jog rūkantys tėvai turi įtakos moksleivių elektroninių cigarečių rūkymui ir beveik 30 proc. respondentų teigia, jog tėvai tam turi labai daug įtakos. Kalifornijoje atlikto tyrimo duomenimis, net šeimos narių dėmesio stoka turi įtakos vaikų elektroninių cigarečių rūkymui (Pentz et al., 2015). Beveik tiek pat respondentų atsakė, jog tėvai turi labai daug įtakos moksleivių kanapių rūkymui. Dauguma mokyklinio amžiaus vaikų neretai patiria bendraamžių spaudimą ir nori pritapti prie kitų paauglių (Bielskutė, Zaborskas, 2005). Mūsų tyrime dalyvavusių moksleivių dauguma – 40 proc. – atsakė, jog draugai turi didelės įtakos moksleivių elektroninių cigarečių rūkymui. Beveik tiek pat respondentų pasisakė ir apie draugų įtaką kanapių rūkymui (daugiau vaikinių nei merginų (atitinkamai 44,9 proc. ir 38,4 proc.)). Vis dar yra nemažai moksleivių, susiduriančių su rūkančių bendraamžių spaudimu rūkyti kartu. Neretai paaugliai tikisi, jog tai padės būti pripažintais draugų tarpe ir išspręsti tam tikras savimi nepasitikėjimo problemas (NTAKD, 2011, Bulotaitė 2009).

Be to, mūsų atlikto tyrimo metu nustatyta, jog daugumai mokinių elektroninių cigarečių rūkymui labai daug įtakos turi didėjantis šių cigarečių populiarumas (36,7 proc.) bei galimybė rinktis iš įvairių skonių (braškių, obuolių, mėtų ir kt.) (40 proc.). Šie rezultatai panašūs į 2014 m. „Eurobarometro“ rezultatus. Beveik trečdalis moksleivių (daugiau merginų nei vaikinių) pažymėjo, jog

ir kanapių rūkymui įtakos turi ir šios medžiagos vis didėjantis populiarumas dėl liberalėjančios visuomenės nuomonės apie kanapių rūkymą ir poveikį organizmui.

Analizės metu buvo nustatyta, jog net 41 proc. respondentų mano, jog kanapių rūkymui didelės įtakos turi jų daromas poveikis. Taip mano didesnė dalis 9 – 10 klasių moksleivių nei 7 – 8 klasių moksleivių (atitinkamai 46,2 proc. ir 37,3 proc.) bei daugiau vaikinių nei merginų (atitinkamai 46,3 proc. ir 34,4 proc.). Analogiškų tyrimų nepavyko rasti.

Nors 2014 m. „Eurobarometro“ skelbiamais duomenimis, 45 proc. 15 – 17 m. amžiaus respondentų nuomone, elektroninių cigarečių rūkymą lemia šių prietaisų prieinama kaina (Eurobarometer 2015)., o mūsų atlikto tyrimo rezultatai priešingi – 35 proc. mokinių atsakė, jog kaina įtakos neturi visiškai.

Mūsų tyrimo metu buvo nustatyta, kad daugiau nei pusė moksleivių mano, jog tabako cigarečių rūkymas kartais gali paskatinti elektroninių cigarečių rūkymą. Neveltui mokslinių tyrimų metu buvo pastebėta, jog būti elektroninių cigarečių vartotoju tikimybė yra 1,58 kartus didesnė tarp tų, kurie bandė mesti rūkyti tabako cigaretes, negu tarp tų, kurie to daryti nebandė (Lee, Cho, 2017). Galima daryti prielaidą, jog tai yra todėl, kad vis dar yra šalių, kuriose elektroninės cigaretės yra pristatomos kaip pagalbinių priemonė, padėsianti mesti rūkyti tabako cigaretes.

Taip pat buvo nustatyta, jog beveik pusė respondentų mano, jog kanapių rūkymas paauglius labai skatina išbandyti kitas psichoaktyviasias medžiagas. Panašūs rezultatai ir kitų mokslinių darbų – alkoholio ir narkotikų vartojimas šeimoje yra vienas iš pagrindinių veiksnių, kuris lemia paauglio apsisprendimą, ar pradėti vartoti narkotines medžiagas (NTAKD, 2011, Bulotaitė, 2009).

Analizės metu taip pat buvo nustatyta, jog beveik 50 proc. apklaustų mokinių atsakė, jog ateityje neketina rūkyti elektroninių cigarečių, o vos 10 proc. mano, jog ateityje vis dėlto rūkys.

Mūsų tyrimo metu nustatyta, jog net 73 proc. apklaustųjų neketina ateityje rūkyti ir tabako cigarečių; tarp jų didesnė dalis 7 – 8 klasių moksleivių nei 9 – 10 klasių (atitinkamai 78,7 proc. ir 63,3 proc.). Tačiau įdomu tai, jog nors ir maža dalis moksleivių (5 proc.) atsakė, jog ateityje rūkys kanapes, o net 18,4 proc. moksleivių atsakė, kad galbūt rūkys kanapes ateityje. Tikėtina, jog ir tai yra dėl to paties liberalėjančio visuomenės požiūrio į kanapes.

Tačiau vis tiek galime teigti, jog mokiniai į elektronines ir tabako cigaretes bei kanapes žvelgia kaip į žalingą įprotį ir nors šiuo momentu rūko ar ketina tai daryti ateityje, supranta, jog tai nėra pagirtinas ir sveikatai palankus elgesys.

IŠVADOS

1. Atlikus teorinio diskurso analizę ir empirinį tyrimą, galima teigti, kad tyrimo hipotezė pasitvirtino. Rūkančių draugų ir tėvų įtaka dažnai lemia moksleivių pasirinkimą rūkyti elektronines ir tabako cigaretes bei kanapes.
2. Tyrimo rezultatai parodė, kad elektronines cigaretes rūko 25 proc., tabako cigaretes – 12 proc., o kanapes – 7 proc. apklaustų moksleivių. Elektroninių ir tabako cigarečių bei kanapių rūkymo paplitimas skiriasi pagal respondentų lytį (rūkančių vaikinių daugiau nei merginų). Pusė apklaustųjų elektronines ir tabako cigaretes rūko 5 ir daugiau kartų per dieną, o kanapes – 1 kartą. Dauguma moksleivių pirmą kartą elektroninę ir tabako cigaretę bei kanapes išbandė 11 – 14 metų amžiaus.
3. Daugumos moksleivių nuomone, elektroninių ir tabako cigarečių bei kanapių rūkymui daug įtakos turi jas rūkantys draugai, didėjantis elektroninių cigarečių bei kanapių populiarumas bei elektroninių cigarečių skonių įvairovė. Tiriamieji mano, kad moksleivių rūkymą lemia ir tai, kad rūko jų tėvai. Tačiau tiriamieji mano, kad mažiausiai jų pasirinkimą rūkyti lemia kaina ar jų patiriamas stresas ir nuovargis.
4. Beveik visi tyrime dalyvavę respondentai turi įvairaus lygio žinių apie elektroninių ir tabako cigarečių bei kanapių poveikį sveikatai. Daugiau žinių turi merginos nei vaikinai, vyresnių klasių moksleiviai nei jaunesnių, gyvenantys mieste nei kaime.
5. Beveik pusė moksleivių elektroninių cigarečių rūkymą vertino neigiamai. Tokios nuomonės merginų daugiau nei vaikinių. Taip pat daugiau nei du trečdaliai apklaustųjų neigiamai vertina tabako cigarečių ir kanapių rūkymą. Pusės moksleivių nuomone, elektroninės cigaretės gali padėti mesti rūkyti įprastas cigarete (taip teigiančių vaikinių daugiau nei merginų.), tabako cigarečių rūkymas – paskatinti rūkyti elektronines cigaretes, o kanapių rūkymas – išbandyti kitas psichoaktyvias medžiagas. Beveik 50 proc. respondentų ateityje neketina rūkyti elektroninių cigarečių, o daugiau nei 70 proc. – tabako cigarečių ir kanapių.

REKOMENDACIJOS

1. Visuomenės sveikatos priežiūros specialistai mokyklose turėtų dažniau organizuoti pokalbius ir prevencines programas moksleiviams apie neigiamą elektroninių ir tabako cigarečių bei kanapių poveikį sveikatai, kuriose dalyvautų su jaunuimu dirbančios nevyriausybinės organizacijos, kurios motyvuotų moksleivius atsisakyti žalingų įpročių, elektroninių ir tabako cigarečių bei kanapių rūkymo.
2. Sveikatos apsaugos sistemoje turėtų būti numatytos priemonės, skirtos moksleivių elektroninių ir tabako cigarečių bei kanapių rūkymo paplitimo mažinimui, bei griežtinti šių produktų pardavimo reglamentavimą.
3. Mokyklose turėtų būti privaloma turėti prevencijos programos strategiją, kurioje uždaviniai būtų orientuoti į konkrečius būdus ir susitarimus kartu su visa įstaigos bendruomene, siekti bendros visos mokyklos darbuotojų ir moksleivių veiklos dermės bei nustatyti kiekvieno auklėtojo ar kito, prevencinę veiklą vykdančio, darbuotojo funkcijas ir atsakomybę.
4. Efektyvios rūkymo prevencijos programos turi būti orientuotos į mokymą tiek apie greitas, tiek apie ilgai trunkančias nepageidaujamas psichologines, kosmetines ir socialines rūkymo pasekmes, būdų, kurie gali pakeisti rūkymo socialines normas, sumažinti socialinę atskirtį, didinti supratimą, kad nerūkymas yra socialinė norma ir kad ne visi jų bendraamžiai rūko.

LITERATŪRA

1. Abrams D. 2014. Promise and Peril of e-Cigarettes: Can Disruptive Technology Make Cigarettes Obsolete? *JAMA J Am Med Assoc.* 311:135–6. [žiūrėta 2019m . balandžio 7 d.]. Prieiga per internetą: <<https://bit.ly/2IuQQtQ>>.
2. Adalbjarnardottir S, Rafnsson FD. 2002. Adolescent antisocialbehavior and substance use longitudinal analyses. *Addict Behav.* [žiūrėta 2019 m. gegužės 10 d.] Prieiga per internetą: <<https://www.ncbi.nlm.nih.gov/pubmed/11817764>>.
3. Aleknaitė A, Andrijauskaitė M, Latauskienė J, Andrejevaitė V. 2016. Elektroninės cigaretės: naujas būdas mesti rūkyti ar nauja grėsmė? *Acta Medica Lituanica* 23(1). [žiūrėta 2019m . kovo 25 d.]. Prieiga per internetą: <<http://lmaleidykla.lt/ojs/index.php/actamedicalituanica/article/view/3269>>.
4. Ambrose BK, Rostron BL, Johnson SE, Portnoy DB, Apelberg BJ, Kaufman AR, et al. 2014. Perceptions of the relative harm of cigarettes and e-cigarettes among U.S. youth. *Am J Prev Med.* 47(2 Suppl 1):S53-60. [žiūrėta 2019m . balandžio 13 d.]. Prieiga per internetą: <<https://www.ncbi.nlm.nih.gov/pubmed/25044196>>.
5. Arrazola RA, Singh T, Corey CG, Husten CG, Neff LJ, Apelberg BJ, et al. 2014. Tobacco use among middle and high school students - United States. *MMWR Morb Mortal Wkly Rep.* 2015, 64(14):381–5. [žiūrėta 2019m . balandžio 10 d.]. Prieiga per internetą: <<https://www.ncbi.nlm.nih.gov/pubmed/25879896>>.
6. Aškinytė ir kt. 2001. Mokykla be narkotikų. Mokytojo knyga. Vilnius.
7. Bahl V, Lin S, Xu N, Davis B, Wang Y, Talbot P. 2012. Comparison of electronic cigarette refill fluid cytotoxicity using embryonic and adult models. *Reprod Toxicol Elmsford N.* 34(4):529–37. [žiūrėta 2019m . balandžio 8 d.]. Prieiga per internetą: <<https://www.ncbi.nlm.nih.gov/pubmed/22989551>>.
8. Barrington-Trimis JL, Samet JM, McConnell R. 2014. Flavorings in Electronic Cigarettes An Unrecognized Respiratory Health Hazard? *JAMA.* 312(23):2493–4. [žiūrėta 2019m . balandžio 8 d.]. Prieiga per internetą: <<https://www.ncbi.nlm.nih.gov/pmc/articles/PMC4361011/>>.
9. Baudžiamasis kodeksas. Straipsnis 259. [žiūrėta 2019 m. balandžio 20 d.]. Prieiga per internetą: <<http://www.infolex.lt/ta/66150:str259>>.
10. Behar RZ, Davis B, Wang Y, Bahl V, Lin S, Talbot P. 2014. Identification of toxicants in cinnamon-flavored electronic cigarette refill fluids. *Toxicol Vitro Int J Publ Assoc BIBRA.* 28(2):198–208. [žiūrėta 2019 m. balandžio 8 d.] Prieiga per internetą: <<https://europepmc.org/abstract/med/24516877>>.
11. Bhatnagar A, Whitsel LP, Ribisl KM, Bullen C, Chaloupka F, Piano MR, et al. 2014. Electronic Cigarettes: A Policy Statement From the American Heart Association. *Circulation.* 130(16):1418–36. [žiūrėta 2019m . kovo 25 d.]. Prieiga per internetą: <<http://circ.ahajournals.org/content/130/16/1418>>.
12. Bielskutė J, Zaborskis A. 2005. Paauglių polinkis vartoti alkoholinius gėrimus ir šį poelgį skatinantys veiksniai. *Medicina.* Kaunas.
13. Bulotaitė L. 2009. Priklausomybių anatomija: narkotikai / alkoholis / lošimas / internetas / darbas / pirkimas. Vilnius: Tyto alba.
14. Caulkins J. P, Kilmer B, Kleiman M. A. R. 2016. Marijuana Legalization. What Everyone Needs To Know. p. 5. Oxford University Press.
15. CDC. 2013. Notes from the Field: Electronic Cigarette Use Among Middle and High School Students — United States, 2011–2012. [žiūrėta 2019m . kovo 29 d.] Prieiga per internetą: <<https://www.cdc.gov/mmwr/preview/mmwrhtml/mm6235a6.htm>>.
16. Cheng T. 2014. Chemical evaluation of electronic cigarettes. *Tob Control.* 23(Suppl 2):11-17. [žiūrėta 2019m . kovo 30 d.]. Prieiga per internetą: <http://tobaccocontrol.bmj.com/content/23/suppl_2/ii11>.
17. Cho JH, Shin E, Moon S-S. 2011. Electronic-cigarette smoking experience among adolescents. *J Adolesc Health Off Publ Soc Adolesc Med.* 49(5):542–6. [žiūrėta 2019m . balandžio 16 d.] Prieiga per internetą: <<https://www.ncbi.nlm.nih.gov/pubmed/22018571>>.

18. Cooper M, Case KR, Loukas A. 2015. E-cigarette use among Texas youth: Results from the 2014 Texas Youth Tobacco Survey. *Addict Behav.* 50:173–7. [žiūrėta 2019m . balandžio 13 d.]. Prieiga per internetą: <<https://www.ncbi.nlm.nih.gov/pubmed/26151581>>.
19. Dockrell M, Morrison R, Bauld L, McNeill A. 2013. E-cigarettes: prevalence and attitudes in Great Britain. *Nicotine Tob Res Off J Soc Res Nicotine Tob.* 15(10):1737–44. [žiūrėta 2019m . balandžio 10 d.]. Prieiga per internetą: <<https://www.ncbi.nlm.nih.gov/pubmed/23703732>>.
20. Droomers M, Schrijvers CTM, Casswell S. 2003. Occupational level of the father and alcohol consumption during adolescence, patterns and predictors. *J Epidemiol Community Health.* [žiūrėta 2019 m. gegužės 7 d.] Prieiga per internetą: <<https://www.ncbi.nlm.nih.gov/pmc/articles/PMC1732575/>>.
21. E – cigarettes, advertising, and youth. 2014. [žiūrėta 2019 m. balandžio 20 d.] Prieiga per internetą: <https://truthinitiative.org/sites/default/files/Vaporized_Ecigarettes_Advertising_and_Youth_May_2014.pdf>.
22. Higienos institutas. 2017. Elektroninės cigaretės: poveikis sveikatai ir teisinis reglamentavimas europoje. [žiūrėta 2019 m. kovo 11 d.] Prieiga per internetą: <<http://www.hi.lt/uploads/pdf/projektai/Ivykdyti%20projektai/101.Elektronines%20cigaretes.pdf>>.
23. Elgar FJ, Robets C, Parry-Langdon N, Bayce W. 2005. Income inequality and alcohol use: a multilevel analysis of drinking and drunkenness in adolescents in 34 countries. *Eur J Public Health.* [žiūrėta 2019 m. gegužės 10 d.] Prieiga per internetą: <<https://www.ncbi.nlm.nih.gov/pubmed/15985459>>.
24. Eurobarometer. Attitudes of Europeans towards tobacco and electronic cigarettes. 2015. [žiūrėta 2019 m. kovo 1 d.] Prieiga per internetą: http://ec.europa.eu/commfrontoffice/publicopinion/archives/ebs/ebs_429_en.pdf
25. European Commission (EC) Directive 2014/40/eu of the european parliament and of the council of 3 April 2014 on the approximation of the laws, regulations and administrative provisions of the Member States concerning the manufacture, presentation and sale of tobacco and related products and repealing Directive 2001/37/EC. [žiūrėta 2019 m. balandžio 10 d.]. Prieiga per internetą: <https://ec.europa.eu/health/sites/health/files/tobacco/docs/dir_201440_en.pdf>.
26. European Commission (EC). Tobacco. 2015. [žiūrėta 2019 m. kovo 29 d.] Prieiga per <internetą: http://ec.europa.eu/health/tobacco/docs/2015_infograph_en.pdf>.
27. Europos narkotikų vartojimo paplitimo ataskaita. 2015. [žiūrėta 2019 m. balandžio 19 d.]. Prieiga per internetą: <http://ntakd.lrv.lt/uploads/ntakd/documents/files/ESPAD_report_2015>.
28. Farsalinos KE, Romagna G, Alliffranchini E, Ripamonti E, Bocchietto E, Todeschi S, et al. 2013. Comparison of the Cytotoxic Potential of Cigarette Smoke and Electronic Cigarette Vapour Extract on Cultured Myocardial Cells. *Int J Environ Res Public Health.* 10(10):5146–62. [žiūrėta 2019m . balandžio 8 d.]. Prieiga per internetą: <<https://www.ncbi.nlm.nih.gov/pmc/articles/PMC3823305/>>.
29. Farsalinos KE, Romagna G, Tsiapras D, Kyrzopoulos S, Voudris V. 2013. Evaluating Nicotine Levels Selection and Patterns of Electronic Cigarette Use in a Group of “Vapers” Who Had Achieved Complete Substitution of Smoking. *Subst Abuse Res Treat.* 7:139–46. [žiūrėta 2019m . balandžio 5 d.] Prieiga per internetą: <<https://www.ncbi.nlm.nih.gov/pmc/articles/PMC3772898/>>.
30. Stanton A. Glantz. 2014. FDA Should Prohibit Flavors in all Tobacco Products in the Current Rule Making. UCSF. [žiūrėta 2019 m. kovo 10 d.] Prieiga per internetą: <<https://tobacco.ucsf.edu/fda-should-prohibit-flavors-all-tobacco-products-current-rule-making>>.
31. Fotiou A, Kanavou E, Stavrou M, Richardson C, Kokkevi A. 2015. Prevalence and correlates of electronic cigarette use among adolescents in Greece: a preliminary cross-sectional analysis of nationwide survey data. *Addict Behav.* 51:88–92. [žiūrėta 2019m . balandžio 13 d.] Prieiga per internetą: <<https://www.ncbi.nlm.nih.gov/pubmed/26240943>>.
32. Gailienė D, Bulotaitė L, Sturlienė N. 1996. Aš myliu kiekvieną vaiką. Apie vaikų psichologinio atsparumo ugdymą. Valstybinis leidybos centras.
33. Goodman, J. E. 1993. Tobacco in history: the cultures of dependence. New York: Routledge.

34. Goniewicz ML, Knysak J, Gawron M, Kosmider L, Sobczak A, Kurek J, et al. 2014. Levels of selected carcinogens and toxicants in vapour from electronic cigarettes. *Tob Control*. (2):133–9. [žiūrėta 2019m . balandžio 5 d.]. Prieiga per internetą: <<https://www.ncbi.nlm.nih.gov/pubmed/23467656>>.
35. Goniewicz ML, Zielinska-Danch W. 2012. Electronic cigarette use among teenagers and young adults in Poland. *Pediatrics*. 130(4):e879-885. [žiūrėta 2019m . balandžio 16 d.]. Prieiga per internetą: <<https://www.ncbi.nlm.nih.gov/pubmed/22987874>>.
36. Goniewicz ML. 2014. Levels of selected carcinogens and toxicants in vapour from electronic cigarettes. [žiūrėta 2019 m. kovo 10 d.] Prieiga per internetą: <https://www.ocf.berkeley.edu/~dshuster/e-Cigarettes/Goniewicz_2014.pdf>.
37. Goštautaitė – Midttun N., Goštautas A., Čepulytė A. 2013. Sveikatos priežiūros paslaugų vaikams, vartojantiems psichiką veikiančias medžiagas, prieinumas Lietuvos psichikos sveikatos priežiūros įstaigose. [žiūrėta 2019 m. gegužės 2 d.]. Prieiga per internetą: <http://old.ntakd.lt/files/statistika/tyrimai/2014/2014_vaikams.pdf 2013>.
38. Grana R, Benowitz N, Glantz SA. 2014. E-Cigarettes. *Circulation*. 129(19):1972–86. [žiūrėta 2019 m. kovo 27 d.]. Prieiga per internetą: <<http://circ.ahajournals.org/content/129/19/1972>>.
39. Grimalauskienė O, Bulotaitė L, Subata E, Javtokas Z, Davidonienė O, Vainauskienė R. 2002. Narkotikų vartojimo prevencija bendruomenėje. Pirminės sveikatos priežiūros darbuotojo žinynas. Vilnius.
40. Hajek P, Etter J-F, Benowitz N, Eissenberg T, McRobbie H. 2014. Electronic cigarettes: review of use, content, safety, effects on smokers and potential for harm and benefit. *Addict Abingdon Engl*. 109(11):1801–10. [žiūrėta 2019m . balandžio 7 d.]. Prieiga per internetą: <<https://www.ncbi.nlm.nih.gov/pubmed/25078252>>.
41. Heffernan T. 2016. The Impact of Active and Passive Smoking Upon Health and Neurocognitive Function. *Frontiers Media SA*; [žiūrėta 2019m . kovo 25 d.]. Prieiga per internetą: <<https://www.ncbi.nlm.nih.gov/pmc/articles/PMC5002896/>>.
42. Hutzler C, Paschke M, Kruschinski S, Henkler F, Hahn J, Luch A. 2014. Chemical hazards present in liquids and vapors of electronic cigarettes. *Arch Toxicol*. 88(7):1295–308. [žiūrėta 2019m . kovo 29 d.]. Prieiga per internetą: <<https://www.ncbi.nlm.nih.gov/pubmed/24958024>>.
43. Johnston L. D., O'Malley P. M, Miech R. A., Bachman J. G., Schulenberg J. E. 2014. Key findings on adolescent drug use. [žiūrėta 2019 m. balandžio 5 d.]. Prieiga per internetą: <<http://www.monitoringthefuture.org/pubs/monographs/mtf-overview2014.pdf>>.
44. Kabir MA, Goh K-L, Khan MH. 2013. A cross-country comparison of tobacco consumption among youths from selected South-Asian countries. *BMC Public Health*. 13:379. [žiūrėta 2019m . kovo 25 d.]. Prieiga per internetą: <<https://bmcpublichealth.biomedcentral.com/articles/10.1186/1471-2458-13-379>>.
45. Kim H-J, Shin H-S. 2013. Determination of tobacco-specific nitrosamines in replacement liquids of electronic cigarettes by liquid chromatography-tandem mass spectrometry. *J Chromatogr A*. 1291:48–55. [žiūrėta 2019m . kovo 28 d.]. Prieiga per internetą: <<https://www.ncbi.nlm.nih.gov/pubmed/23602640>>.
46. King BA, Patel R, Nguyen KH, Dube SR. 2015. Trends in awareness and use of electronic cigarettes among US adults, 2010-2013. *Nicotine Tob Res Off J Soc Res Nicotine Tob*. 17(2):219–27. [žiūrėta 2019m . balandžio 10 d.]. Prieiga per internetą: <<https://www.ncbi.nlm.nih.gov/pubmed/25239961>>.
47. Kosmider L, Sobczak A, Fik M, Knysak J, Zacierka M, Kurek J, et al. 2014. Carbonyl compounds in electronic cigarette vapors: effects of nicotine solvent and battery output voltage. *Nicotine Tob Res Off J Soc Res Nicotine Tob*. 16(10):1319–26. [žiūrėta 2019 m. balandžio 7 d.] Prieiga per internetą: <<https://www.ncbi.nlm.nih.gov/pubmed/24832759>>.
48. Laino T, Tuma C, Moor P, Martin E, Stolz S, Curioni A. 2012. Mechanisms of propylene glycol and triacetin pyrolysis. *J Phys Chem A*. 116(18):4602–9. [žiūrėta 2019m . balandžio 7 d.]. Prieiga per internetą: <<https://www.ncbi.nlm.nih.gov/pubmed/22512236>>.
49. Lee JA, Lee S, Cho H-J. 2017. The Relation between Frequency of E-Cigarette Use and Frequency and Intensity of Cigarette Smoking among South Korean Adolescents. *Int J Environ*

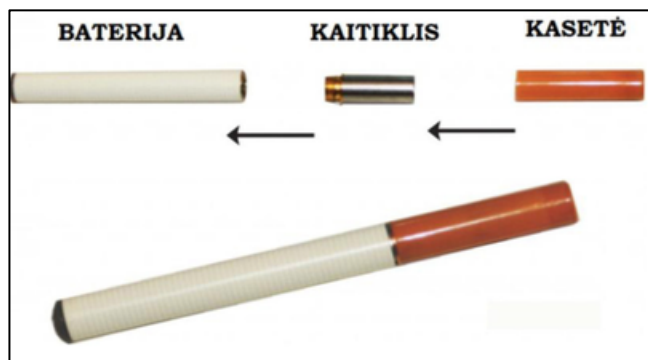
- Res Public Health. 14(3). [žiūrėta 2019m . balandžio 13 d.]. Prieiga per internetą: <<https://www.ncbi.nlm.nih.gov/pmc/articles/PMC5369141/>>.
50. Lerner JV, Vicary JR. 1984. Difficult temperament and drug use: analyses from the New York longitudinal study. J Drug Edu. [žiūrėta 2019 m. gegužės 10 d.] Prieiga per internetą: <<https://www.ncbi.nlm.nih.gov/pubmed/6537440>>.
 - Lietuvos respublikos tabako, tabako gaminių ir su jais susijusių gaminių kontrolės įstatymas. Žin. 1996, Nr. 11-281.
 51. Lietuvos statistikos departamentas 2018. Alkoholio ir tabako vartojimas ir padariniai 2017 m. [žiūrėta 2019 m. balandžio 19 d.] Prieiga per internetą: <[https://ntakd.lrv.lt/uploads/ntakd/documents/files/SD_Inf_pran_Alkoholio_tabako_vartojim_2017_\(29\)_MPR.pdf](https://ntakd.lrv.lt/uploads/ntakd/documents/files/SD_Inf_pran_Alkoholio_tabako_vartojim_2017_(29)_MPR.pdf)>.
 52. Lintonen T, Rimpela M, Vikat A, Rimpela A. 2000. The effect of societal changes on drunkenness trends in early adolescence. Health Educ Res. [žiūrėta 2019 m. gegužės 10 d.]. Prieiga per internetą: <<https://www.ncbi.nlm.nih.gov/pubmed/10977374>>.
 53. Loughlin J O, Paradis G, Kim W, DiFranza J, Meshefedjian G, McMillan-Davey E, Wong S, Hanley J and Tyndale. 2004. Genetically decreased CYP2A6 and the risk of tobacco dependence: a prospective study of novice smokers. Tobacco Control. [žiūrėta 2019 m. gegužės 10 d.] Prieiga per internetą: <<https://www.ncbi.nlm.nih.gov/pmc/articles/PMC1747926/>>.
 54. LR narkotinių ir psichotropinių medžiagų kontrolės įstatymas 1998 (Nr. VIII-602).
 55. LR Vyriausybės nutarimas dėl valstybės tabako kontrolės programos patvirtinimo Nr. 954. Žin., 1998, Nr. 69-2010
 56. McAuley TR, Hopke PK, Zhao J, Babaian S. 2012. Comparison of the effects of e-cigarette vapor and cigarette smoke on indoor air quality. Inhal Toxicol. (12):850–7. [žiūrėta 2019m . balandžio 5 d.] Prieiga per internetą: <<https://www.ncbi.nlm.nih.gov/pubmed/23033998>>.
 57. McMillen RC, Gottlieb MA, Shaefer RMW, Winickoff JP, Klein JD. 2015. Trends in Electronic Cigarette Use Among U.S. Adults: Use is Increasing in Both Smokers and Nonsmokers. Nicotine Tob Res Off J Soc Res Nicotine Tob. (10):1195–202. [žiūrėta 2019m . balandžio 10 d.]. Prieiga per internetą: <<https://www.ncbi.nlm.nih.gov/pubmed/25381306>>.
 58. McRobbie H, Bullen C, Hartmann-Boyce J, Hajek P. 2014. Electronic cigarettes for smoking cessation and reduction. Cochrane Database Syst Rev. (12):CD010216. [žiūrėta 2019m . kovo 25 d.]. Prieiga per internetą: <<https://www.ncbi.nlm.nih.gov/pubmed/25515689>>.
 59. Narkotikų, tabako ir alkoholio departamentas (NTAKD). 2011. Kanapės: faktai, kuriuos turėtų žinoti tėvai. [žiūrėta 2019 m. gegužės 2 d.]. Prieiga per internetą: <<https://ntakd.lrv.lt/uploads/ntakd/documents/files/Nida.pdf> 2011>.
 60. Narkotikų, tabako ir alkoholio departamentas (NTAKD). 2016. Tabako sudedamųjų dalių poveikis organizmui. [žiūrėta 2020 m. vasario 25 d.]. Prieiga per internetą: <https://ntakd.lrv.lt/lt/tabako-sudedamuju-daliu-poveikis-organizmui>
 61. Narkotikų, tabako ir alkoholio departamentas (NTAKD). Metinis pranešimas 2018 m. [žiūrėta 2019 m. gegužės 2 d.]. Prieiga per internetą: <[https://ntakd.lrv.lt/uploads/ntakd/documents/files/NTAKD_ataskaita\(1\).pdf](https://ntakd.lrv.lt/uploads/ntakd/documents/files/NTAKD_ataskaita(1).pdf)>.
 62. Palazzolo DL. 2013. Electronic Cigarettes and Vaping: A New Challenge in Clinical Medicine and Public Health. A Literature Review. Front Public Health. [žiūrėta 2019m . kovo 29 d.]. Prieiga per internetą: <<https://www.ncbi.nlm.nih.gov/pmc/articles/PMC3859972/>>.
 63. Pellegrino RM, Tinghino B, Mangiaracina G, Marani A, Vitali M, Protano C, et al. 2012. Electronic cigarettes: an evaluation of exposure to chemicals and fine particulate matter (PM). Ann Ig Med Prev E Comunita. (4):279–88. [žiūrėta 2019m . kovo 29 d.]. Prieiga per internetą: <<https://www.ncbi.nlm.nih.gov/pubmed/22913171>>.
 64. Pentz MA, Shin H, Riggs N, Unger JB, Collison KL, Chou C-P. 2015. Parent, peer, and executive function relationships to early adolescent e-cigarette use: a substance use pathway? Addict Behav. 42:73–8. [žiūrėta 2019m . balandžio 14 d.]. Prieiga per internetą: <<https://www.ncbi.nlm.nih.gov/pubmed/25462657>>.

65. Picket W, Schmid H, Boyce WF, Simpson K, Scheidt PC, Mazur J. 2002. Multiple risk behavior and injuri: an internatyional analysis of young people. *Arch Pediatr Adolesc Med.* [žiūrėta 2019 m. gegužės 10 d.] Prieiga per internetą: <<https://www.ncbi.nlm.nih.gov/pubmed/12144369>>.
66. Pisinger C, Døssing M. 2014. A systematic review of health effects of electronic cigarettes. *Prev Med.* 69:248–60. [žiūrėta 2019m . balandžio 5 d.]. Prieiga per internetą: <<https://www.ncbi.nlm.nih.gov/pubmed/25456810>>.
67. Šatkauskas B., Danila E. 2001. Tabako rūkymas. *Klinikinė pulmonologija.*
68. Šaulinskienė R., Bartkevičienė A., Žiliukas G., Razbadauskas A. 2012. Studentų rūkymo įpročiai ir požiūris į rūkymą. [žiūrėta 2019 m. gegužės 2d.] Prieiga per internetą: <http://www.hi.lt/uploads/pdf/visuomenes%20sveikata/2012.priedas1/VS_1priedas_2012_Saulinskiene.pdf>.
69. Scheffler S, Dieken H, Krischenowski O, Förster C, Branscheid D, Aufderheide M. 2015. Evaluation of E-Cigarette Liquid Vapor and Mainstream Cigarette Smoke after Direct Exposure of Primary Human Bronchial Epithelial Cells. *Int J Environ Res Public Health.* 12(4):3915–25. [žiūrėta 2019m . kovo 28 d.]. Prieiga per internetą: <<https://www.ncbi.nlm.nih.gov/pmc/articles/PMC4410224/>>.
70. Laugesen M. 2008. Second Safety Report on the Ruyan® e-cigarette. *Health New Zealand* [žiūrėta 2019 m. kovo 25 d.] Prieiga per internetą: <http://www.healthnz.co.nz/2ndSafetyReport_9Apr08.pdf>.
71. Stenger N, Chailleux E. 2016. Survey on the use of electronic cigarettes and tobacco among children in middle and high school. *Rev Mal Respir.* 33(1):56–62. [žiūrėta 2019m . balandžio 13 d.]. Prieiga per internetą: <<https://www.ncbi.nlm.nih.gov/pubmed/26071978>>.
72. Surís J-C, Berchtold A, Akre C. 2015. Reasons to use e-cigarettes and associations with other substances among adolescents in Switzerland. *Drug Alcohol Depend.* 153:140–4. [žiūrėta 2019m . kovo 27 d.]. Prieiga per internetą: <<https://www.ncbi.nlm.nih.gov/pubmed/26077606>>.
73. Trehy ML, Ye W, Hadwiger ME, Moore TW, Allgire JF, Woodruff JT, et al. 2011. Analysis of Electronic Cigarette Cartridges, Refill Solutions, and Smoke for Nicotine and Nicotine Related Impurities. *J Liq Chromatogr Relat Technol.* 34(14):1442–58. [žiūrėta 2019m . kovo 30 d.] Prieiga per internetą: <<https://www.tandfonline.com/doi/abs/10.1080/10826076.2011.572213>>.
74. United Nations Office on Drugs and Crime (UNODC). 2016. Illicit drug markets: situations and trends. *World Drug Report 2016.* [žiūrėta 2019 m. balandžio 19 d.]. Prieiga per internetą: <https://www.unodc.org/doc/wdr2016/WORLD_DRUG_REPORT_2016_web.pdf>.
75. Van der Vorst H, Engels RCME, Meeus W, Dehovic M, Van Leeuwe J. 2005. The role of alcohol-specific socialization in adolescents drinking behaviour. 100:1464 – 76. [žiūrėta 2019m . balandžio 5 d.]. Prieiga per internetą: <<https://www.ncbi.nlm.nih.gov/pubmed/16185208>>.
76. Vansickel AR, Eissenberg T. 2013. Electronic cigarettes: effective nicotine delivery after acute administration. *Nicotine Tob Res Off J Soc Res Nicotine Tob.* 15(1):267–70. [žiūrėta 2019m . balandžio 5 d.]. Prieiga per internetą: <<https://www.ncbi.nlm.nih.gov/pubmed/22311962>>.
77. Vardavas CI, Anagnostopoulos N, Kougias M, Evangelopoulou V, Connolly GN, Behrakis PK. 2012. Short-term pulmonary effects of using an electronic cigarette: impact on respiratory flow resistance, impedance, and exhaled nitric oxide. *Chest.* 141(6):1400–6. [žiūrėta 2019m . balandžio 8 d.]. Prieiga per internetą: <<https://www.ncbi.nlm.nih.gov/pubmed/22194587>>.
78. Vergyga A., Klumbienė J., Petkevičienė J., Žemaitienė N. 2008. Tabako kontrolė ir pagalba metantiems rūkyti. *Mokymo knyga.* Kaunas.
79. Vilniaus miesto mokinių gyvensena ir sveikata 2014 m. 2014. [žiūrėta 2019 m. balandžio 10 d.] Prieiga per internetą: <http://www.vvsv.lt/wp-content/uploads/2015/09/HBSC2015-08-31-galutinis1.pdf>
80. Yamaguchi MS, McCartney MM, Falcon AK, Linderholm AL, Ebeler SE, Kenyon NJ, Harper RW, Schivo M, Davis CE. 2019. Modeling cellular metabolomic effects of oxidative stress impacts from hydrogen peroxide and cigarette smoke on human lung epithelial cells. [žiūrėta 2019 m. balandžio 11 d.] Prieiga per internetą: <<https://www.ncbi.nlm.nih.gov/pubmed/31063985>>.

81. Yıldırım Baş F, Bayram D, Arslan B, Armağan I, Yeşilot Ş, Çiçek E, Yorgancıgil E. 2017. Effect of alpha lipoic acid on smoking-induced skin damage. [žiūrēta 2019 m. balandžio 19d.] Prieiga per internetą: <<https://www.ncbi.nlm.nih.gov/pubmed/27055391>>.
82. Youths I of M (US) C on PNA in C and, Lynch BS, Bonnie RJ. 1994. THE NATURE OF NICOTINE ADDICTION. National Academies Press (US). [žiūrēta 2019 m. kovo 10 d.] Prieiga per internetą: <<https://www.ncbi.nlm.nih.gov/books/NBK236759/>>.
83. Zhang Y, Sumner W, Chen D-R. 2013. In vitro particle size distributions in electronic and conventional cigarette aerosols suggest comparable deposition patterns. Nicotine Tob Res Off J Soc Res Nicotine Tob. (2):501–8. [žiūrēta 2019m . balandžio 5 d.] Prieiga per internetą: <https://www.ncbi.nlm.nih.gov/pubmed/23042984>
84. Zhu S-H, Sun JY, Bonnevie E, Cummins SE, Gamst A, Yin L, et al. 2014. Four hundred and sixty brands of e-cigarettes and counting: implications for product regulation. Tob Control. 23 Suppl 3:3-9. [žiūrēta 2019m . kovo 29 d.] Prieiga per internetą: <<https://www.ncbi.nlm.nih.gov/pubmed/24935895>>.
85. Williams M., Villarreal A., Bozhilov K., Lin S., Talbot P. 2013. Metal and Silicate Particles Including Nanoparticles Are Present in Electronic Cigarette Cartomizer Fluid and Aerosol. [žiūrēta 2019 m. kovo 28 d.] Prieiga per internetą: <<https://bit.ly/2G0yjQP>>.
86. WHO Report on the Global Tobacco Epidemic, 2008 the empower package. 2008. Geneva: World Health Organization. [žiūrēta 2019m . kovo 29 d.] Prieiga per internetą: <https://www.who.int/tobacco/mpower/mpower_report_full_2008.pdf>

PRIEDAI

1 priedas. Elektroninių cigarečių struktūra (Aleknaitė ir kt., 2016)

2 priedas. Antrosios kartos elektroninė cigaretė (Aleknaitė ir kt., 2016)

3 priedas. Trečios kartos elektroninė cigaretė (Aleknaitė ir kt., 2016)

4 priedas. Anketa

ANONIMINĖ ANKETA RADVILIŠKIO MIESTO 7 – 10 KLASIŲ MOKSLEIVIAMS

Gerbiamas (-a) mokinys (-e), esu Goda Balinskienė Klaipėdos Universiteto Sveikatos mokslų fakulteto Visuomenės sveikatos ugdymo nuolatinių - sesijinių studijų programos II kurso studentė. Vykdaau anoniminę moksleivių apklausą apie elektroninių ir tabako cigarečių bei kanapių rūkymo aspektus Radviliškio miesto mokyklų 7 – 10 klasių moksleivių populiacijoje. Maloniai prašau atsakyti į pateiktus klausimus, kryželiu pažymint tuščią kvadratėlį prie pasirinkto atsakymo. Galimas tik vienas atsakymas į klausimą, išskyrus atvejus, kai prie klausimo yra nurodyta kitaip. Anketos užpildymas užtruks ne ilgiau kaip 20 minučių. Iš anksto dėkoju už atsakymus.

I DALIS – žinios apie elektronines cigaretes bei jų poveikį sveikatai

1. Ar teko girdėti bet kokios informacijos apie elektronines cigaretes?

Taip Ne

2. Kaip manai, ar turi pakankamai informacijos apie elektroninių cigarečių daromą poveikį sveikatai?

Taip Ne Nežinau

3. Pažymėk šaltinius, iš kurių gauni informacijos apie elektroninių cigarečių poveikį sveikatai?

☐ Mokytojai	☐ Radijas
☐ Draugai	☐ Žurnalai
☐ Internetas	☐ Kiti šaltiniai (įrašyti)
☐ Televizija	

4. Kaip manai, iš kokių dalių susideda elektroninė cigaretė? (Gali žymėti kelis atsakymo variantus)

☐ Skysčiu užpildyta kasetė	☐ Tabakas
☐ Kaitiklis	☐ Baterija
☐ Filtras	☐ Kitos dalys (įrašyti)

5. Kaip manai, ar elektroninės cigaretės garuose yra sunkiųjų metalų dalelių, kurios kenkia sveikatai?

Taip, yra Ne, nėra

6. Kaip manai, ar polipropilenglikolis, esantis elektroninėje cigaretėje, gali sukelti vartotojui alergiją?

Taip, gali Ne, negali

7. Kaip manai, ar elektroninė cigaretė gali sprogti rūkymo metu?

- Taip, gali Ne, negali

8. Ar rūkant elektroninę cigaretę galima patirti bent vieną iš šių simptomų: silpnumą, pykinimą, galvos svaigimą, pagausėjusį seilių išsiskyrimą, traukulius?

- Taip, galima Ne, negalima

9. Ar, Tavo nuomone, elektroninių cigarečių garai moksleivių sveikatai kenkia taip pat kaip ir įprastų cigarečių dūmai?

- Taip Ne

II DALIS – elektroninių cigarečių rūkymo aspektai

10. Ar rūkai elektronines cigaretes?

- Taip
 Ne (jei ne, pereik prie 17 klausimo)
 Esu tik bandęs / bandžiusi (jei bandei tik kartą, pereik prie 17 klausimo)

11. Kada pirmą kartą surūkei elektroninę cigaretę?

- 7 - 10 metų 11 - 14 metų 15 metų ir vyresnis

12. Kiek kartų per dieną rūkai elektronines cigaretes?

- 1 kartą 4 kartus
 2 kartus 5 kartus ir daugiau
 3 kartus

13. Kur dažniausiai rūkai elektronines cigaretes?

- Mokyklos teritorijoje Namuose
 Už mokyklos ribų Kitur (įrašyti)

14. Ar rūkai elektronines cigaretes pertraukų tarp pamokų metu?

- Taip, rūkau Ne, nerūkau

15. Kur perki elektronines cigaretes ir joms skirtus priedus?

- Internetu Iš draugų

- Specialiose parduotuvėse Kitur (įrašyti)

16. Kokio skonio elektronines cigaretes rūkai?

- Įprasto tabako
 Įvairių saldžių skonių (braškių, obuolių, mėtų ir kt.)

17. Nurodytu ženklu (x) pažymėk, kokią įtaką išvardinti veiksniai turi moksleivių elektroninių cigarečių rūkymui.

VEIKSNIAI	Labai turi įtakos	Turi įtakos	Įtakos turi mažai	Neturi įtakos
Rūkantys tėvai				
Rūkantys draugai				
Elektroninių cigarečių kaina				
Įtempta veikla, patiriamas stresas bei nuovargis				
Papildomų užsiėmimų trūkumas				
Didėjantis e. cigarečių populiarumas				
Įvairus skonių pasirinkimas				
Kita (įrašyti)				

III DALIS – elektroninių cigarečių rūkymo vertinimas

18. Kaip vertini elektroninių cigarečių rūkymą?

- Teigiamai Neigiamai Nei teigiamai, nei neigiamai

19. Kaip manai, ar elektroninės cigaretės gali padėti mesti rūkyti įprastas cigaretes?

- Taip, labai Kartais Visai ne

20. Kaip manai, ar ateityje rūkysi elektronines cigaretes?

- Taip, rūkysiu Ne, nerūkysiu Galbūt rūkysiu

21. Ar dažnai susimąstai apie neigiamą elektroninių cigarečių rūkymo poveikį sveikatai?

- Taip, dažnai Taip, kartais Ne

IV DALIS – tabako cigarečių rūkymo aspektai

22. Ar rūkai tabako cigaretes?

- Taip

- Ne (jei ne, pereik prie 25 klausimo)
- Esu tik bandęs / bandžiusi (jei bandei tik kartą, pereik prie 25 klausimo)

23. Kada pirmą kartą surūkei tabako cigaretę?

- 7 - 10 metų
- 11 - 14 metų
- 15 metų ir vyresnis

24. Kiek kartų per dieną rūkai tabako cigaretes?

- 1 kartą
- 2 kartus
- 3 kartus
- 4 kartus
- 5 kartus ir daugiau

25. Kaip vertini tabako cigarečių rūkymą?

- Teigiamai
- Neigiamai
- Nei teigiamai, nei neigiamai

26. Kaip manai, ar tabako cigarečių rūkymas gali paskatinti mokinius rūkyti elektronines cigaretes?

- Taip, labai
- Kartais
- Visai ne

27. Kaip manai, ar ateityje rūkysi tabako cigaretes?

- Taip, rūkysiu
- Ne, nerūkysiu
- Galbūt rūkysiu

28. Kaip manai, ar turi pakankamai informacijos apie tabako cigarečių daromą poveikį sveikatai?

- Taip
- Ne
- Nežinau

29. Ar dažnai susimąstai apie neigiamą tabako rūkymo poveikį sveikatai?

- Taip, dažnai
- Taip, kartais
- Ne

V DALIS – kanapių rūkymo aspektai

30. Ar rūkai kanapes?

- Taip
- Ne (jei ne, pereik prie 34 klausimo)
- Esu tik bandęs / bandžiusi (jei bandei tik kartą, pereik prie 34 klausimo)

31. Kada pirmą kartą surūkei kanapių sūktinę?

- 7 - 10 metų

 11 - 14 metų

 15 metų ir vyresnis

32. Kiek kartų per dieną rūkai kanapes?

- 1 kartą

 4 kartus
 2 kartus

 5 kartus ir daugiau
 3 kartus

33. Koku būdu dažniausiai gauni kanapių?

- Duoda vyresnis brolis / sesuo
 Duoda draugas / draugė
 Duoda žmogus, kurio aš asmeniškai nepažįstu
 Nusiperku iš draugo / draugės
 Nusiperku iš žmogaus, kurio aš asmeniškai nepažįstu
 Duoda vienas iš tėvų
 Paimu namuose be tėvų leidimo

Gaunu kitu būdu (įrašykite):

.....

34. Kaip vertini kanapių rūkymą?

- Teigiamai

 Neigiamai

 Nei teigiamai, nei neigiamai

35. Nurodytu ženklų (x) pažymėk, kokią įtaką išvardinti veiksniai turi moksleivių kanapių rūkymui.

VEIKSNIAI	Labai turi įtakos	Turi įtakos	Nei turi, nei neturi įtakos	Įtakos mažai	Neturi įtakos
Kanapes rūkantys tėvai					
Kanapes rūkantys draugai					
Kanapių poveikis (pvz.: pakili nuotaika, linksmumas, noras juoktis be priežasties, apsvaigimas ir pan.)					
Įtempta veikla, patiriamas stresas bei nuovargis					

Papildomų užsiėmimų trūkumas					
Kanapių rūkymo populiarumas					
Kita (įrašyti)					

36. Kaip manai, ar kanapių rūkymas gali paskatinti paauglius išbandyti kitas psichoaktyvias medžiagas?

- Taip, labai Kartais Visai ne

37. Kaip manai, ar ateityje rūkysi kanapes?

- Taip, rūkysiu Ne, nerūkysiu Galbūt rūkysiu

38. Kaip manai, ar turi pakankamai informacijos apie kanapių rūkymo daromą poveikį sveikatai?

- Taip Ne Nežinau

39. Ar dažnai susimąstai apie kanapių rūkymo poveikį sveikatai?

- Taip, dažnai Taip, kartais Ne

VI DALIS – sociodemografiniai duomenys

40. Tavo lytis:

- Vaikinas Mergina

41. Kurioje klasėje mokaisi?

- 7 8 9 10

42. Tavo gyvenamoji vieta?

- Miestas Kaimas

5 priedas. Imties dydis

What margin of error can you accept? 5% is a common choice	<input type="text" value="5"/> %
What confidence level do you need? Typical choices are 90%, 95%, or 99%	<input type="text" value="95"/> %
What is the population size? If you don't know, use 20000	<input type="text" value="721"/>
What is the response distribution? Leave this as 50%	<input type="text" value="50"/> %
Your recommended sample size is	251

6 priedas. Prašymai mokyklų vadovams atlikti anoniminę anketinę moksleivių apklausą mokykloje

**KLAIPĖDOS UNIVERSITETO
SVEIKATOS MOKSLŲ FAKULTETO
VISUOMENĖS SVEIKATOS KATEDRA**

Visuomenės sveikatos katedra, Sveikatos mokslų fakultetas, Klaipėdos universitetas, H.Manno 84, LT-92294 Klaipėda, Tel.: 8 46 398560, faks.: 8 46 398560, El. paštas: vsk.svmf@ku.lt

Radviliškio Vaižganto progimnazijos
Direktorei Nijolei Krušienei

**PRAŠYMAS
DĖL LEIDIMO ATLIKTI TYRIMĄ**

Klaipėda
2019-11-12

Prašu suteikti galimybę atlikti tyrimą Jūsų vadovaujamoje įstaigoje Klaipėdos universiteto Sveikatos mokslų fakulteto Visuomenės sveikatos katedros antros pakopos Visuomenės sveikatos ugdymo programos II kurso studentei(-ui) Godai Balinskienei tema: „Elektroninių ir tabako cigarečių bei kanapių rūkymo aspektai X miesto mokyklų 7 – 10 klasių mokinių populiacijoje“. Tyrimo tikslas – teoriškai išanalizuoti ir empiriškai atskleisti X miesto mokyklų 7 – 10 klasių mokinių elektroninių ir tabako cigarečių bei kanapių rūkymo aspektus.

Magistro baigiamojo darbo vadovas – prof. dr. Birutė Anušienė.

Bioetikos komiteto posėdžio metu buvo nutarta, kad tyrimas nepažeidžia respondentų etikos teisių. Gauti duomenys bus naudojami tik apibendrinta forma.

Dėkojame už bendradarbiavimą.

Sveikatos mokslų fakulteto
Visuomenės sveikatos katedros
vedėja
Prof. dr. Sigutė Norkienė

KU SvMF Visuomenės sveikatos katedros vedėja

.....
(Parašas) prof. dr. Sigutė Norkienė

SUTINKU:

Įstaigos vadovas

.....
(Parašas)

Radviliškio Vaižganto progimnazijos
Direktorė
Nijolė Krušienė

.....
(Vardas, Pavardė)

**KLAIPĖDOS UNIVERSITETO
SVEIKATOS MOKSLŲ FAKULTETO
VISUOMENĖS SVEIKATOS KATEDRA**

Visuomenės sveikatos katedra, Sveikatos mokslų fakultetas, Klaipėdos universitetas, H.Manto 84, LT-92294 Klaipėda, Tel.: 8 46 398560, faks.: 8 46 398560, El. paštas: vsk.svmf@ku.lt

Radviliškio Vinco Kudirkos progimnazijos
Direktorei Rasai Dagienei

**PRAŠYMAS
DĖL LEIDIMO ATLIKTI TYRIMĄ**

Klaipėda
2019-11-12

Prašau suteikti galimybę atlikti tyrimą Jūsų vadovaujamoje įstaigoje Klaipėdos universiteto Sveikatos mokslų fakulteto Visuomenės sveikatos katedros antros pakopos Visuomenės sveikatos ugdymo programos II kurso studentei(-ui) Godai Balinskienei tema: „Elektroninių ir tabako cigarečių bei kanapių rūkymo aspektai X miesto mokyklų 7 – 10 klasių mokinių populiacijoje“. Tyrimo tikslas – teoriškai išanalizuoti ir empiriškai atskleisti X miesto mokyklų 7 – 10 klasių mokinių elektroninių ir tabako cigarečių bei kanapių rūkymo aspektus.

Magistro baigiamojo darbo vadovas – prof. dr. Birutė Anužienė.

Bioetikos komiteto posėdžio metu buvo nutarta, kad tyrimas nepažeidžia respondentų etikos teisių. Gauti duomenys bus naudojami tik apibendrinta forma.

Dėkojame už bendradarbiavimą.

KU SvMF Visuomenės sveikatos katedros vedėja
(Parašas)

..... prof. dr. Sigutė Norkienė

Sveikatos mokslų fakulteto
Visuomenės sveikatos katedros
vedėja
Prof. dr. Sigutė Norkienė

SUTINKU:

Įstaigos vadovas

(Parašas)

.....

(Vardas, Pavardė)

Radviliškio Vinco Kudirkos
progimnazijos direktorė
Rasa Dagienė

**KLAIPĖDOS UNIVERSITETO
SVEIKATOS MOKSLŲ FAKULTETO
VISUOMENĖS SVEIKATOS KATEDRA**

Visuomenės sveikatos katedra, Sveikatos mokslų fakultetas, Klaipėdos universitetas, H.Manto 84, LT-92294 Klaipėda, Tel.: 8 46 398560, faks.: 8 46 398560, El. paštas: vsk.svmf@ku.lt

Radviliškio Gražinos pagrindinės mokyklos
Direktoriui Laisvūnui Vaičiūnui

**PRAŠYMAS
DĖL LEIDIMO ATLIKTI TYRIMĄ**

Klaipėda
2019-11-12

Prašau suteikti galimybę atlikti tyrimą Jūsų vadovaujamoje įstaigoje Klaipėdos universiteto Sveikatos mokslų fakulteto Visuomenės sveikatos katedros antros pakopos Visuomenės sveikatos ugdymo programos II kurso studentei(-ui) Godai Balinskienei tema: „Elektroninių ir tabako cigarečių bei kanapių rūkymo aspektai X miesto mokyklų 7 – 10 klasių mokinių populiacijoje“. Tyrimo tikslas – teoriškai išanalizuoti ir empiriškai atskleisti X miesto mokyklų 7 – 10 klasių mokinių elektroninių ir tabako cigarečių bei kanapių rūkymo aspektus.

Magistro baigiamojo darbo vadovas – prof. dr. Birutė Anužienė.

Bioetikos komiteto posėdžio metu buvo nutarta, kad tyrimas nepažeidžia respondentų etikos teisių. Gauti duomenys bus naudojami tik apibendrinta forma.

Dėkojame už bendradarbiavimą.

KU SvMF Visuomenės sveikatos katedros vedėja

.....
(Parašas)

Sveikatos mokslų fakulteto
Visuomenės sveikatos katedros
vedėja
Prof. dr. Sigutė Norkienė

prof. dr. Sigutė Norkienė

SUTINKU:

Įstaigos vadovas

.....
(Parašas)

Mokyklos direktorius
Laisvūnas Vaičiūnas

.....
(Vardas, Pavardė)

**KLAIPĖDOS UNIVERSITETO
SVEIKATOS MOKSLŲ FAKULTETO
VISUOMENĖS SVEIKATOS KATEDRA**

Visuomenės sveikatos katedra, Sveikatos mokslų fakultetas, Klaipėdos universitetas, H.Manto 84, LT-92294 Klaipėda, Tel.: 8 46 398560, faks.: 8 46 398560, El. paštas: vsk.svmf@ku.lt

Radviliškio Lizdeikos gimnazijos
Direktorei Inai Bajarauskaitėi

**PRAŠYMAS
DĖL LEIDIMO ATLIKTI TYRIMĄ**

Klaipėda
2019-11-12

Prašau suteikti galimybę atlikti tyrimą Jūsų vadovaujamoje įstaigoje Klaipėdos universiteto Sveikatos mokslų fakulteto Visuomenės sveikatos katedros antros pakopos Visuomenės sveikatos ugdymo programos II kurso studentei(-ui) Godai Balinskienei tema: „Elektroninių ir tabako cigarečių bei kanapių rūkymo aspektai X miesto mokyklų 7 – 10 klasių mokinių populiacijoje“. Tyrimo tikslas – teoriškai išanalizuoti ir empiriškai atskleisti X miesto mokyklų 7 – 10 klasių mokinių elektroninių ir tabako cigarečių bei kanapių rūkymo aspektus.

Magistro baigiamojo darbo vadovas – prof. dr. Birutė Anužienė.

Bioetikos komiteto posėdžio metu buvo nutarta, kad tyrimas nepažeidžia respondentų etikos teisių. Gauti duomenys bus naudojami tik apibendrinta forma.

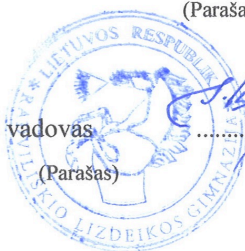
Dėkojame už bendradarbiavimą.

KU SvMF Visuomenės sveikatos katedros vedėja
(Parašas)

Sveikatos mokslų fakulteto
Visuomenės sveikatos katedros
vedėja
Prof. dr. Sigutė Norkienė
..... prof. dr. Sigutė Norkienė

SUTINKU:

Įstaigos vadovas

(Parašas)

.....
(Vardas, Pavardė)

Radviliškio Lizdeikos gimnazija
direktorė
Ina Bajarauskaitė

7 priedas. Moksleivių pasiskirstymas pagal atsakymus į klausimą: “Kaip manai, ar turi pakankamai informacijos apie elektroninių cigarečių daromą poveikį sveikatai?” priklausomai nuo klasės, lyties ir gyvenamosios vietos

Požymiai	Kaip manai, ar turi pakankamai informacijos apie elektroninių cigarečių daromą poveikį sveikatai?					
	Taip		Ne		Nežinau	
	n	Proc.	n	Proc.	n	Proc.
Klasė	$(\chi^2 = 0,03, df = 2, p = 0,98)$					
7 – 8	152	62,3	30	12,3	62	25,4
9 – 10	99	62,7	20	12,7	39	24,7
Lytis	$(\chi^2 = 3,47, df = 2, p = 0,17)$					
Merginos	130	60,2	33	15,3	53	24,5
Vaikinai	121	65,1	17	9,1	48	25,8
Gyvenamoji	$(\chi^2 = 0,41, df = 2, p = 0,82)$					
Kaimas	45	60,0	9	12,0	21	28,0
Miestas	206	63,0	41	12,5	80	24,5

8 priedas. Moksleivių pasiskirstymas pagal atsakymus į klausimą: “Pažymėk šaltinius, iš kurių gauni informacijos apie elektroninių cigarečių poveikį sveikatai?” priklausomai nuo gyvenamosios vietos

Gyvenamoji vieta	Informacijos apie elektroninių cigarečių poveikį sveikatai šaltiniai									
	mokytojai		draugai		internetas		televizija		radijas	
	n	proc.	n	proc.	n	proc.	n	proc.	n	proc.
	$(\chi^2 = 7,47, df = 4, p = 0,113)$									
Kaimas	14	18,7	15	20,0	42	56,0	2	2,7	2	2,7
Miestas	57	17,4	48	14,7	209	63,9	10	3,1	3	0,9

9 priedas. Moksleivių pasiskirstymas pagal atsakymus į klausimą: “iš kokių dalių susideda elektroninė cigaretė?” priklausomai nuo lyties ir gyvenamosios vietos.

Požymiai	Atsakymai į klausimą iš kokių dalių susideda elektroninė cigaretė?			
	Teisingi atsakymai		Neteisingi atsakymai	
	n	proc.	n	proc.
Lytis	$(\chi^2 = 3,29, df = 1, p = 0,07)$			
Merginos	64	29,6	152	70,4
Vaikinai	72	38,7	114	61,3
Gyvenamoji vieta	$(\chi^2 = 0,26, df = 1, p = 0,612)$			
Kaimas	23	30,7	52	69,3
Miestas	113	34,6	214	65,4

10 priedas. Moksleivių pasiskirstymas pagal atsakymus į klausimą: “Kaip manai, ar elektroninės cigaretės garuose yra sunkiųjų metalų dalelių, kurios kenkia sveikatai?” priklausomai nuo klasės ir gyvenamosios vietos

Požymiai	Kaip manai, ar elektroninės cigaretės garuose yra sunkiųjų metalų dalelių, kurios kenkia sveikatai?			
	Taip		Ne	
	n	Proc.	n	Proc.
Klasė	$(\chi^2 = 0, df = 1, p = 0,999)$			
7 – 8	169	69,3	75	30,7
9 – 10	110	69,6	48	30,4
Gyvenamoji vieta	$(\chi^2 = 0,5, df = 1, p = 0,48)$			
Kaimas	49	65,3	26	34,7
Miestas	230	70,3	97	29,7

11 priedas. Moksleivių pasiskirstymas pagal atsakymus į klausimą: “Kaip manai, ar polipropilenglikolis, esantis elektroninėje cigaretėje, gali sukelti vartotojui alergiją?” priklausomai nuo klasės ir gyvenamosios vietos

Požymiai	Kaip manai, ar polipropilenglikolis, esantis elektroninėje cigaretėje, gali sukelti vartotojui alergiją?			
	Taip, gali		Ne, negali	
	n	Proc.	n	Proc.
Klasė	$(\chi^2 = 3,44, df = 1, p = 0,064)$			
7 – 8	187	76,6	57	23,4
9 – 10	107	67,7	51	32,3
Gyvenamoji vieta	$(\chi^2 = 1,58, df = 1, p = 0,21)$			
Kaimas	50	66,7	25	33,3
Miestas	244	74,6	83	25,4

12 priedas. Moksleivių pasiskirstymas pagal atsakymus į klausimą: “Kaip manai, ar elektroninė cigaretė gali sprogti rūkymo metu?” priklausomai nuo klasės ir gyvenamosios vietos

Požymiai	Kaip manai, ar elektroninė cigaretė gali sprogti rūkymo metu?			
	Taip, gali		Ne, negali	
	n	Proc.	n	Proc.
Klasė	$(\chi^2 = 0, df = 1, p = 0,99)$			
7 – 8	212	86,9	32	13,1
9 – 10	137	86,7	21	13,3
Gyvenamoji vieta	$(\chi^2 = 1,87, df = 1, p = 0,17)$			
Kaimas	61	81,3	14	18,7
Miestas	288	88,1	39	11,9

13 priedas. Moksleivių pasiskirstymas pagal atsakymus į klausimą: “Ar rūkant elektroninę cigaretę galima patirti bent vieną iš šių simptomų: silpnumą, pykinimą, galvos svaigimą, pagausėjusį seilių išsiskyrimą, traukulius?” priklausomai nuo klasės ir gyvenamosios vietos

Požymiai	Ar rūkant elektroninę cigaretę galima patirti bent vieną iš šių simptomų: silpnumą, pykinimą, galvos svaigimą, pagausėjusį seilių išsiskyrimą, traukulius?			
	Taip, galima		Ne, negalima	
	n	Proc.	n	Proc.
Klasė	$(\chi^2 = 0,127, df = 1, p = 0,721)$			
7 – 8	212	86,9	32	13,1
9 – 10	140	88,6	18	11,4
Gyvenamoji vieta	$(\chi^2 = 2,619, df = 1, p = 0,106)$			
Kaimas	61	81,3	14	18,7
Miestas	291	89,0	36	11,0

14 priedas. Moksleivių pasiskirstymas pagal atsakymus į klausimą: “Ar, Tavo nuomone, elektroninių cigarečių garai moksleivių sveikatai kenkia taip pat kaip ir įprastų cigarečių dūmai?” priklausomai nuo klasės ir gyvenamosios vietos

Požymiai	Ar, Tavo nuomone, elektroninių cigarečių garai moksleivių sveikatai kenkia taip pat kaip ir įprastų cigarečių dūmai?			
	Taip		Ne	
	n	Proc.	n	Proc.
Klasė	$(\chi^2 = 2,826, df = 1, p = 0,102)$			
7 – 8	212	86,9	32	13,1
9 – 10	140	88,6	18	11,4
Gyvenamoji vieta	$(\chi^2 = 0,330, df = 1, p = 0,566)$			
Kaimas	61	81,3	14	18,7
Miestas	291	89,0	36	11,0

15 priedas. Moksleivių pasiskirstymas pagal atsakymus į klausimą: „Ar rūkai elektronines cigaretes?“ priklausomai nuo gyvenamosios vietos

Požymiai	Ar rūkai elektronines cigaretes?					
	Taip		Ne		Esu bandęs/bandžiusi	
	n	Proc.	n	Proc.	n	Proc.
Gyvenamoji vieta	$(\chi^2 = 5,63, df = 2, p = 0,061)$					
Kaimas	26	34,7	25	33,3	24	32,0
Miestas	73	22,3	146	44,6	108	33,0

16 priedas. Moksleivių pasiskirstymas pagal atsakymus į klausimą: „Kada pirmą kartą surūkei elektroninę cigaretę?“ priklausomai nuo klasės, lyties ir gyvenamosios vietos

Požymiai	Kada pirmą kartą surūkei elektroninę cigaretę?					
	7-10 metų		11-14 metų		15 metų ir daugiau	
	n	Proc.	n	Proc.	n	Proc.
Klasė	$(\chi^2 = 5,508, df = 2, p = 0,0637)$					
7 – 8	3	7,7	32,0	82,1	4	10,3
9 – 10	2	3,2	42,0	67,7	18	29,0
Lytis	$(\chi^2 = 1,854, df = 2, p = 0,396)$					
Merginos	3	6,7	30	66,7	12	26,7
Vaikinai	2	3,6	44	78,6	10	17,9
Gyvenamoji vieta	$(\chi^2 = 0,637, df = 2, p = 0,727)$					
Kaimas	2	7,7	19,0	73,1	5	19,2
Miestas	3	4,0	55,0	73,3	17	22,7

17 priedas. Moksleivių pasiskirstymas pagal atsakymus į klausimą: „Kiek kartų per dieną rūkai elektronines cigaretes?“ priklausomai nuo lyties ir gyvenamosios vietos

Požymiai	Kiek kartų per dieną rūkai elektronines cigaretes?									
	1 kartą		2 kartus		3 kartus		4 kartus		> 5 kartus	
	n	Proc.	n	Proc.	n	Proc.	n	Proc.	n	Proc.
Lytis	$(\chi^2 = 4,506, df = 4, p = 0,342)$									
Merginos	15	33,3	6	13,3	4	8,9	2	4,4	18	40,0
Vaikinai	15	26,8	5	8,9	5	8,9	0	0	31	55,4
Gyvenamoji vieta	$(\chi^2 = 0,794, df = 4, p = 0,939)$									
Kaimas	8	30,8	3	11,5	2	7,7	0	0	13	50,0
Miestas	22	29,3	8	10,7	7	9,3	2	2,7	36	48,0

18 priedas. Moksleivių pasiskirstymas pagal atsakymus į klausimą: „Kur dažniausiai rūkai elektronines cigaretes?“ priklausomai nuo klasės, lyties ir gyvenamosios vietos

Požymiai	Kur dažniausiai rūkai elektronines cigaretes?					
	Mokyklos teritorijoje		Už mokyklos ribų		Namuose	
	n	Proc.	n	Proc.	n	Proc.
Klasė	$(\chi^2 = 1,896, df = 2, p = 0,388)$					
7 – 8	2	5,1	30	76,9	7	17,9
9 – 10	8	12,9	46	74,2	8	12,9
Lytis	$(\chi^2 = 1,731, df = 2, p = 0,421)$					
Merginos	6	13,3	34	75,6	5	11,1
Vaikinai	4	7,1	42	75,0	10	17,9
Gyvenamoji vieta	$(\chi^2 = 1,344, df = 2, p = 0,511)$					
Kaimas	4	15,4	19	73,1	3	11,5
Miestas	6	8,0	57	76,0	12	16,0

19 priedas. Moksleivių pasiskirstymas pagal atsakymus į klausimą: „Ar rūkai elektronines cigaretes pertraukų tarp pamokų?“ priklausomai nuo gyvenamosios vietos

Požymiai	Ar rūkai elektronines cigaretes pertraukų tarp pamokų metu?			
	Taip		Ne	
	n	Proc.	n	Proc.
Gyvenamoji vieta	$(\chi^2 = 0,915, df = 1, p = 0,339)$			
Kaimas	7	26,9	19	73,1
Miestas	30	40,0	45	60,0

20 priedas. Moksleivių pasiskirstymas pagal atsakymus į klausimą: „Kur perki elektronines cigaretes ir joms skirtus priedus?“ priklausomai nuo klasės ir gyvenamosios vietos

Požymiai	Kur perki elektronines cigaretes ir joms skirtus priedus?					
	Internete		Specialiose parduotuvėse		Iš draugų	
	n	Proc.	n	Proc.	n	Proc.
Klasė	$(\chi^2 = 4,749, df = 2, p = 0,101)$					
7 – 8	6	15,4	17	43,6	16	41,0
9 – 10	14	22,6	35	56,5	13	21,0
Gyvenamoji vieta	$(\chi^2 = 3,332, df = 2, p = 0,189)$					
Kaimas	8	30,8	10	38,5	8	30,8
Miestas	12	16,0	42	56,0	21	28,0

21 priedas. Moksleivių pasiskirstymas pagal atsakymus į klausimą: „Kokio skonio elektronines cigaretes rūkai?“ priklausomai nuo klasės, lyties ir gyvenamosios vietos

Požymiai	Kokio skonio elektronines cigaretes rūkai?			
	Įprasto tabako		Įvairių saldžių skonių	
	n	Proc.	n	Proc.
Klasė	$(\chi^2 = 0,499, df = 1, p = 0,48)$			
7 – 8	1	2,6	38	97,4
9 – 10	5	8,1	57	91,9
Lytis	$(\chi^2 = 0,021, df = 1, p = 0,883)$			
Merginos	2	4,4	43	95,6
Vaikinai	4	7,1	52	92,9
Gyvenamoji vieta	$(\chi^2 = 0,001, df = 1, p = 0,965)$			
Kaimas	1	3,8	25	96,2
Miestas	5	6,7	70	93,3

22 priedas. Moksleivių pasiskirstymas pagal atsakymus į klausimą: „Kokią įtaką rūkantys tėvai turi elektroninių cigarečių rūkymui?“ priklausomai nuo klasės ir gyvenamosios vietos

Požymiai	Kokią įtaką rūkantys tėvai turi moksleivių elektroninių cigarečių rūkymui?							
	Labai turi įtakos		Turi įtakos		Įtakos turi mažai		Neturi įtakos	
	n	Proc.	n	Proc.	n	Proc.	n	Proc.
Klasė	(Mann-Whitney-Vilcoxon W = 18446,5, p = 0,446)							
7 – 8	74	30,3	92	37,7	40	16,4	38	15,6
9 – 10	45	28,5	55	34,8	31	19,6	27	17,1
Gyvenamoji vieta	(Mann-Whitney-Vilcoxon W = 11733,5, p = 0,542)							
Kaimas	20	26,7	28	37,3	14	18,7	13	17,3
Miestas	99	30,3	119	36,4	57	17,4	52	15,9

23 priedas. Moksleivių pasiskirstymas pagal atsakymus į klausimą: „Kokią įtaką rūkantys draugai turi elektroninių cigarečių rūkymui?“ priklausomai nuo klasės ir gyvenamosios vietos

Požymiai	Kokią įtaką rūkantys draugai turi moksleivių elektroninių cigarečių rūkymui?							
	Labai turi įtakos		Turi įtakos		Įtakos turi mažai		Neturi įtakos	
	n	Proc.	n	Proc.	n	Proc.	n	Proc.
Klasė	(Mann-Whitney-Vilcoxon W = 18446, p = 0,446)							
7 – 8	93	38,1	104	42,6	21	8,6	26	10,7
9 – 10	72	45,6	59	37,3	14	8,9	13	8,2
Gyvenamoji vieta	(Mann-Whitney-Vilcoxon W = 11733, p = 0,542)							
Kaimas	34	45,3	26	34,7	5	6,7	10	13,3
Miestas	131	40,1	137	41,9	30	9,2	29	8,9

24 priedas. Moksleivių pasiskirstymas pagal atsakymus į klausimą: „Kokią įtaką elektroninių cigarečių kaina turi moksleivių elektroninių cigarečių rūkymui?“ priklausomai nuo klasės, lyties ir gyvenamosios vietos

Požymiai	Kokią įtaką elektroninių cigarečių kaina turi moksleivių elektroninių cigarečių rūkymui?							
	Labai turi įtakos		Turi įtakos		Įtakos turi mažai		Neturi įtakos	
	n	Proc.	n	Proc.	n	Proc.	n	Proc.
Klasė	(Mann-Whitney-Vilcoxon W = 19020, p = 0,814)							
7 – 8	30	12,3	70	28,7	90	36,9	54	22,1
9 – 10	21	13,3	45	28,5	51	32,3	41	25,9
Lytis	(Mann-Whitney-Vilcoxon W = 18513, p = 0,157)							
Merginos	21	9,7	60	27,8	84	38,9	51	23,6
Vaikinai	30	16,1	55	29,6	57	30,6	44	23,7
Gyvenamoji vieta	(Mann-Whitney-Vilcoxon W = 12904, p = 0,461)							
Kaimas	10	13,3	25	33,3	23	30,7	17	22,7
Miestas	41	12,5	90	27,5	118	36,1	78	23,9

25 priedas. Moksleivių pasiskirstymas pagal atsakymus į klausimą: „Kokią įtaką įtempta veikla, patiriamas stresas bei nuovargis turi moksleivių elektroninių cigarečių rūkymui?“ priklausomai nuo klasės ir gyvenamosios vietos

Požymiai	Kokią įtaką įtempta veikla, patiriamas stresas bei nuovargis turi moksleivių elektroninių cigarečių rūkymui?							
	Labai turi įtakos		Turi įtakos		Įtakos turi mažai		Neturi įtakos	
	n	Proc.	n	Proc.	n	Proc.	n	Proc.
Klasė	(Mann-Whitney-Vilcoxon W = 18088, p = 0,278)							
7 – 8	53	21,7	82	33,6	58	23,8	51	20,9
9 – 10	23	14,6	56	35,4	49	31,0	30	19,0
Gyvenamoji vieta	(Mann-Whitney-Vilcoxon W = 12542, p = 0,749)							
Kaimas	16	21,3	23	30,7	23	30,7	13	17,3
Miestas	60	18,3	115	35,2	84	25,7	68	20,8

26 priedas. Moksleivių pasiskirstymas pagal atsakymus į klausimą: „Kokią įtaką papildomų užsiėmimų trūkumas turi moksleivių elektroninių cigarečių rūkymui?“ priklausomai nuo klasės, lyties ir gyvenamosios vietos

Požymiai	Kokią įtaką papildomų užsiėmimų trūkumas turi moksleivių elektroninių cigarečių rūkymui?							
	Labai turi įtakos		Turi įtakos		Įtakos turi mažai		Neturi įtakos	
	n	Proc.	n	Proc.	n	Proc.	n	Proc.
Klasė	(Mann-Whitney-Vilcoxon W = 18848, p = 0,696)							
7 – 8	30	12,3	70	28,7	74	30,3	70	28,7
9 – 10	23	14,6	42	26,6	39	24,7	54	34,2
Lytis	(Mann-Whitney-Vilcoxon W = 20784, p = 0,533)							
Merginos	27	12,5	63	29,2	65	30,1	61	28,2
Vaikinai	26	14,0	49	26,3	48	25,8	63	33,9
Gyvenamoji vieta	(Mann-Whitney-Vilcoxon W = 12507, p = 0,779)							
Kaimas	11	14,7	21	28,0	20	26,7	23	30,7
Miestas	42	12,8	91	27,8	93	28,4	101	30,9

27 priedas. Moksleivių pasiskirstymas pagal atsakymus į klausimą: „Kokią įtaką didėjantis elektroninių cigarečių populiarumas turi moksleivių elektroninių cigarečių rūkymui?“ priklausomai nuo klasės

Požymiai	Kokią įtaką didėjantis elektroninių cigarečių populiarumas turi moksleivių elektroninių cigarečių rūkymui?							
	Labai turi įtakos		Turi įtakos		Įtakos turi mažai		Neturi įtakos	
	n	Proc.	n	Proc.	n	Proc.	n	Proc.
Klasė	(Mann-Whitney-Vilcoxon W = 18965, p = 0,773)							
7 – 8	91	37,3	88	36,1	38	15,6	27	11,1
9 – 10	56	35,4	63	39,9	14	8,9	25	15,8

28 priedas. Moksleivių pasiskirstymas pagal atsakymus į klausimą: „Kokią įtaką elektroninių cigarečių skonio pasirinkimo įvairovė turi moksleivių elektroninių cigarečių rūkymui?“ priklausomai nuo klasės ir gyvenamosios vietos

Požymiai	Kokią įtaką įvairus skonių pasirinkimas turi moksleivių elektroninių cigarečių rūkymui?							
	Labai turi įtakos		Turi įtakos		Įtakos turi mažai		Neturi įtakos	
	n	Proc.	n	Proc.	n	Proc.	n	Proc.
Klasė	(Mann-Whitney-Vilcoxon W = 19702, p = 0,692)							
7 – 8	96	39,3	82	33,6	30	12,3	36	14,8
9 – 10	64	40,5	54	34,2	20	12,7	20	12,7
Gyvenamoji vieta	(Mann-Whitney-Vilcoxon W = 11456, p = 0,348)							
Kaimas	26	34,7	27	36,0	11	14,7	11	14,7
Miestas	134	41,0	109	33,3	39	11,9	45	13,8

29 priedas. Moksleivių pasiskirstymas pagal atsakymus į klausimą: „Kaip vertini elektroninių cigarečių rūkymą?“ priklausomai nuo gyvenamosios vietos

Požymiai	Kaip vertini elektroninių cigarečių rūkymą?					
	Teigiamai		Neigiamai		Nei teigiamai, nei neigiamai	
	n	Proc.	n	Proc.	n	Proc.
Gyvenamoji vieta	($\chi^2 = 1,051$, df = 2, p = 0,591)					
Kaimas	5	6,7	30	40,0	40	53,3
Miestas	30	9,2	142	43,4	155	47,4

30 priedas. Moksleivių pasiskirstymas pagal atsakymus į klausimą: „Kaip vertini elektroninių cigarečių rūkymą?“ priklausomai nuo klasės ir gyvenamosios vietos

Požymiai	Kaip manai, ar elektroninės cigaretės gali padėti mesti rūkyti įprastas cigaretes?					
	Taip, labai		Kartais		Visai ne	
	n	Proc.	n	Proc.	n	Proc.
Klasė	($\chi^2 = 1,781$, df = 2, p = 0,411)					
7 – 8	58	23,8	125	51,2	61	25,0
9 – 10	46	29,1	79	50,0	33	20,9
Gyvenamoji vieta	($\chi^2 = 0,219$, df = 2, p = 0,897)					
Kaimas	5	6,7	30	40,0	40	53,3
Miestas	30	9,2	142	43,4	155	47,4

31 priedas. Moksleivių pasiskirstymas pagal atsakymus į klausimą: „Kaip manai, ar ateityje rūkysi elektronines cigaretes?“ priklausomai nuo gyvenamosios vietos

Požymiai	Kaip manai, ar ateityje rūkysi elektronines cigaretes?					
	Taip, rūkysiu		Ne, nerūkysiu		Galbūt rūkysiu	
	n	Proc.	n	Proc.	n	Proc.
Gyvenamoji vieta	($\chi^2 = 0,091$, df = 2, p = 0,955)					
Kaimas	8	10,7	37	49,3	30	40,0
Miestas	32	9,8	159	48,6	136	41,6

32 priedas. Moksleivių pasiskirstymas pagal atsakymus į klausimą: „Ar dažnai susimąstai apie neigiamą rūkymo poveikį sveikatai?“ priklausomai nuo klasės ir lyties

Požymiai	Ar dažnai susimąstai apie neigiamą elektroninių cigarečių rūkymo poveikį sveikatai?					
	Taip, dažnai		Taip, kartais		Ne	
	n	Proc.	n	Proc.	n	Proc.
Klasė	$(\chi^2 = 1,804, df = 2, p = 0,405)$					
7 – 8	48	19,7	119	48,8	77	31,6
9 – 10	32	20,3	67	42,4	59	37,3
Lytis	$(\chi^2 = 2,218, df = 2, p = 0,33)$					
Merginos	42	19,4	107	49,5	67	31,0
Vaikinai	38	20,4	79	42,5	69	37,1

33 priedas. Moksleivių pasiskirstymas pagal atsakymus į klausimą: „Ar rūkai tabako cigaretes?“ priklausomai nuo lyties ir gyvenamosios vietos

Požymiai	Ar rūkai tabako cigaretes?					
	Taip		Ne		Esu bandęs/bandžiusi	
	n	Proc.	n	Proc.	n	Proc.
Lytis	$(\chi^2 = 5,71, df = 2, p = 0,058)$					
Merginos	20	9,3	165	76,4	31	14,4
Vaikinai	29	15,6	123	66,1	34	18,3
Gyvenamoji vieta	$(\chi^2 = 0,712, df = 2, p = 0,7)$					
Kaimas	11	14,7	51	68,0	13	17,3
Miestas	38	11,6	237	72,5	52	15,9

34 priedas. Moksleivių pasiskirstymas pagal atsakymus į klausimą: „Kada pirmą kartą surūkei tabako cigaretę?“ priklausomai nuo klasės, lyties ir gyvenamosios vietos

Požymiai	Kada pirmą kartą surūkei tabako cigaretę?					
	7-10 metų		11-14 metų		15 metų ir vyresnis	
	n	Proc.	n	Proc.	n	Proc.
Klasė	$(\chi^2 = 1,704, df = 2, p = 0,427)$					
7 – 8	4	26,7	9	60,0	2	13,3
9 – 10	4	11,8	25	73,5	5	14,7
Lytis	$(\chi^2 = 1,174, df = 2, p = 0,556)$					
Merginos	3	15,8	12	63,2	4	21,1
Vaikinai	5	16,7	22	73,3	3	10,0
Gyvenamoji vieta	$(\chi^2 = 0,666, df = 2, p = 0,717)$					
Kaimas	3	23,1	8	61,5	2	15,4
Miestas	5	13,9	26	72,2	5	13,9

35 priedas. Moksleivių pasiskirstymas pagal atsakymus į klausimą: „Kiek kartų per dieną rūkai tabako cigaretes?“ priklausomai nuo klasės, lyties ir gyvenamosios vietos

Požymiai	Kiek kartų per dieną rūkai tabako cigaretes?									
	1 kartą		2 kartus		3 kartus		4 kartus		> 5 kartus	
	n	Proc.	n	Proc.	n	Proc.	n	Proc.	n	Proc.
Klasė	$(\chi^2 = 7,095, df = 4, p = 0,131)$									
7 – 8	4	26,7	1	6,7	2	13,3	1	6,7	7,0	46,7
9 – 10	5	14,7	3	8,8	0	0,0	8	23,5	18,0	52,9
Lytis	$(\chi^2 = 9,26, df = 4, p = 0,055)$									
Merginos	2	10,5	3	15,8	0	0,0	1	5,3	13	68,4
Vaikinai	7	23,3	1	3,3	2	6,7	8	26,7	12	40,0
Gyvenamoji vieta	$(\chi^2 = 3,659, df = 4, p = 0,454)$									
Kaimas	2	15,4	0	0,0	1	7,7	4	30,8	6,0	46,2
Miestas	7	19,4	4	11,1	1	2,8	5	13,9	19,0	52,8

36 priedas. Moksleivių pasiskirstymas pagal atsakymus į klausimą: „Kaip vertini tabako cigarečių rūkymą?“ priklausomai nuo lyties ir gyvenamosios vietos

Požymiai	Kaip vertini tabako cigarečių rūkymą?					
	Teigiamai		Neigiamai		Nei teigiamai, nei neigiamai	
	n	Proc.	n	Proc.	n	Proc.
Lytis	$(\chi^2 = 4,107, df = 2, p = 0,128)$					
Merginos	3	1,4	153	70,8	60	27,8
Vaikinai	9	4,8	127	68,3	50	26,9
Gyvenamoji vieta	$(\chi^2 = 3,461, df = 2, p = 0,177)$					
Kaimas	2	2,7	46	61,3	27	36,0
Miestas	10	3,1	234	71,6	83	25,4

37 priedas. Moksleivių pasiskirstymas pagal atsakymus į klausimą: „Kaip manai, ar tabako cigarečių rūkymas gali paskatinti moksleivius rūkyti elektronines cigaretes?“ priklausomai nuo klasės, lyties ir gyvenamosios vietos

Požymiai	Kaip manai, ar tabako cigarečių rūkymas gali paskatinti moksleivius rūkyti elektronines cigaretes?					
	Taip, labai		Kartais		Visai ne	
	n	Proc.	n	Proc.	n	Proc.
Klasė	$(\chi^2 = 3,285, df = 2, p = 0,194)$					
7 – 8	59	24,2	128	52,5	57	23,4
9 – 10	27	17,1	95	60,1	36	22,8
Lytis	$(\chi^2 = 0,917, df = 2, p = 0,632)$					
Merginos	48	22,2	122	56,5	46	21,3
Vaikinai	38	20,4	101	54,3	47	25,3
Gyvenamoji vieta	$(\chi^2 = 1,999, df = 2, p = 0,368)$					
Kaimas	15	20,0	38	50,7	22	29,3
Miestas	71	21,7	185	56,6	71	21,7

38 priedas. Moksleivių pasiskirstymas pagal atsakymus į klausimą apie ketinimą ateityje rūkyti tabako cigaretes priklausomai nuo lyties

Požymiai	Kaip manai, ar ateityje rūkysi tabako cigaretes?					
	Taip, rūkysiu		Ne, nerūkysiu		Galbūt rūkysiu	
	n	Proc.	n	Proc.	n	Proc.
Lytis	$(\chi^2 = 0,216, df = 2, p = 0,896)$					
Merginos	14	6,5	155	71,8	47	21,8
Vaikinai	12	6,5	137	73,7	37	19,9

39 priedas. Moksleivių pasiskirstymas pagal atsakymus į klausimą: „Kaip manai, ar turi pakankamai informacijos apie tabako cigarečių daromą poveikį sveikatai?“ priklausomai nuo klasės, lyties ir gyvenamosios vietos

Požymiai	Kaip manai, ar turi pakankamai informacijos apie tabako cigarečių daromą poveikį sveikatai?					
	Taip		Ne		Nežinau	
	n	Proc.	n	Proc.	n	Proc.
Klasė	$(\chi^2 = 4,969, df = 2, p = 0,083)$					
7 – 8	119	48,8	44	18,0	81	33,2
9 – 10	95	60,1	22	13,9	41	25,9
Lytis	$(\chi^2 = 2,057, df = 2, p = 0,357)$					
Merginos	109	50,5	35	16,2	72	33,3
Vaikinai	105	56,5	31	16,7	50	26,9
Gyvenamoji vieta	$(\chi^2 = 1,619, df = 2, p = 0,445)$					
Kaimas	38	50,7	10	13,3	27	36,0
Miestas	176	53,8	56	17,1	95	29,1

40 priedas. Moksleivių pasiskirstymas pagal atsakymus į klausimą: „Ar dažnai susimąstai apie neigiamą tabako rūkymo poveikį sveikatai?“ priklausomai nuo klasės ir gyvenamosios vietos

Požymiai	Ar dažnai susimąstai apie neigiamą tabako rūkymo poveikį sveikatai?					
	Taip, dažnai		Taip, kartais		Ne	
	n	Proc.	n	Proc.	n	Proc.
Klasė	$(\chi^2 = 0,891, df = 2, p = 0,64)$					
7 – 8	61	25,0	117	48,0	66	27,0
9 – 10	46	29,1	70	44,3	42	26,6
Gyvenamoji vieta	$(\chi^2 = 4,279, df = 2, p = 0,117)$					
Kaimas	14	18,7	35	46,7	26	34,7
Miestas	93	28,4	152	46,5	82	25,1

41 priedas. Moksleivių pasiskirstymas pagal atsakymus į klausimą apie kanapių rūkymą, priklausomai nuo gyvenamosios vietos

Požymiai	Ar rūkai kanapes?					
	Taip		Ne		Esu bandęs/bandžiusi	
	n	Proc.	n	Proc.	n	Proc.
Gyvenamoji vieta	$(\chi^2 = 5,483, df = 2, p = 0,064)$					
Kaimas	7	9,3	60	80,0	8	10,7
Miestas	20	6,1	292	89,3	15	4,6

42 priedas. Moksleivių pasiskirstymas pagal atsakymus į klausimą: „Kada pirmą kartą surūkei kanapių sūktinę?“ priklausomai nuo klasės, lyties ir gyvenamosios vietos

Požymiai	Kada pirmą kartą surūkei kanapių sūktinę?			
	Iki 10 metų		Virš 10 metų	
	n	Proc.	n	Proc.
Klasė	$(\chi^2 = 1,301, df = 1, p = 0,254)$			
7 – 8	4	40,0	6	60,0
9 – 10	2	12,5	14	87,5
Lytis	$(\chi^2 = 0,001, df = 1, p = 0,999)$			
Merginos	1	16,7	5	83,3
Vaikinai	5	25,0	15	75,0
Gyvenamoji vieta	$(\chi^2 = 1,519, df = 1, p = 0,218)$			
Kaimas	3	15,0	17	85,0
Miestas	3	50,0	3	50,0

43 priedas. Moksleivių pasiskirstymas pagal atsakymus į klausimą: „Kiek kartų per dieną rūkai kanapes?“ priklausomai nuo klasės, lyties ir gyvenamosios vietos

Požymiai	Kiek kartų per dieną rūkai kanapes?			
	1-2 kartus		Daugiau nei 2 kartus	
	n	Proc.	n	Proc.
Klasė	$(\chi^2 = 0,001, df = 1, p = 0,999)$			
7 – 8	7	70,0	3	30,0
9 – 10	11	68,8	5	31,3
Lytis	$(\chi^2 = 0,122, df = 1, p = 0,727)$			
Merginos	13	65,0	7	35,0
Vaikinai	5	83,3	1	16,7
Gyvenamoji vieta	$(\chi^2 = 0,434, df = 1, p = 0,51)$			
Kaimas	15	75,0	5	25,0
Miestas	3	50,0	3	50,0

44 priedas. Moksleivių pasiskirstymas pagal atsakymus į klausimą: „Kokiu būdu dažniausiai gauni kanapių?“ priklausomai nuo klasės, lyties ir gyvenamosios vietos

Požymiai	Kokiu būdu dažniausiai gauni kanapių?					
	Duoda draugai		Duoda nepažįstami		Nusiperku iš nepažįstamų	
	n	Proc.	n	Proc.	n	Proc.
Klasė	($\chi^2 = 1,435$, $df = 2$, $p = 0,488$)					
7 – 8	3	30,0	4	40,0	3	30,0
9 – 10	6	37,5	3	18,8	7	43,8
Lytis	($\chi^2 = 3,583$, $df = 2$, $p = 0,166$)					
Merginos	5	25,0	6	30,0	9	45,0
Vaikinai	4	66,7	1	16,7	1	16,7
Gyvenamoji vieta	($\chi^2 = 6,265$, $df = 2$, $p = 0,052$)					
Kaimas	1	16,7	4	66,7	1	16,7
Miestas	8	40,0	3	15,0	9	45,0

45 priedas. Moksleivių pasiskirstymas pagal atsakymus į klausimą: „Kokią įtaką kanapes rūkantys tėvai turi moksleivių kanapių rūkymui?“ priklausomai nuo klasės ir gyvenamosios vietos

Požymiai	Kokią įtaką rūkantys tėvai turi moksleivių kanapių rūkymui?									
	Labai turi įtakos		Turi įtakos		Nei turi, nei neturi įtakos		Įtakos turi mažai		Neturi įtakos	
	n	Proc.	n	Proc.	n	Proc.	n	Proc.	n	Proc.
Klasė	(Mann-Whitney-Vilcoxon W = 20452, p = 0,281)									
7 – 8	89	36,5	57	23,4	25	10,2	18	7,4	55	22,5
9 – 10	64	40,5	43	27,2	12	7,6	4	2,5	35	22,2
Gyvenamoji vieta	(Mann-Whitney-Vilcoxon W = 11724, p = 0,536)									
Kaimas	26	34,7	17	22,7	12	16,0	4	5,3	16	21,3
Miestas	127	38,8	83	25,4	25	7,6	18	5,5	74	22,6

46 priedas. Moksleivių pasiskirstymas pagal atsakymus į klausimą: „Kokią įtaką kanapes rūkantys draugai turi moksleivių kanapių rūkymui?“ priklausomai gyvenamosios vietos

Požymiai	Kokią įtaką rūkantys draugai turi moksleivių kanapių rūkymui?									
	Labai turi įtakos		Turi įtakos		Nei turi, nei neturi įtakos		Įtakos turi mažai		Neturi įtakos	
	n	Proc.	n	Proc.	n	Proc.	n	Proc.	n	Proc.
Gyvenamoji vieta	(Mann-Whitney-Vilcoxon W = 11886, p = 0,663)									
Kaimas	26	34,7	27	36,0	7	9,3	5	6,7	10	13,3
Miestas	133	40,7	96	29,4	25	7,6	21	6,4	52	15,9

47 priedas. Moksleivių pasiskirstymas pagal atsakymus į klausimą: „Kokią įtaką kanapių poveikis turi moksleivių kanapių rūkymui?“ priklausomai gyvenamosios vietos

Požymiai	Kokią įtaką kanapių poveikis turi kanapių rūkymui?									
	Labai turi įtakos		Turi įtakos		Nei turi, nei neturi įtakos		Įtakos turi mažai		Neturi įtakos	
	n	Proc.	n	Proc.	n	Proc.	n	Proc.	n	Proc.
Gyvenamoji vieta	(Mann-Whitney-Vilcoxon W = 11294, p = 0,261)									
Kaimas	25	33,3	25	33,3	14	18,7	3	4,0	8	10,7
Miestas	139	42,5	96	29,4	36	11,0	13	4,0	43	13,1

48 priedas. Moksleivių pasiskirstymas pagal atsakymus į klausimą: „Kokią įtaką įtempta veikla, patiriamas stresas bei nuovargis turi moksleivių kanapių rūkymui?“ priklausomai gyvenamosios vietos

Požymiai	Kokią įtaką įtempta veikla, patiriamas stresas bei nuovargis turi moksleivių kanapių rūkymui?									
	Labai turi įtakos		Turi įtakos		Nei turi, nei neturi įtakos		Įtakos turi mažai		Neturi įtakos	
	n	Proc.	n	Proc.	n	Proc.	n	Proc.	n	Proc.
Gyvenamoji vieta	(Mann-Whitney-Vilcoxon W = 12720, p = 0,603)									
Kaimas	21	28,0	21	28,0	19	25,3	7	9,3	7	9,3
Miestas	79	24,2	116	35,5	51	15,6	26	8,0	55	16,8

49 priedas. Moksleivių pasiskirstymas pagal atsakymus į klausimą: „Kokią įtaką papildomų užsiėmimų trūkumas turi moksleivių kanapių rūkymui?“ priklausomai nuo klasės, lyties ir gyvenamosios vietos

Požymiai	Kokią įtaką papildomų užsiėmimų trūkumas turi moksleivių kanapių rūkymui?									
	Labai turi įtakos		Turi įtakos		Nei turi, nei neturi įtakos		Įtakos turi mažai		Neturi įtakos	
	n	Proc.	n	Proc.	n	Proc.	n	Proc.	n	Proc.
Klasė	(Mann-Whitney-Vilcoxon W = 20564, p = 0,246)									
7 – 8	31	12,7	73	29,9	46	18,9	29	11,9	65	26,6
9 – 10	37	23,4	35	22,2	26	16,5	20	12,7	40	25,3
Lytis	(Mann-Whitney-Vilcoxon W = 21948, p = 0,101)									
Merginos	28	15,1	54	29,0	22	11,8	21	11,3	61	32,8
Vaikinai	40	18,5	54	25,0	50	23,1	28	13,0	44	20,4
Gyvenamoji vieta	(Mann-Whitney-Vilcoxon W = 12102, p = 0,857)									
Kaimas	11	14,7	19	25,3	17	22,7	11	14,7	17	22,7
Miestas	57	17,4	89	27,2	55	16,8	38	11,6	88	26,9

50 priedas. Moksleivių pasiskirstymas pagal atsakymus į klausimą: „Kokią įtaką kanapių populiarumas turi moksleivių kanapių rūkymui?“ priklausomai nuo klasės ir gyvenamosios vietos

Požymiai	Kokią įtaką kanapių populiarumas turi moksleivių kanapių rūkymui?									
	Labai turi įtakos		Turi įtakos		Nei turi, nei neturi įtakos		Įtakos turi mažai		Neturi įtakos	
	n	Proc.	n	Proc.	n	Proc.	n	Proc.	n	Proc.
Klasė	(Mann-Whitney-Vilcoxon W = 19680, p = 0,716)									
7 – 8	63	25,8	65	26,6	45	18,4	27	11,1	44	18,0
9 – 10	45	28,5	40	25,3	30	19,0	12	7,6	31	19,6
Gyvenamoji vieta	(Mann-Whitney-Vilcoxon W = 12849, p = 0,507)									
Kaimas	22	29,3	20	26,7	12	16,0	10	13,3	11	14,7
Miestas	86	26,3	85	26,0	63	19,3	29	8,9	64	19,6

51 priedas. Moksleivių pasiskirstymas pagal atsakymus į klausimą: „Kaip manai, ar kanapių rūkymas gali paskatinti paauglius išbandyti kitas psichoaktyvias medžiagas?“ priklausomai nuo klasės ir lyties

Požymiai	Kaip manai, ar kanapių rūkymas gali paskatinti paauglius išbandyti kitas psichoaktyvias medžiagas?					
	Taip, labai		Kartais		Visai ne	
	n	Proc.	n	Proc.	n	Proc.
Klasė	($\chi^2 = 2,994$, df = 2, p = 0,223)					
7 – 8	118	48,4	96	39,3	30	12,3
9 – 10	71	44,9	74	46,8	13	8,2
Lytis	($\chi^2 = 2,05$, df = 2, p = 0,358)					
Merginos	81	43,5	82	44,1	23	12,4
Vaikinai	108	50,0	88	40,7	20	9,3

52 priedas. Moksleivių pasiskirstymas pagal atsakymus į klausimą: „Kaip manai, ar ateityje rūkysi kanapas?“ priklausomai nuo klasės ir gyvenamosios vietos

Požymiai	Kaip manai, ar ateityje rūkysi kanapas?					
	Taip, rūkysiu		Ne, nerūkysiu		Galbūt rūkysiu	
	n	Proc.	n	Proc.	n	Proc.
Klasė	($\chi^2 = 2,583$, df = 2, p = 0,275)					
7 – 8	11	4,5	193	79,1	40	16,4
9 – 10	10	6,3	114	72,2	34	21,5
Gyvenamoji vieta	($\chi^2 = 2,866$, df = 2, p = 0,238)					
Kaimas	6	8,0	52	69,3	17	22,7
Miestas	15	4,6	255	78,0	57	17,4

53 priedas. Moksleivių pasiskirstymas pagal atsakymus į klausimą: „Kaip manai, ar turi pakankamai informacijos apie kanapių rūkymo daromą poveikį sveikatai?“ priklausomai nuo klasės, lyties ir gyvenamosios vietos

Požymiai	Kaip manai, ar turi pakankamai informacijos apie kanapių rūkymo daromą poveikį sveikatai?					
	Taip		Ne		Nežinau	
	n	Proc.	n	Proc.	n	Proc.
Klasė	($\chi^2 = 1,539$, $df = 2$, $p = 0,463$)					
7 – 8	88	36,1	76	31,1	80	32,8
9 – 10	65	41,1	41	25,9	52	32,9
Lytis	($\chi^2 = 2,138$, $df = 2$, $p = 0,343$)					
Merginos	77	41,4	54	29,0	55	29,6
Vaikinai	76	35,2	63	29,2	77	35,6
Gyvenamoji vieta	($\chi^2 = 5,152$, $df = 2$, $p = 0,076$)					
Kaimas	31	41,3	14	18,7	30	40,0
Miestas	122	37,3	103	31,5	102	31,2

54 priedas. Moksleivių pasiskirstymas pagal atsakymus į klausimą: „Ar dažnai susimąstai apie kanapių rūkymo poveikį sveikatai?“ priklausomai nuo klasės, lyties ir gyvenamosios vietos

Požymiai	Ar dažnai susimąstai apie kanapių rūkymo poveikį sveikatai?					
	Taip, dažnai		Taip, kartais		Ne	
	n	Proc.	n	Proc.	n	Proc.
Klasė	($\chi^2 = 1,107$, $df = 2$, $p = 0,574$)					
7 – 8	36	14,8	88	36,1	120	49,2
9 – 10	22	13,9	50	31,6	86	54,4
Lytis	($\chi^2 = 0,84$, $df = 2$, $p = 0,657$)					
Merginos	25	13,4	68	36,6	93	50,0
Vaikinai	33	15,3	70	32,4	113	52,3
Gyvenamoji vieta	($\chi^2 = 0,462$, $df = 2$, $p = 0,793$)					
Kaimas	9	12,0	27	36,0	39	52,0
Miestas	49	15,0	111	33,9	167	51,1